

“НЕ ШУКАЙЦЕ ЗА ЧАРНОБЫЛЕМ БОГА”

Васіль ЯКАВЕНКА:
“Калі ў 1986—87 гадах я шукаў
праўды аб наступствах Чарнобыля,
то знайшоў крыніцу яе літаральна
пад бокам ва ўрада — ва ўрадавай
бібліятэцы. Гэта былі, можна
сказаць, фундаментальныя працы
англійскіх вучоных аб уплыве
радыяцыі на арганізм чалавека...”

5, 14—15

“ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ МАЛІТВА” НА ПЕРАКРЫЖАВАННІ ЧАСУ

Эсфір ГУРЭВІЧ —
пра “Чарнобыльскую малітву”
Святланы АЛЕКСІЕВІЧ

6—7

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Васіля САХАРЧУКА
і **Яўгена ХВАЛЕЯ**

8

СТАРАСВЕЦКІЯ МІФЫ ГОРАДА Б*

Людмілы РУБЛЕЎСКОЙ

9, 12

ІНТЫМНЫ ФЕСТЫВАЛЬ

Святлана САЎЧЫК —
пра Берлінскі кінафестываль

10—11

СУСТРЭЧА З АРХІМАНДРЫТАМ

Быль Сяргея ГРАХОЎСКАГА

13—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! На “ЛіМ” на чэрвень
2001 года аформіць падпіску можна ў лю-
бым паштовым аддзяленні. Кошт індыві-
дуальнай падпіскі на адзін месяц — 600
рублёў. Кошт ведамаснай падпіскі на ме-
сяц — 1 560 рублёў.

Наш індекс — 63856.

Мікола МЯТЛІЦКІ

Зажураны пагляд

Неба смужнае села на лес.
Пазіраю ў той горкі бок,
Дзе праклятая светам ЧАЭС.
Жах звiла у змяны клубок.

Пазіраю з таго двара,
Што без крокаў даўно астыг,

Дзе маленства майго пара
Усхліпне пошугам злых вятрыг.

Ці ж я думаў, ступіўшы ў свет,
Што на першай зямной вярсе
Страты чорнае гарыцвет
Так жахотліва парасце?

Што з парога падасца мне
Самым страшным маленства лес?
Што спалошліва скалапе
У раз каторы душы ЧАЭС?

Дзе вы сёння, вяскоўцы, дзе?
Як глухотна між вашых сцен,
Паглынаючы зыркi дзень,
Мёртва дыхае часу тлен.

Вы прыходзіце зрэдзь сюды,
Як хадзілі калісьці ў клець, —
Ацаніць ураджай бяды,
Што не можа ніяк сатлець.

КОЛА ДЗЁН

Галоўным днём тыдня стаў, безумоўна, дзень учарашні — 26 красавіка. Дзень чарнобыльскай трагедыі. Дзень, які падзяліў нашу жыццё на “да” і “пасля” яе. Адылася яна 15 гадоў назад. Даўно? Нібыта даўно. За гэты час дзіця становіцца амаль дарослым чалавекам. Ды характар гэтай самай страшнай бяды, якая напала на наш народ, такі, што пятнаццаць гадоў — гэта і зусім мала. Наступствы Чарнобыля мінуцца вельмі і вельмі няскора. Яны цалкам наўрад ці мінуцца калі-небудзь наогул. Яны за гэтыя гады не толькі не зменшыліся, а, бадай, пашырыліся і абвастрыліся, пачалі праяўляцца больш выразна і больш жахліва. Нашаму народу давядзецца жыць многія гады несці цяжкі крыж чарнобыльскай галгофы. Мы, безумоўна, выжывем, адолеем гэтую чорную навалу, але — якім коштам? Самае ж страшнае, што нават і яна не згуртавала нас, не з’яднала ў адзін нацыянальна-свядомы маналіт — Беларуска народ. І ў выніку нас падточваюць, раз’ядаюць, выскотваюць жыццёвыя сілы іншыя чарнобылі — амаль нулявая нацыянальная свядомасць, гістарычнае беспасмяцтва, ігнараванне, нават пагарда да роднай мовы, абьякавасць да ўласнага лёсу і лёсу дзяцей і ўнукаў, да багаццяў і красы роднай зямлі, усё большае беднасць і галеча, беспасветнасць і бесперспектыўнасць, п’янства і наркаманыя, распуста і разгул злачыннасці. У такім стане як жа нам адолець тое, што прынёс сапраўдны, тэхнагенны Чарнобыль?

Магутны Божа, Уладар Сусветаў, чаму ж Ты пакінуў нас самасам з гэтай жахлівай бядою?

ПАМІНКИ ТЫДНЯ

Што б там ні гаварылі пра колішні Вяроўны Савет першых гадоў незалежнасці Беларусі, а зрабіў ён і нямала карыснага. Адно з ягоных важных рашэнняў — вяртанне нашаму народу святочнага дня Радаўніцы. Дзень гэты зараз ці не самы светлы ў нялёгкім жыцці нашых людзей. Дзень памінання продкаў, дзень аднаўлення мёртвых і жывых. А найперш, можа быць, дзень аднаўлення якраз жывых. Раскіданыя па свеце ў выніку розных камуністычных доследаў і эксперыментаў, а ў дадатак і Чарнобылем, нашы людзі акурат на Радаўніцу страчаюць ля родных магіл, і на кладках у гэты дзень мо менш плачу па памерлых, а больш радасці ад спатканняў блізкіх і далёкіх сваякоў, аднаўскаюцца і суседзяў. Гэта было паўсюль на Беларусі, на вялікіх і малых могілках і ў аўторак, на Радаўніцу...

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

У мінулую суботу споўнілася 80 гадоў “Чырвонай змене”, адной са старэйшых нашых газет. Няхай сабе мы сёння кажам пра тыя гады з прыместкам гарчэчы і іроніі (маўляў, “быў час, быў век, была эпоха”), аднак жа было ў іх, тых гадах, і нямала светлага, і сярод яго — “Чырвоная змена”, газета юнакоў і дзяўчат маладой Беларусі, выхавальца паэтаў і празаікаў, патрыётаў Бацькаўшчыны. “Чырвонка” і сёння робіць тую ж справу, ды, на жаль, зараз ёй, у паважаным сталым веку, не лягчэй, а, бадай, цяжэй, чым у маладосці. Сітуацыя ў краіне такая, што няма ў моладзі аніякіх стимулаў гарнуцца, любіць і шанавець роднае слова, а менавіта з ім звяртаецца да яе шануюная юбілярка. Трымайцеся, чырвонаязменаўцы! Загляне сонца і ў наша ваконца!

ПЕРАМОЖЦЫ ТЫДНЯ

Вызначаны пераможцы спаборніцтва за дасягненне найлепшых вынікаў у выкананні паказчыкаў сацыяльна-эканамічнага развіцця з занясеннем іх на Рэспубліканскую дошку Гонару. Сярод іх — гарады і раёны (скажам, горад Слуцк, Першамайскі раён сталіцы і Ленінскі раён Магілёва), прадпрыемствы, будаўнічыя трэсты, транспартныя прадпрыемствы, установы сувязі і пошты, магазіны, агракамбінат, птушкафабрыка, калгас, эксперыментальная база і г. д. — усяго больш за два дзсяткі. Занясенне на дошку Гонару — гэта, гавораць, форма грамадскага прызнання і маральнага заахвочвання. Што ж, можа, й так. Фольга васьці дзейнага гэтага форма? Узнікла яна не сёння, яна — працяг даўняй савецкай традыцыі, плён якой ужо й тады, за савецкім часам, выклікаў вялікія сумненні...

ЗАПРОСІНЫ ТЫДНЯ

Дзень адчыненых дзвярэй пройдзе ў нядзелю, 29 красавіка, у Мінскім суворавіцкім вайсковым вучылішчы. У гэты дзень адбудуцца сустрэчы з кіраўнічым і афіцэрска-выкладчыцкім саставам, азнамленне з навучальна-матэрыяльнай базай, жылымі памяшканнямі і тэрыторыяй вучылішча, наведанне музея гісторыі СВВ. Звычайна, цягам многіх гадоў знаёмая ўсім нам падзея. Настолькі звычайна, што мы нават і сёння, жывучы ў незалежнай Рэспубліцы Беларусь, не надта задумваемся: а чаму — суворавіцкае? Дзесяць гадоў жывём у сваёй уласнай дзяржаве, а ўсё яшчэ быццам не ўсведамляем гэтага і паводзім сябе гэтак, нібы чакаем, няйначш, нейкае адкруткі назад...

ПАРОМ ТЫДНЯ

Гарынь — рэчка не надта вялікая, ды наравістая, з гэтае прычыны найперш, бадай, і вядомая. Аднак жа яна не такая й малая, і клопату людзям, што жывуць на яе берагах, прыносіць не толькі ў час паводак. Скажам, жыхарам вёскі Белавуша Столінскага раёна, ад якіх Гарынь адрэзала сенажаці і пашы. Як на другі бераг патрапіць, калі няма моста? Шмат гадоў пакутавалі праз гэта белавушаўцы, а сёлета дадумаліся: сабралі з кожнага двара грашовы ўнёсак і купілі паромную пераправу. Раней гэтым жа чынам паступілі і жыхары вёскі Манькавічы. І правільна, трэба сказаць, зрабілі. Акурат гэтак і рабілі нашы продкі здаўна: талачкаю, ускладчыну адольвалі агульныя клопаты і турботы. За савецкім часам адвучыліся, прывыклі на нейкага добрага дзядзьку спадзявацца, а васьць зараз зноў прыгадалі добры вопыт бацькоў і дзядоў...

ФРАНКАФОННЫ ТЫДНЯ

У сераду ў Мінскім Палацы дзяцей і моладзі адкрыўся васьмы па ліку фестываль франкафонных аматарскіх тэатраў. З дапамогаю пасольства Францыі ладзіцца такі васьм конкурс для студэнтаў і школьнікаў, якія вывучаюць французскую мову. У цяперашнім фестывалі бяруць удзел 24 тэатральныя калектывы з розных навучальных устаноў краіны. Здрава, ці няпраўда? Можна толькі парадавацца за нашых дзяцей. Памяць падказвае: сапраўдныя нашчадкі слаўных беларускіх шляхетных родаў! Але радасць гэтая тут жа азмрочваецца іншаю згадкаю-думкаю: а ці збярэцца 24 тэатральныя беларускамоўныя калектывы з усіх школ і ВНУ Беларусі? Ой, наўрад!

УЛАСНАСЦЬ ТЫДНЯ

Учора ўпершыню адзначаўся Міжнародны дзень інтэлектуальнай уласнасці, дзіві якая — “Будучыня ствараецца ўжо сёння”. Не забылі на яго і ў Беларусі. І нездарма. Наша краіна стала ўдзельніцай Бернскай канвенцыі па ахове літаратурных і мастацкіх твораў, яна ратыфікавала Дамовы Сусветнай арганізацыі інтэлектуальнай уласнасці па аўтарскім праве і па выканальніцтвах і фанаграмах. Гэтыя пагадненні забяспечваюць ахову правоў нашых твораў у многіх краінах свету. Карацей, Беларусь памалу ўсё ж узыходзіць на свой “пачэсны пасад між народамі”.

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Напярэдадні з’езда ў Саюз па-ступуюць справаздачы аб рабоце абласных аддзяленняў. У прыватнасці, як паведаміў сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення СБПУ. Дуктаў, з 1998 года выйшлі з друку кнігі магіляўчан Васіля Карпечанкі, Васіля Рагаўцова, Віктара Кунцэвіча, Міколы Лук’янава, Івана Пехцерава, Ніны Кавалёвай, Уладзіміра Дуктава, Аляксандра Мельнікава. У выдавецтве Беллітфонду падрыхтавана да друку кніга вершаў паэта з вёскі Чарняўка Хоцімскага раёна Міхаіла Карпечанкі.

Прайшлі творчыя вечарыны Івана Аношкіна, Міколы Лук’янава, Васіля Карпечанкі, Яраслава Клімуца і іншых.

Штогод сумесна з органамі адукацыі вобласці праводзяцца раённыя семінары юных паэтаў і празаікаў. Традыцыйнымі сталі конкурсы на лепшы верш пра Магілёў, якія праводзяцца сумесна з Магілёўскім гарвыканкам. На Магілёўшчыне другі раз запар праведзены конкурс на лепшы твор у галіне літаратуры, журналістыкі, выдавецкай і сцэнарнай дзейнасці.

Пісьменнікі ўдзельнічаюць у працы літаб’яднанняў, аказваюць ім дзейную творчую дапамогу.

Сталі традыцыйныя сумесныя мерапрыемствы Саюза пісьменнікаў і Саюза дызайнераў. Вось і на гэтым тыдні ў вялікай зале Дома

літаратара адылася прэзентацыя выдавецкага праекта “Дызайн і не толькі”, на якую былі запрошаны дызайнеры, мастакі, літаратары, бізнесмены, журналісты. Адыўся паказ мод, дэманстрацыя кінафільмаў, выступленні музыкантаў.

Пятнаццацігоддзю чарнобыльскай катастрофы быў прысвечаны паказ кінафільмаў у сталічным кінатэатры “Змена”. Перад дэманстрацыяй стужак для вучняў і навучэнцаў ПТВ горада выступалі пісьменнікі, сярод якіх былі Яўген Каршукоў, Навум Гальпяровіч і іншыя.

Н. К.

СУСТРЭЧЫ

Анатоль Кудравец у сваіх землякоў і герояў

Мастацкі свет пісьменніка нельга зразумець без ягонай малой радзімы, без родных каранёў. У кожнага пісьменніка ёсць свая кастальская крыніца, якая жывіць і сілкуе дадзены прыродай талент. Для вядомага празаіка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Анатоля Кудраўца — гэта легендарная Клічаўшчына. Менавіта адсюль пачалася ягоная дарога ў вялікую літаратуру, якую сёння немагчыма ўявіць без яго глыбокіх псіхалагічных апавяданняў, без шчыmlівых трывож-

ных аповесцей “Раданіца” і “Двое за нізкім столікам” і, зразумела, без вядомага рамана “Сачыненне на вольную тэму” з незабытым героем Ігнатам Сцяпанавічам Валшчэтка.

Пра ўсё гэта хораша і шчыра гаварылася на літаратурных сустрэчах, якія прайшлі на клічаўскай зямлі і былі прысвечаны 65-годдзю Анатоля Кудраўца.

Слыннага госьця цёпла віталі яго землякі і героі ў Клічаўскім РДК і ў Каўбчанскай сярэдняй школе, якую Анатоль Паўлавіч скончыў у

1951 годзе з Пахвальнай граматай.

На ўспамін аб гэтай кранальнай сустрэчы каля школы засталіся ясені і два клёнікі — іх Анатоль Кудравец пасадзіў разам са сваімі калегамі, паэтамі Сяргеем Законнікавым і Алесем Пісьмянковым.

У гэтыя ж дні літаратары наведлі Уласіну мемарыяльны комплекс Усакіна, прысвечаны партызанскаму руху на Клічаўшчыне.

Сымон КАНІЦКІ

ВЕЧАРЫНЫ

З нагоды 80-годдзя з дня нараджэння Міколы Ермаловіча на ягонай радзіме ў вёсцы Навасёлкі Дзяржынскага раёна ў мясцовай школе адылася вечарына. У ёй брала ўдзел і група пісьменнікаў з Мінска. Сваімі ўражаннямі аб сустрэчах і сумеснай працы з Міколам Іванавічам дзяліліся Вольга Іпатава, Генрых Далідовіч, Яўген Лецка, Вячаслаў Чамярыцкі. Удзел у свяце прынялі браты Міколы Ермаловіча Лявон Іванавіч і Валянцін Іванавіч, а таксама дачка Алена Мікалаеўна. На вечарыне гучалі празаічныя і вершаваныя творы Міколы Ермаловіча.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ

На радзіме Міколы Ермаловіча

На Вялікдзень у Рубяжэвічах

Вялікдзень... Вялікі дзень. Ён сапраўды быў сёлета ў поўным сэнсе такім, бо супалі два Вялікадні: праваслаўны і каталіцкі.

На другі дзень Вялікадні выехалі ў вёску Рубяжэвічы Стаўбцоўскага раёна дырэктар выдавецтва “Юнацтва” — пісьменнік Алесь Камароўскі, супрацоўнікі гэтага выдавецтва: паэт Яўген Хвалеі і празаік Міхась Зарэмба. Яны засталі Вялікодную імшу ў касцёле. Хто ні разу не быў у Рубяжэвіцкім касцёле, раім пабываць у ім. Касцёл быў збудаваны з абчэсаных каменяў у пачатку мінулага стагоддзя.

Жыў у вёсцы Антоні Тур, які ў 1866 годзе прывёз першы камень і паклаў яго на месца будучага касцёла. За сваю дзёрзкую задуму каталік Тур быў пакараны высылкай у Сібір. Але вырас касцёл, дзе і сёння ляжыць славы камень Антонія Тура. Вось як пра яго напісаў паэт Казімір Камейша, якога хрысцілі ў Рубяжэвіцкім касцёле: **Кружыўся аблокаў**

спадманлівы вір,

І плакалі людзі наўкола:

— За што вас, Антоні, вядуць у Сібір?

— За камень,

што стане касцёлам.

Ён рос і да самага неба дарос

Той мур, на ўвесь

край знакамiты.

Нiхто не забыты,

і ты, камнячос,

Не будзеш ніколі забыты

Дарэчы, вершы К. Камейшы

“Камень Антонія Тура” — на сцяне пры ўваходзе ў касцёл. Дзве гадзіны імшы ў касцёле, аздобленым выдатнымі іконамі, скульптурамі, прабеглі, як дзве хвіліны. А потым з пісьменнікамі сустрэўся сам ксёндз Рычард, вельмі сімпатычны і вясёлы чалавек. Затым была сустрэча з вучнямі і настаўнікамі ў Рубяжэвіцкай сярэдняй школе. Сюды ж прыехалі і вучні суседняй Рочавіцкай школы. “Вялікі дзень” — так называлася вечарына. Вядучая — настаўніца Рамуальда Ігнатаўна Сабалеўская — правяла яе выдатна. Сродкамі літаратуры і відэа яна расказа-

ла пра гісторыю Вялікоднага свята. Дзеці чыталі вершы пра Хрыста, спявалі песні, а ў канцы ўсе разам выканалі знакамiтыя “Васолы”. Госьці выступілі са сваім пэтычным словам, а таксама ўспамінамі. Настаўніца Рочавіцкай сярэдняй школы Ф. Качановіч расказала, як святкуюць Вялікдзень у іх вёсцы, прачытала верш. Два браты Тадэвуш і Раман Сабалеўскія ігралі і спявалі “Вялікодную паненку”.

Цікава прайшла старадаўняя гульня — біткі ў чырвоныя яйкі, калі маглі выйграць і вучань, і настаўнік, і госьць. Дырэктар школы М. Лысы гораца дзякаваў усім прысутным.

Закончылася сустрэча цёплымі адбывкамі. А Яўген Хвалеі і Алесь Камароўскі праз 30 гадоў сустрэліся яшчэ і са сваімі былымі настаўнікамі, цяпер пенсіянерамі Рэгінай Іванавіч і Аляксандрам Мікітавічам Турко. Усе развіталіся са спадзяваннем на новыя сустрэчы.

Яўген КМЕН

НАДЗЁННАЕ

Чарнобыльскія хмары

Паўзуць ад самага світанку
Счарнелыя і злыя хмары,
Бы адчыніў хто
ў пекла брамку,
На волю выпусціў пачвараў.

У іх штось бліскае,
буркоча,
Смалу, ці што, там чэрці вараць,
Бды той рэха —
гром грукоча:
Мо новай пагражае карай?

А хмары набрынялі болем,
Дажджом атрутным,
што пральцеца
На шлях, які стаў нашай доляй.
Чарнобыльскі —
той шлях завецца.
Павел САКОВІЧ

Музыканты разам з намі

Хроніка бяды

Слова "Чарнобыль" ведаюць сёння ў многіх краінах свету. Людзі добрай волі падзяляюць наш боль, прапануюць сваю падтрымку Беларусі — усім нам, пацярпелым ад жудаснай тэхнагеннай катастрофы. Дабрачынных акцый, прымеркаваных да яе 15-годдзя, бадай, і не пералічыць. Нават падчас Міжнароднага фестывалю "Мінская вясна" майстры мастацтваў розных краін высакародна, нягучна засведчылі, што яны з намі — і ў наша свята, і ў дні нашага смутку.

Зрэшты, "нягучна" — гэта метафара, бо акцыя, наладжаная музыкантамі ў Вялікай зале сталічнай філармоніі, атрымалася ў літаральным сэнсе гучнай і мела добры розгалас.

Дабрачынны гала-канцэрт, прымеркаваны да сумнавядомага дня, адбыўся пры падтрымцы пасольстваў Германіі, Летувы, Польшчы, Расіі, Турцыі, Украіны ў Рэспубліцы Беларусь. Яго ўдзельнікі прадстаўлялі менавіта гэтыя краіны. Выступалі натхнёна, з рэдкаснай прафесійнай і творчай самааддачай, падтрыманых шчырай дэмакратычнай публікай, сярод якой гэтым разам заўсёды філармоніі былі ў меншасці. Але і гэтая спантанная ў мастацтве меншасць не хавала свайго захаплення, гатовая падрабязна абмяркоўваць вартасці кожнага нумара праграмы.

Напрыклад, выступленне нямецкага камернага хору "Cantus Domus" пад кіраўніцтвам Р. Сахачэў-

скага. Гэты хор — удзельнік вядомага добрачыннага праекта "Дамы замест Чарнобыля", пра які распавядалася на старонках "ЛіМа" яшчэ летась. Маладыя аматары спеваў (сярод іх юрысты, настаўнікі, медработнікі, толькі салісты — прафесійныя музыканты) прыехалі на Беларусь упершыню. Прывезлі цацкі для маленькіх пацыентаў дзіцячага анкалагічнага шпіталю, пабывалі там, у Бараўлянах, паспявалі беларускія народныя песні. У Мінску далі канцэрт разам з Дзяржаўным камерным аркестрам Беларусі пад кіраўніцтвам расійскага маэстра Д. Зубава, пры ўдзеле нашага вядомага музыканта А. Мільто, які з-за няспраўнасці філарманічнага аргана мусіў замяніць партыю каралеўскага інструмента на далікатнае гучанне клавесіна. Інтэрнацыянальная музыканцкая каманда пабывала і ў Полацку, дзе праграмай з твораў І. С. Баха, М. Рэгера, Я. Зеленкі ды П. Вакса адкрыла тамтэйшы фестываль у Сафійскім саборы. А на развітанне з полацкай публікай нямецкі хор пад кіраўніцтвам Р. Сахачэўскага праспяваў... беларускую "Купалінку"! 26 красавіка падобны добрачынны "чарнобыльскі" канцэрт адбыўся ў адной з цэркваў Берліна.

Яшчэ адзін германа-беларускі музычны альянс: Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі ды Маладзёжны джазавы аркестр Зямлі Паўночна-Заходняй (дыры-

жор В. Брэвер). Супольным граннем кіраваў наш маэстра А. Берын. Сярод мноства рознастайлевай музыкі вылучыўся твор "Tempos Fugit" — "Час бяжыць". Дырыжор нямецкага калектыву, кампазітар і аранжыроўшчык М. Вільмоў напісаў яго да нагоды трагічнай чарнобыльскай даты, спецыяльна для супольнага выканання беларускіх ды германскіх музыкантаў. Сур'ёзная, урушальная партытура!

У той вечар з нашым Акадэмічным сімфанічным аркестрам выступалі і малады польскі дырыжор Л. Баровіч. І мы адкрылі для сябе сакавітую эпічную музыку першай польскай класічнай сімфанічнай паэмы — "Стэл" З. Наскоўскага.

Добрачынную праграму ўпрыгожылі вытанчаны камерны ансамбль з Летувы "Musica Humana" пад кіраўніцтвам А. Візірды, бліскучы піанізм украінскай гасці — І. Салдаценкі, якая год таму атрымала званне лаўрэата Міжнароднага конкурсу "Мінск-2000". Эфектна і вртуозна гралі юныя сёстры Андэр — фартэпіяны дуэт з Турцыі...

26 красавіка ў Мінску гала-канцэртаў не было. Арыгінальная музыка, прысвечаная чарнобыльскай трагедыі, не гучала. Затое адразу ў дзвюх залах — філарманічнай ды опернай — адбылося выкананне (таксама з удзелам замежных гасцей) "Рэквіема" Д. Вердзі. Геніяльны твор, але... Ці не занадта для аднаго горада?

С. БЕРАСЦЕНЬ

І песня, і слова

Здаецца, даўно не было такіх святаў мастацтва ў райцэнтрах, сельскіх клубах, школах і бібліятэках, як у дні правядзення рэспубліканскага фестывалю "Майстры мастацтваў — працаўнікам сяла", які пачаў крочыць па краіне ў мінулыя выхадныя.

Першымі "аб'ектамі" фестывалю, які праводзіць Міністэрства культуры, былі абраны Гарадоцкі і Шумілінскі раёны Віцебшчыны, раёны, прама скажам, не спешна ўвагай сталічных артыстаў, пісьменнікаў, мастакоў. І вось на трох "Ікарусах" прадстаўнічая дэлегацыя, у складзе якой былі намеснік міністра культуры В. Гедройц, начальнік аддзела міністэрства Т. Стружэцкі, вядучы галаканцэртаў супрацоўнік міністэрства А. Скарына, пісьменнікі намеснік старшыні СБП Н. Гальпяровіч і лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі У. Скарынкін, мастачка, сябра СП Г. Горава, а таксама Дзяр-

жаўны аркестр імя Жыновіча, ансамбль народнай песні "Купалінка", народны фальклорны гурт "Неруш", народны ансамбль беларускай песні "Церніца", салісты Белдзяржфілармоніі, прыехала ў прыдзвінскі край, каб сустрэцца з жыхарамі райцэнтраў і самых глыбінных, аддаленых вёсак.

Госці прыехалі не з пустымі рукамі: Мінкульт знайшоў магчымасць набыць для сельскіх устаноў культуры камп'ютэры, капіравальную тэхніку, сцэнічныя касцюмы.

З радасцю і ўдзячнасцю сустрэлі ўдзельнікаў фестывалю ў Гарадоцкім і Шумілінскім раёнах, дзе адбыліся асноўныя мерапрыемствы свята. Вялікія гала-канцэрты ў раённых дамах культуры, творчыя сустрэчы ў бібліятэках і клубах, выступленні ў сельскіх клубах сабралі вялікую колькасць людзей. Былі гарачыя воплескі і кветкі, пытанні і словы ўдзячнасці, а галоўнае — шырока і вольна гучала

народная песня, роднае беларускае слова.

— Цяжка пераацаніць значэнне для сельскіх працаўнікоў такіх фестывалю, — заявіў намеснік старшыні Віцебскага аблвыканкама П. Южык, — для гледачоў і аматараў літаратуры і мастацтва — гэта сапраўднае радасць. Людзі даўно ўжо не сустракаліся з такімі знакамітымі людзьмі, з такім высокім мастацтвам у сябе дома, а што да падарункаў — то гэта значная падтрымка матэрыяльнай базы нашых устаноў культуры. Такія свята, такія фестывалі трэба толькі вітаць і ўсяляк падтрымліваць.

Для пісьменнікаў, якія ўваходзілі ў склад творчага дэсанту, паездка таксама была хвалюючай і адказнай. Яна вылілася ў своеасаблівую справаздачу перад землякамі, і справаздача, як сведчылі цёплыя сустрэчы ў Гарадоцкай і Шумілінскай бібліятэках, выступы ў дамах культуры, атрымалася.

Наступным маршрутам рэспубліканскага фестывалю "Майстры мастацтваў — працаўнікам сяла" стане Магілёўская вобласць.

Наш кар.

Пра Нёман

Сёння, як ніколі, кожная новая кніга на роднай мове — чаканая. І таму, што, як бы там ні гаварылі, а працэс абуджэння нацыянальнай свядомасці набыў незваротны характар. Але і таму, што ў выніку фінансавых цяжкасцяў ёй усё цяжэй прабіваць сабе дарогу. Тым большую радасць атрымліваеш, калі ў рукі трапляе ўнікальнае выданне, аб якім можна толькі марыць было і ў часы куды больш спрыяльныя для кнігадруку. А зборнік вершаў, апавяданняў, нарысаў, эсэ "Бацька наш Нёман" — з шэрагу падобных. Цудоўны друк, надзіва вабныя каляровыя ілюстрацыі (пастараліся вядомыя фотамайстры Васіль Зянько і Яўген Казюля), лепшых гатункаў папера — быццам і не звычайная кніга, а дыхтоўны альбом, праўда, паменшанага фармату. Адным словам, пастараліся ў выдавецтве "Юнацтва". Ды і добра зрабілі, што знайшлі ўкладальніка, для якога Нёман — не проста частка Бацькаўшчыны, а рака маленства — паста Яўгена Хвалей.

Няпроста яму было сабраць неабходны матэрыялы. Заднаго боку, як быццам лёгка, бо пра Нёман, людзей, якія жылі ў гэтых мясцінах (ці жывуць сёння), пісалі і пішуць многія сучасныя аўтары. Яны ахвотна адгукнуліся прапанаваць свае творы для кнігі. А з другога, тэма Нёмана вельмі шматгранная. Гэтую цудоўную раку ўсплаўлялі ў розны час і, каб не прапусціць якое-небудзь знакамітае імя, цікавы твор,

трэба шмат у чым мець энцыклапедычныя веды. З усіх гэтым Я. Хвалей паспяхова справіўся. Як і ўдала сістэматызаваў багаты матэрыял, вылучыўшы яго ў пяць самастойных раздзелаў. Самастойных у тым сэнсе, што яны ўраджаюць сваёй тэматычнай завершанасцю, калі разглядаць іх асобна. Але разам з тым добра дапаўняюць адзін аднаго.

Важна і тое, што першыя чатыры — "Калыска Нёмана", "Салаўінае Наднямонне", "Ой, Нёман, і слава, і песня..." і "Рака наша слаўная Нёман..." — пачынаюцца вытрымакмі з працы Уладзіслава Сыракомлі "Нёман ад вытокаў да вусця", што выйшла ў Вільні ў 1861 годзе і да нашага часу не перадавалася. На беларускую мову яе пераклаў Пятро Стэфановіч і прапанаваў для гэтай кнігі. Матэрыял пададзены такім чынам, што кожнаму з чатырох раздзелаў адпавядаюць параграфы напісанага У. Сыракомлем. Чытач можа лёгка параўнаць апісанне Нёмана і мясцін на яго берагах, зробленае амаль 150 гадоў назад з творами сучасных аўтараў. А значыць, адчуць і зменны, што адбыліся на працягу гэтага часу і разам з тым пераконацца, што, нягледзячы ні на што, Нёман па-ранейшаму застаўся ракой, што з'яўляецца свайго роду сімвалам Беларусі.

Хораша ўпісваюцца ў кампазіцыйную канву кнігі і дзве вядомыя песні, якія, разам узятыя, яшчэ больш падкрэсліваюць, што Нёман

і Беларусь — непадзельныя. У пачатку змешчана "Песня пра Нёман", словы якой напісаў Анатоль Астрэйка, а на музыку яе палкаў Нестар Сакалоўскі, а на завяршэнні — "Мой родны кут", што нарадзілася дзякуючы Ігару Лучанку, які звярнуўся да неуміручай творчасці народнага песняра Якуба Коласа.

Усіх жа аўтараў, прадстаўленых у кнізе, і не пералічыш. Для таго, каб засведчыць, наколькі тэма Нёмана прывабная для пісьменнікаў, згадаем некаторыя, якія прадстаўлены ў пятым раздзеле "Хто мар не ўплятаў у твой гомаў, табе хто пашаны не нёс?...". А гэта — Канстанцін Бацюшкаў, Фёдар Цюцчаў, Адам Міцкевіч, Эліза Ажэшка, Сяргей Гарадзецкі, Аляксандр Пракоф'еў, Максім Рэльскі і іншыя.

"Бацька наш Нёман" — першынец з серыі кніг пра рэкі Беларусі, якія мае намер выпускаць "Юнацтва". Задума, вартая ўхаваць. Праўда, хацелася б даць і адно пажаданне. Думаецца, не лішнім у гэтай бібліятэцы будзе і том пра нашу жамчужыну — возера Нарач, якое таксама праслаўлялі вельмі многія пісьменнікі, любуючыся характарам тамашніх мясцін. На завяршэнне ж не гэта не адзначыць, што кніга, пра якую ішла гаворка, выдадзена пры фінансаванні з Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

У выставачнай зале Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францішка Скарыны адкрылася буйнамаштабная мастацка-дакументальная выстава "Чарнобыль: дарога болю, памяці, надзеі", прысвечаная 15-годдзю катастрофы на ЧАЭС. Уражвае раздзел фотаздымкаў і дакументаў, якія паказваюць трагізм падзей у першыя месяцы пасля аварыі, адлюстроўваюць гераізм людзей, раскажваюць пра ліквідацыю наступстваў нацыянальнай бяды.

Раздзел мастацтва ўключае карціны Р. Ландарскага, А. Отчыка, У. Кароткага, В. Дзенісенкі, В. Пакаташкіна, С. Наздрын-Платніцкай, плакаты М. Шклярава, У. Лосева, скульптурную кампазіцыю Д. Палова. Кожны твор закрэпае чарнобыльскую тэму, заклікае берагчы родную зямлю, прыроду.

Стартуе карагод

Стаў папулярным міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва "Сожскі карагод", які праводзіцца на Гомельшчыне раз у два гады. У наступным годзе абудзецца трэці фестываль. Падрыхтоўка да яго ўжо распачата. Абласны Цэнтр народнай творчасці правёў агляд-конкурс узорных і народных харэаграфічных калектываў. Пер-

шы тур прайшоў у Мазыры, другі — у Гомелі. Агляд стаў святам як для ўдзельнікаў, так і для гледачоў.

Парадавалі сваім майстэрствам самыя розныя творчыя калектывы: "Чабарок" са Светлагорска, "Гоміі" з Гомеля, "Вясніца" з гарадскога пасёлка Акцябрскі, "Прыляц" з Турава, "Надзея" з Рагачоўскай школы мастацтваў.

Кніг стане больш

Гомельская гарадская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма аб'ядноўвае 17 бібліятэк, якія абслугоўваюць 82 тысячы чытачоў. Але існуе праблема дэфіцыту папулярнай літаратуры, у тым ліку беларускай. Для яе вырашэння на дапамогу да бібліятэкараў прыйшлі фундатары: Гомельская гаррайінспекцыя прыродных рэсурсаў і аховы наваколлага асяроддзя, абласная арганізацыя грамадскага аб'яднання Беларускага таварыства "Кніга", рэдакцыя газеты "Гомельская праўда", свабодная эканамічная зона "Гомель-Ратон", Гомельская епархія, уладальнікі ўласных бібліятэк.

Зараз бібліятэчная сістэма абвясціла новую добрачынную акцыю "Падары кнігу бібліятэцы".

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

Пісьменніцу віталі землякі

Валянціна Кадзетава жыве і працуе ў пасёлку Лукск Жлобінскага раёна, а нарадзілася яна ў вёсцы Мікалаеўка Добрушскага. Тут, на радзіме, адбыўся і творчы вечар пісьменніцы, прымеркаваны да яе паўвекавага юбілею. Прайшоў ён у райцэнтры. Сакратар Гомельскага абласнога аддзялення саюза беларускіх пісьменнікаў Васіль Ткачоў ад імя творчага саюза пажадаў Валянціне Кадзетавай новых творчых здзяйсненняў, прачытаў невялічкае апавяданне, прысвечанае ёй, а гомельскі паэт і мастак Генадзь Говар паднёс юбіляру сапраўдны сюрпрыз — партрэт прыгожай жанчыны, на якім яна адразу ж пазнала... сябе.

МАГІЛЕЎШЧЫНА...

"Слезы твае, Чарнобыль"

На Касцюкоўшчыне праводзіцца раёны конкурс "Слезы твае, Чарнобыль". Мэта — пошук і зберажэнне звычак, абрадаў, культурных традыцый, жыхароў тых населеных пунктаў, якія трапілі ў зону адселення. На конкурс прымаюцца матэрыялы ў выглядзе сачыненняў, артыкулаў, замалёвак успамінаў тых людзей, хто жыў у такіх вёсках і мястэчках. Жадаючых паўдзельнічаць у конкурсе шмат. Пераможцаў чакаюць дыпламы аддзела адукацыі райвыканкама. А лепшыя работы будуць накіраваны на абласны конкурс.

Уладзімір КАПАЕЎ

БРЭСТЧЫНА...

Юныя дэбютанты

Амаль паўгода на Брэстчыне праводзіліся раённыя і гарадскія літаратурныя конкурсы "Дэбют", у якіх прымалі ўдзел 12-18-гадовыя паэты і празаікі, падзеленыя на дзве ўзроставыя групы. Семдзят лепшых прайшлі ў фінал абласнога конкурсу, што адбыўся ў Цэнтры маладзёжнай творчасці. Журы на чале з сакратаром аддзялення Саюза пісьменнікаў Алесем Каско адзначыла тэматычную і жанравую разнастайнасць твораў дэбютантаў, іхняе імкненне спалучаць неспраданае ўспрыманне жыцця і свету з пачаткамі прафесійнага майстэр-

ства, набытымі самастойнай карпатлівай працай, а таксама ў літургях, студыях, літаб'яднаннях.

Пра гэта засведчылі і семінар маладых, які прайшоў у рамках конкурсу. На семінары абмяркоўваліся найбольш цікавыя вершы, апавяданні, казкі, нарысы і нават п'еса. Дванаццаці літаратарам, чатыры з якіх прымуць удзел у рэспубліканскім конкурсе, былі ўручаны дыпламы і сувеніры. Рыхтоўца калектыву зборнік лепшых твораў дэбютантаў. Яго выданне фінансуе камітэт па справах маладзі і аблвыканкама.

Аўдыёальбом Вольгі Сідарук

Мінская студыя Кастуся Елісеева выпусціла аўдыёальбом песень самадзейнага кампазітара і выканаўцы з Брэста Вольгі Сідарук. У свой першы альбом аўтарка ўключыла 14 музычных твораў, напісаных на вершы Н. Мацяш, М. Купрэва, М. Пракаповіча, В. Сахарчука, А. Дзбіша і іншых паэтаў-землякоў. Адсюль і назва альбома — "Берасцейскае вогнішча". Неўзабаве абудзецца яго прэзентацыя ў Брэстскай гарадскай бібліятэцы. Абмеркаваны альбом і на пасяджэнні абласнога літаб'яднання "Зараніца".

Сымон АКСЕНІН

МІНШЧЫНА...

Музей — у класе

Без малага дзесяці гадоў у сталічнай сярэдняй школе № 209 (мікрараён "Малінаўка") дзейнічае своеасаблівы краязнаўчы музей. Размешчаны ён у звычайным класным пакоі — кабінце гісторыі, якім загадвае настаўнік Я. Баскін. Сярод экспанатаў — прылады працы першабытнага грамадства (неаліт, жалезны век), побытавыя рэчы XII—XIII стагоддзяў, старажытныя кнігі і дарэвалюцыйныя школьныя падручнікі, газеты, улеткі, іншыя дакументы часоў апошняй вайны, багатая нумізматычная калекцыя. Упрыгожваюць выставу маслабой-

ка, пралка, іншыя самабытныя і цікавыя для вучняў рэчы, якімі яшчэ зусім нядаўна карысталіся ў штодзённым ужытку нашы дзядулі і бабулі. Есць у экспазіцыі і ўзоры старажытнай зброі. Кожны музейны экспанат — часцінка гісторыі і культуры нашай Бацькаўшчыны.

Застаецца дадаць, што школьны кдас-музей абсталаваны і аздоблены рукамі самога настаўніка — заўятага і апантанага збіральніка і краязнаўцы. А галоўныя памочнікі Якава Баскіна — ягоныя вучні.

Наш кар.

Згодзен,
але не зусім...

2 сакавіка 2001 года ў "Ліме" быў змешчаны артыкул доктара філасофскіх навук Сямёна Падокшына "Барацьба за ўладу. Эпізод з гісторыі ВКЛ часоў Кейстута, Ягайлы і Вітаўта". У артыкуле шмат цікавых і слушных меркаванняў, але дазволіце сабе не пагадзіцца з некаторымі высновамі аўтара.

Напрыклад, на пачатку артыкула С. Падокшын піша: "Па логіцы рэчаў Вітаўт павінен быў адыгрываць тую ролю, якую адыгрываў яго бацька, вялікі князь Кейстут пры Альгердзе. Роля гэта была вельмі ганаровай, але другой". Атрымоўваецца, што Кейстут як быццам бы адыгрываў пры Альгердзе ролю пачэснага пенсіянера.

Пасля пачатку іх агульнага кіравання (1345) дзяржава (ВКЛ) была падзелена на дзве часткі. Альгерд быў галоўны на сваёй, так бы мовіць, тэрыторыі. Ягонай сталіцай была Вільня. А Кейстут — на сваёй. Яго сталіцай былі Трокі. І ў далейшым усе тэрыторыі, якія далучаліся да Вялікага княства Літоўскага, павінны былі быць падзелены паміж братамі.

І толькі пасля значнага павелічэння тэрыторыі ВКЛ на ўсходзе і на поўдні Альгерд не вельмі прытрымліваўся гэтай дамоўленасці. Значыць, Альгерд і Кейстут былі роўныя ва ўладзе. Тут трэба заўважыць, што паколькі Кейстут валоўваў заходняй часткай дзяржавы і ўвесь час ваяваў супраць крыжакоў, дык яго тэрыторыя на захадзе павялічыцца не магла. У той жа час Альгерд ваяваў супраць маскавітаў і татар, і таму значна павялічыў сваю тэрыторыю. У той жа час Альгерд меў больш моцную падтрымку (жыхары яго ўдзелу былі пераважна праваслаўныя), а Кейстут падтрымлівалі і паганцы (жыхары Жамойціі), і праваслаўныя (жыхары Гродзеншчыны і Брэстчыны). Таму паміж падданымі Кейстута не было і рэлігійнага аднагалосся. Але гэта не падстава прыніжаць ролю Кейстута ў кіраванні краінай.

Аўтар лімаўскага артыкула сцвярджае, што Кейстут быў выдатны палкаводзец, але пасрэдны палітык (магчыма, ён і сам гэта ўсведмаў, дадаўшы палому першыства Альгерду). Толькі з гэтай прычыны ад улады не адмаўляюцца. Паколькі Кейстут не карыстаўся такой вялікай падтрымкай, як Альгерд, і паміж ягонымі падданымі не было адзінства, менавіта таму Кейстут адмовіўся ад вялікакняжацкага пасаду. Можна не пагадзіцца і з думкай пра захоп улады Кейстутам. Паміж ім і Ягайлам ішла непрымірымая барацьба за ўладу. І тая, умоўна кажучы, ідылія, якая існавала ў адносінах паміж Кейстутам і Альгердам, не магла быць паміж Кейстутам і Ягайлам. Таму змова Ягайлы з крыжакімі супраць Кейстута не можа быць неверагоднай, як сцвярджае аўтар лімаўскага артыкула. Як вядома, яшчэ са старажытных часоў князі выкарыстоўвалі ваенную моц сваіх заклітых ворагаў (татара-манголаў, крыжакоў, полаўцаў) супраць іншых князёў. І таму нічога незвычайнага і дзіўнага ў змове Ягайлы з крыжакімі няма.

Цяжка пагадзіцца і калі аўтар піша пра Кейстута, што той адчуваў палітычную беспаспартнасць і маральную несправядлівасць свайго ўчынку. Цікава, але калі ў 1345 годзе Кейстут разам з Альгердам змясцілі з вялікакняжацкага пасаду іх малодшага брата Янута, дык яны адчувалі несправядлівасць свайго ўчынку? Палітык павінен кіравацца пажаннамі розуму, а не сэрца.

С. Падокшын сцвярджае: "Кейстут быццам бы праявіў высакароднасць", пазбавіўшы свайго пляменніка вялікакняжацкай улады, але зрахаваўшы яму жыццё і ўсё астатняе. Гэта ж высакароднасць і загубіла Кейстута". Сапраўды, пытанне наконт высакароднасці Кейстута спрэчнае.

Так, Мікола Ермаловіч у сваёй кнізе "Беларуская дзяржава Вялікае княства Літоўскае" піша: "Яшчэ невядома, ці адпавядае сапраўднасці тое, што Ягайла быў высланы спачатку ў Крэва, а потым у Віцебск, бо маюцца звесткі, што ён быў пасланы Кейстутам у Пярцак, дзе прасядзеў у турме больш года" (С. 206).

Выклікае пярэчанне меркаванне С. Падокшына пра тое, што ідэя адзінай беларуска-украінска-літоўскай дзяржавы... з'яўлялася падставай дзейнасці і Міндоўга, і Гедыміна, і Альгерда... Наўрад ці ў часы Міндоўга нехта думаў пра тое, што калі-небудзь украінскія землі будуць у складзе ВКЛ.

Не згодзен я з думкай шадоўнага аўтара і наконт таго, што "ўся Віленшчына падтрымлівала яго (Ягайлу). — Д. М.), лічачы законным гаспадаром". Для жыхароў Віленшчыны, якія зведлі на сваім жыцці нямала пераваротаў і войнаў, не мела вялікага значэння, хто будзе іх валадаром. Для іх было галоўным, каб усталяваўся мір. Прыход жа Ягайлы ніякага міру не прыносіў.

Аўтар артыкула сцвярджае, што падчас канфлікту Кейстута з Ягайлам "вялікі князь Ягайла не жадаў кровапраліцця". На маю думку, з самага пачатку свайго праўлення Ягайла планаваў або пазбавіць Кейстута жыцця, або пасадзіць у турму. Вярнуць тых адносінны, якія былі паміж Альгердам і Кейстутам, было ўжо немагчыма. І Ягайла цудоўна разумее гэта.

Наогул вобразы Альгерда, Кейстута, Ягайлы і Вітаўта настолькі шматгранныя і неадназначныя, што трактоўка іх дзейнасці, іх учынкаў можа быць зусім рознай.

Дзяніс МАРЦІНОВІЧ,
навучэнец 1 курса Нацыянальнага гуманітарнага ліцэя імя Я. Коласа

І яна перамагла

Ужо колькі гадоў у Беларускім паэтычным тэатры аднаго актёра "Зніч" ідзе спектакль "Белы сон" — паводле "Споведзі" вялікай беларускай жанчыны ХХ стагоддзя Ларысы Геніюш. Выканаўца ролі паэтка — заслужаная артыстка Беларусі Галіна Дзягілева. Яна ж і рэжысёр-пастаноўшчык. Яна ж, нагадаю чытачам, і заснавальнік гэтага унікальнага тэатра.

На мой аматарскі погляд, спектакль як сцэнічны мастацкі твор — выдатны. Але, адчуваю, хочацца сказаць не гэта, а нейкае іншае слова, больш істотнае. Можа быць — страшны? Бо ён сапраўды страшны, гэты "Белы сон" Геніюш і Дзягілева. Страшны праўдай, якая адкрываецца глядачам з таленавіта пераўвасобленай душы спавядальніцы, з яе аповеду пра сябе. Страшны праўдай нашай гісторыі, нашага беларускага лёсу. Кажу **вашага, беларускага**, хоць перад намі лёс толькі аднаго чалавека. Такая ўжо чароўная сіла мастацтва, што ў вобразе і лёсе аднаго мы маем магчымаць убачыць вобраз і лёс усяго народа. Убачыць і — зразумець. І перажыць, як свой уласны, калі, вядома, ты на такое перажыванне здольны.

А які ж ён, наш беларускі лёс, быў жорсткі! А які ж несправядлівы! Які сапраўды страшны!.. Божа, што даўлося зведзець і перажыць гэтай высокароднай, мужнай і мудрай, чыстай і светлай жанчыне! Гэтай, — сёння ўжо можна гаварыць, не баючыся перабольшвання, — святой жанчыне. Беларускай святой. Праз якія мукі-пакуты, абразы і прыніжэнні яна мусіла прайсці ў ім'я сваёй веры і любові! Непераможнай беларускай веры і немяротнай беларускай любові!.. Божа, што яны, гэныя звяругі ў чалавечай апараты, з намі, беларусамі, рабілі! Як яны з нас здэкаваліся, як яны глуміліся над нашай душой! Над душой Купалы, Коласа, Багдановіча, Гарэцкага. Над душой Буйніцкага, Галубка, Ждановіча, Забэйды. Над душой Доўнар-Запольскага, Ластоўскага, Ігнатюскага, Смоліча, Улашчыка. Над душами тысяч і тысяч самых лепшых сыноў і дачок Беларусі!..

Узрушаны спектаклем, астатак учарашняга дня я прывёў з кнігай вершаў і паэм Ларысы Геніюш. Яна таксама называецца "Белы сон". Выдадзена праз сем гадоў пасля смерці паэтка (Мінск, 1990). Назву зборніку далі прыгожую, гучную паэтычна, але ці адпавядае яна зместу і духу паэзіі Геніюш — сумняваюся. Хіба жыццё, што паўстае са старонак кнігі, — белы сон? Калі і сон — дык жажлівы, кашмарны, — паглядзім на пражытае Ларысай Геніюш жыццё яе вачыма. А наогул — наўрад ці апраўданы гэты лірычны паэтызм там, дзе сну не было: праз усё жыццё яе душа сну не знала, бо не пераставала балець і кроваточыць ні на хвіліну. Скажаце: белы сон — як светлая мара пра вольную шчаслівую Беларусь? Так, у заснежанай Сібіры, на 50-градусным морозе ("грозіць Поўнач усімі смерцамі, ледзяную раскрасіць пасць"), пад пільным наглядом "вертухаяў" на вышках ("і лоб штодня мой на прышл бярэць"), — так, там яна марыла пра светлы час для Беларусі, і са светлай слязою успамінала сваё дзяцінства і малодсць... Але папералзе ўсяго — боль, боль, боль, нясперпны, пакутны боль. Боль і пакуты ў імя той Беларусі, што ў

марах, у думках, у снах. Боль і неадступная, неспатольная, неадольная прага "абараніць ад паганых народ!"

Прайшоўшы накіраваны ёй святучачы шлях "напрасткі", "ні перад кім не схіляючы гордай сваёй галавы", яна мела права паглядзець з пагардай на таго, "хто не пеў, а падпяваў" і "пляскаў у далоні". Паглядзець — і сказаць:

**Пакрамсалі роднае — маўчаў,
мову забіраў — не пярэчыў.
І хваліў пракляты свет біча,
што Радзіме ападаў на плечы.**

Яна мела права заявіць — каб пачулі і гаспадары і чужыны, якія хацелі б беларускіх зуброў ператварыць у згодных хадзіць у ярме валоў:

**Вабіць хлеба смачнейшаю лустай:
— Станавець валамі, Зубры!
Халаям няхай будзе халустыя,
Мы зямлі свае гаспадары!**

**Не здамося ліхой крутаверці,
Бо дубы мы, а не бабылі,
Нам не скажуць сыны перад смерцю,
Што чужынцам мы Край прадалі!**

Яна мела права сказаць пра любоў да роднае мовы так, каб пачырванелі ад сораму за сваё патрыятычна-дыпламатычнае хітраванне мужчыны:

**Сёння на плазе родная мова.
Вываць жывую належыць з агню.
Слова "кахаю" — слабае слова.
Мужнае слова — "абараню"!**

І калі казаць папраўдзе, дык Ларыса Геніюш — самы мужны, самы нязломны, самы рашучы і адважны мужчына ў беларускай паэзіі ХХ стагоддзя. І гэта пры надзвычайнай жаночай чароўнасці, пяшчотнасці, вабнасці. Вобраз жанчыны — каханай, жонкі, маці, — якім ён паўстае з лірыкі Ларысы Геніюш, не знае, бадай, сабе роўных па харакце душы, па сіле і глыбіні, багачы і шчодрасці пачуццяў, па цэласнасці і моцы характару. Як ні мучалі яе нелюдзі-каты, як ні здэкаваліся, ні глуміліся, ні абражалі — нічога зрабіць не змаглі, каб забіць у ёй Чалавека, Беларуску, Жанчыну (можна памяняць іх месцамі, гэтыя словы з вялікай літары, — будзе аднолькава справядліва). Не паддалася і не ўступіла — ні разу і ні ў чым: ні як Чалавек, ні як Беларуска, ні як Жанчына. Да апошняга ўдзёлу яе не пакінула вера ў сябе і ў свой народ, у будучыню Беларусі.

**Ударыць гром, ярмо нявольнік скіне,
Жывы народ падымецца з кален,
Загіну я, усё ж Край мой не загіне,
Крывіцкі, слаўны расвітае дзень!**

З гэтай верай цягам усяго свайго пакутніцкага жыцця яна змагалася і перамагла. І перамагла. Назавусьдзі.

Неадольны покліч Месяца

ІМПРАВИЗАЦЫЯ НА ТЭМУ КНІГІ БАРЫСА ПЯТРОВІЧА "ФРЭСКІ"

*І я бачу яе, і губляю яе,
і тужу,
І туга мая падобная да сонца
ў халоднай вадзе.*

Поль ЭЛЮАР

Мроя — сон — няпаямаць...
Аднекуль ледзь адчуваць даносяцца ўсхліпы асенняй (не восеньскай — па законах музыкі ды алхіміі слова) — скрыпкі.
Прывіды — сны, явы... Апошняе — кантраверсія папярэдняму. Але ж напісала калісьці паэтка, задаюга да таго трагічнага і ўжо незваротнага кроку ў Ніцэцу, калі, яшчэ маладая і прыгожая, неўзабаве выдыхнула: **Знікау. Хай будзе на момант шчаслівым Той бераг, Дзе мроя збылася, дзе кветка ўзнялася, А явы не стала**
Знікау, пакуль я сама у сябе не знайшлася Цяроза і стала.

Цела прагнула явы, а душа жыла мрояй. А гэта — несумяшчальна...

Рызыкун заявіць, што менавіта гэты вечны фатальны дуалізм і з'яўляецца эмацыянальна-сэнсавай дамінантай кнігі Барыса Пятровіча "Фрэскі". Зрэшты, паводле філасофіі, сутнасць заўсёды саступае з'яве (яве) ў багаці адценняў, нюансаў, таго суп *grano salis* (крупінкі солі), без чаго няма сапраўднага судакранання з прамоўленай Яго вуснамі існавання.

А тады, два дзесяткі гадоў таму, ім — маім колішнім студэнтам — журфакаўцам ды філфакаўцам БДУ — С. Дубаўцу, Г. Сачанцы, Б. Сачанку, С. Астраўцову і іншым — гэтая самая недасяжная праўда падавалася яснай і рэзальнай. Так, на пытанне экзаменацыйнага білета наконт творчасці аднаго народнага пісьменніка хтосьці з іх абсалютна сур'ёзна і імплэтна адказаў, што творы гэтага аўтара не чытаў і чытаць не будзе.

Час — ён усё... — не, не змяняе, але мікшыруе, змякчае пэўныя акцэнты, пастаўленыя некалі адзначана, па-максімілісцку катэгорыяна. І тады адзін з той кагорты Б. Сачанка (ён жа Б. Пятровіч) — *лжюг* — поруч з журналісцкімі дзіпасіма пачне пісаць свае лірычна-філасофскія, лірычна-спавядальныя мініяцюры — *фрэскі*.

Так сталася, што кнігу гэтую я пабачыў не адразу пасля яе выхаду ў шырокі свет. Дзіўлюся пэўнай няўвазе да яе нашай прафесійнай ды не зусім прафесійнай крытыкі.

Зрэшты, як у кожнага з шараговых чытачоў, ёсць у мяне і сваё тлумачэнне на гэты конт (прамоўленае, дарэчы, вуснамі рускага класіка: "Ленивы и нелюбопытны").

Энцыклапедыя даводзіць, што *фрэска* — гэта размалеўка па сырым тынку, які пры высыханні ўтварае вельмі тонкую празрыстую плёнку, што замацоўвае фарбы і робіць *фрэску* даўгавечнай.

Наколькі ж нештодзённымі, нехвілёвымі будучы *фрэскі* маладога майстра — на гэтае пытанне адкажуць толькі вечныя шчасце і пракляты людскога роду — Хронас, Час.

Густоўна аформленая, някідкая, але (дазволіце сказаць) інтэлігентная гэтая кніжка. На першы погляд, арганічна ўлічваюцца ў кантэкст фармальныя пошукі адносна маладой беларускай прозы (А. Глобус, А. Наварыч, У. Сцяпан і інш.). Але, шмат у чым, і пашырае яе межы. Бо ёсць тут не толькі урбаністычная ўладкаванасць герояў у пэўных рэаліях, але і паяднанасць разгубленага, недарэчнага "сена на асфальце" з яго родавым невинішчальным, аўтэнтычным вясковым пачаткам.

Зусім не збіраюся сцвярджаць, што "Фрэскі" Б. Пятровіча — гэта нешта ўнікальнае ў айчынным моватворчасці, лірыцы ці прозе. Але гэта тое, што крапае, змушае на нейкі час адрываць клопаты пра будзёнае, заўсёднае, надае, на нейкі час паіснаваць у прывідным свеце слаўтай мхатаўскай паўзы, у дваістым свеце мары і явы.

...Глянуў за вакно — недзе пераміраецца з агнямі вечаровага горада зорка. Прыгледзеўся — усяго толькі ліхтар на будаўнічым кране. Але так падобны...

Гэтак і ў мастацтве — хай Бог сабець не збытаць, не памыліць Тварцом народжаны чуд з яго тэхнічнай імітацыяй.

Унутраныя вытокі "Фрэска" не толькі ў традыцыйна еўрапейскай лірычна-імпрэсіяністычнай прозы (Э. Штрытматэр, В. Шыкула, К. Паустоўскі і інш.), але і ў разнаваленасці, распрыгоненасці фэбулы і вобразнай сістэмы твораў З. Бядулі, М. Гарэцкага, Я. Брыля.

"Што яно?" — запытаў чытачоў М. Гарэцкі і адказаў сабе сам: пах квінтэночага язміну. Яго не схаліць, не ўтрымаць, але для людзей, пазначаных "тонкасцю" скуру, гэта — зусім рэальная з'ява.

Фрэскі Б. Пятровіча пераважна крышку большыя па "лістажным" аб'ёме версэтаў А. Разанава, эцюдаў А. Глобуса, накідаў Л. Галубовіча ды іншых, яны вабяць найперш нязмушанасцю пачуццяў, паяднанасцю (як бы гэта ні гучала банальна) кантраверсійных пачаткаў: "чыста беларускай, сялянскай" літаратурнай традыцыі і адчувальнага плёну здабыткаў еўрапейскага мадэрнізму.

Натуральна, шчыльнасць, скандэсананасць пісьма ў Б. Пятровіча зусім не тая, як у аўтараў "прамежкавай", на мяжы паэзіі і прозы, творчасці, якая ўсё-такі з'яўляецца фактам паэзіі. Так, эстэтычна-філасафская недасяжнасць версэтаў і вершакаў А. Разанава (зрэшты, як і некаторых лірычных мініяцюраў Я. Брыля) з'яўляецца ледзь не паўсюдна прызнанай, ды чамусьці цягне усё новых і новых аўтараў да гэтых мастацкіх словаформаў. Але, нагадаю,

не трэба забывацца на тое, што права на гранічна суб'ектыўныя літаратурныя экзерсісы маюць толькі тыя творцы, якім ёсць **што** сказаць пра Чалавека і Свет. Тут няма за што схавацца: ні за мускулісты дынамічны сюжэт, ні за псіхалагізаваныя пейзажныя замалеўкі ці разгорнутыя партрэтныя характарыстыкі.

Зрэшты, выяўленне аўтарскага "я" Б. Пятровіча якраз і адбываецца праз максімальнае самааголенне, якое (у адрозненне ад "Кантaminaцый" А. Глобуса) досыць далёка мяжуе са стрыптызам.

Аўтар "Фрэска" нібыта яднае імпрэсіяні-экспрэсіянісцкасць гучання радка з добрай рэалістычна-апісальнай традыцыяй.

Б. Пятровіч не галосіць па страчанай ці адрываўтай вэсцы, не пачуваецца ў горадзе прыслалёным "сенам на асфальце", але і не ганарыцца набытым новым, часам нечаканым у сваіх прывах сацыяльна-псіхалагічным статусам. Ён спрабуе зразумець сваю новую "закараненасць" у Сувесце людскіх страстыў, жыццёвых падеў і памкненняў. На яго героі — і водбліск лёсаў герояў памянёных Я. Брыля, А. Разанава, Н. Гілевіча ("У тым сале, дзе я не быў ніколі..."), але і пэўныя прыкметы дуалізму жыццяў прадстаўнікоў іншых — бо ўсечалавечы — культуру і праблем (П. Элюар, Ф. Саган, У. Фолкнер)..

"Ніхто мне нічога не скажа. Бо нідзе буды. Нават той, хто будзе шукаць, не знойдзе мяне там. Але тыя, што запамінілі — не забудуць. Так знітоўваецца несумяшчальнае. Як дзень і ноч злучаюцца з ранкам і вечарам. І хто чыё дзіця — паспрабуй здагадацца... І я думаю я: а ці жыў Я дзе — Нідзе..." — блукае мой стомлены розум і не знаходзіць адказу".

Але ўжо праз дзве старонкі чытаем: "Самыя запамінальныя пахі: пах сырадою, пах свежых агуркоў, пах новай кнігі... А яшчэ пах брагі, калі гоняць самагон".

Эклектыка? — Не думаю. — Жаданне спалучыць у адным вобразе і адным нашым горкім, праклятым і радасным жыцці патрэбу "цялеснага нізу" і высоку прагу нязбытнага, паяднага яву і мару...

Героі Б. Пятровіча, падобна да персанажа геніяльнага (калі не баяцца такога азначэння) верша польскага паэта Ю. Тувіма "Лунатык", — вечныя прыгонныя Месяцавай поўны, яе прывіднага і такога прыцягальнага святла. Яны гатовыя на гэты бляск ісці па парапетах і нашых замшэльвых стрэхах. Часам... не зусім удала (як і аўтар рэцэнзуймай кнігі). Але шчаслівы той, хто пабуджае да жыцця гэтым неадольным поклічам Месяца, каму накіравана стаптаць свае чаравікі не ў пагоні за прывіднымі, хоць і такімі адчувальнымі зямнымі ўцехамі.

Віктар КАРАТАЙ

— Васіль Цімафеевіч, 26 красавіка для вас, напэўна, не проста Дзень Смутку... Эксперимент прыроды і чыноўніка над беларусам працягваецца?

— Для сябе асабіста я назваў бы гэту дату падзею днём Горычы і Тугі. Прычым, горыч у мяне выклікала спроба вышэйшых і мясцовых улад зрабіць выгляд — і давесці гэта насельніцтву! — што нічога страшнага там, на ЧАЭС, не здарылася, ніякіх асаблівых наступстваў, хвароб ці пакут ніхто не зазнае... Фальсіфікаваліся як дадзеныя аб утрыманні радыенуклідаў у харчах, так і паказанні аб накупленых радыяцыі ў арганізме чалавека. Урачам не варта было лішне думаць пра Чарнобыль, паколькі ніякіх хвароб, абумоўленых радыяцыйным абпраменьваннем, не магло быць, як што іх не хацела начальства.

Горыч шчымеда ў маім сэрцы ад падману, які я штодня назіраў, а туга — ад рас-

харчавання, фураж і іншымі спосабамі, шляхамі распаўсюдзілася па ўсёй тэрыторыі рэспублікі. Найпершая небяспека ва ўплыве радыенуклідаў, у дэстабілізуючым уздзеянні радыяцыі на імунную сістэму, што дало прырост самых розных захворванняў у насельніцтва. Зусім невыпадкова на сённяшні дзень у Гомельскай вобласці мы маем толькі дваццаць працэнтаў здаровага дарослага люду. Па рэспубліцы катастрофічна зніжаецца працягласць жыцця насельніцтва. Сярод школьнікаў са 100 вучняў не меней 85-87 маюць паталагічныя адхіленні або хранічныя захворванні. З 9,3 тысячы інвалідаў Чарнобыля — 1,8 тысячы дзеці. Нягледзячы на метады прафесара Генадзя Лазюка па генетычнай выбаркаўцы плодаў, які прымяняецца на ранняй стадыі цяжарнасці, нараджэнне дзяцей з генетычнымі парокмі нарастае. Замежныя вучоныя, між іншым, даказваюць, што радыяцыя, а менавіта яе малыя дозы,

інтэлекту адносна дасягнутага да крытычнай меткі. Тады ўжо немагчымым стане чынны ўдзел народа і яго эліты ў развіцці навукі і тэхнікі. Спыніцца ў краіне прагрэс.

Вызначана дата такога крытычнага моманту — 2050 год. Але ж дадайце да заняпаду інтэлекту яшчэ і дэмаграфічны працэс, абумоўлены як гэтым, так і іншымі фактарамі. А гэта — паскоранае пастарэнне і скарачэнне колькасці насельніцтва. Улічыце таксама, што на сукупнае цела і мозг папуляцыі разам з радыенуклідамі дзейнічаюць і хімічныя шкодныя рэчывы, што ў дзесятках і сотнях тысяч тон рассяваюцца па нашай зямлі. Дадайце да гэтых варунаў і прычын дэградацыі яшчэ адзін бачны фактар — алкагалізм... Куды мы скочваемся?!

Заняпаду надзвычайна спрыяе ўнутрыпалітычная сітуацыя ў нашым вялікім доме, адсутнасць грамадзянскай згоды.

Вышэй 3000 самазабойстваў у год!

Васіль ЯКАВЕНКА:

“Не шукайце за Чарнобылем Бога”

НА ПЫТАННІ НАШАГА КАРЭСПАНДЭНТА АДКАЗВАЕ Васіль ЯКАВЕНКА — ПІСЬМЕННІК, ПУБЛІЦЫСТ, КІРАЎНІК БЕЛАРУСКАГА САЦЫЯЛЬНА-ЭКАЛАГІчнага саюза “ЧАРНОБЫЛЬ”

стання з марамі-летуценнямі пра перабудову, пра “сацыялізм з чалавечым абліччам” і без аблічча ўвогуле...

Калі марксісцка-ленінскі сацыялізм у глабальным плане ёсць нечуваны, нябачаны і смелы эксперымент над душой народа, дзе ставілася на мэту прышчэпіць любому і кожнаму саўковы гонар за сваю савецкую краіну і за жыццё ў адыёзных сацыяльных умовах, то тут было нешта іншае. Чарнобыльская катастрофа — эксперымент на фізічнае і, скажам так, псіхічнае выжыванне народа ва ўмовах малых дыяў не толькі малых доз радыяцыі. У так званай чарнобыльскай зоне па сённяшні дзень пражывае каля двух мільёнаў жыхароў. Радыяцыя цераз прадукты

спарадзілі ў свой час і такую хваробу як, СНІД.

Другая небяспека з плоймы ўсіх нягод, — ва ўздзеянні радыяцыі на мозг ды проста на розум чалавека; у выніку — зніжэнне інтэлектуальнага патэнцыялу. Прычым, як лічаць вучоныя, інтэлект западае не толькі ў людзей, якія мелі ці маюць непазрэднае дачыненне да ўздзеяння радыяцыі, але таксама і ў іхніх нашчадкаў. Таму ёсць усе перадумовы чакаць зніжэння агульнага ўзроўню інтэлекту, ва ўсіх пакаленнях. Адначасова памнажаюцца псіхічныя захворванні. На сённяшні дзень з імі спазналіся блізка 120 тысяч дзяцей. Што ўжо казаць пра дарослых?.. Ім і ліку няма.

Вучонымі прагназуецца зніжэнне аб’ёму

Дэградацыя дышае мне і кожнаму з нас у патыліцу. А гэта значыць, што перасцярога вучоных мае грунт пад сабой; тая дата агоніі ў нашым нацыянальным асяродку можа наступіць нават раней.

Што ж перайшло і далася нам у спадчыну ад блюзнерскай чарнобыльскай палітыкі першых год катастрофы? Перш-наперш, думаецца, апалітызаванасць і аблуднасць навукі. Ёсць, да прыкладу, нядаўнае заключэнне дзяржаўнай камісіі аб развіцці навуковых даследаванняў чарнобыльскай тэматыкі. Яны нездавальняючыя. І не дзіва! Уявіце сабе Інстытут радыяцыйнай медыцыны і эндокрыналогіі. Ён па сённяшні дзень не займаецца як след радыяцыйнай медыцынай, гэта значыць, тым, дзеля чаго і быў створаны. Пра гэта сведчыць ягоная клініка ў Аксакаўшчыне. Там ніякіх распрацаваных інстытутам метадаў і метадык выяўлення хвароб, выкліканых радыяцыяй; ды і ніхто і не даходзіць да механізму уздзеяння радыяцыі. Там ставяць звычайныя, дачарнобыльскія дыягназы і лечаць звычайнымі сродкамі.

Зрэшты, можа, я гіпербалізую? Мяркуюце самі. Найбольш кемлівыя супрацоўнікі інстытута лічаць сябе заложнікамі палітычнай медыцыны. А Васіль Несцярэнка, вучоны, кампетэнтна даводзіць у друку, што Міністэрства аховы здароўя зніжае дозавыя нагрукі радыяцыі на насельніцтва і, наадварот, усяляк уздымае планку гранічна дапушчальных норм радыенуклідаў у прадуктах харчавання. Чым не клопат пра народ?

— У сваім артыкуле “Чарнобыль: праз дзесяць і больш гадоў” вы пішаце — “не дай Бог збыцца прадказанням анкалагіў, што праз 15 гадоў ракавыя захворванні ў нас будзе мець кожны другі жыхар краіны...”

— Смяротнасць ад ракавых захворванняў у Беларусі ўзрастае за дзесяць гадоў амаль на чвэртку. Лідзіруюць рак лёгкіх і страўніка. На сённяшні дзень хварэе на рак каля 34 тысяч чалавек, з іх 2,5 тысячы ў дзіцячым узросце. Змянілася карціна ў структуры анкалагічных захворванняў шчытападобнай залозы. Павялічылася колькасць захворванняў сярод дарослых. Паменшала сярод дзяцей; відаць, у сувязі з выходам той, апрамененай радыяцыяй дзятвы ў сталы ўзрост. У цэлым жа ракавыя захворванні не змянілі сваёй тэндэнцыі да нарастання.

— 3 сакавіка 1991 года выходзіла ваша газета “Набат”. Яна, бадай што, першая гаварыла праўду пра Чарнобыль. Гэтая праўда і па сёння надта замінае тым, хто хоча лёгка жыць і бяздумна кіраваць...

— Набатаўцы пераканаліся, што чынавенству патрэбна не праўда, якая, будучы выяўленай, магла б памагчы яму правільна, з улікам інтарэсаў народа, планавачы свае дзеянні. Чыноўнікам патрэбен спакой.

Калі ў 1986—87 гадах я шукаў праўды аб наступствах Чарнобыля, то знайшоў крыніцу яе літаральна пад бокам ва ўрада — ва ўрадавай бібліятэцы. Гэта былі, можна сказаць, фундаментальныя працы англійскіх вучоных аб уплыве радыяцыі на арганізм чалавека. У перакладзе на рускую мову. Яны, тыя працы, і дазволілі мне напісаць на матэрыяле чарнобыльскай зоны навукова аб-

грунтаваны і кампетэнтны нарыс “Бомба для патомкаў”, які выдаваўся і перавыдаваўся ў Маскве і Мінску. Праўда, апроч мяне, да тых кніг, да той крыніцы ведаў у бібліятэцы ніхто не звяртаўся. Ніхто з урадавых чыноўнікаў, якія вырашалі праблемы Чарнобыля, не шукаў праўды. Ніхто не прагнуў найглыбшых ведаў, не імкнуўся спасцігнуць як мае быць нацыянальную трагедыю. Праўду для іх змянялі службовыя інструкцыі, і дагэтуль там, бадай, нічога не змянілася.

— “Набат” няма. Застаўся Беларускі сацыяльна-экалагічны саюз “Чарнобыль”, кіраўніком якога вы застаецеся. Што зробіце і робіцеце?

— БелСаЭС “Чарнобыль” першым з грамадскіх аб’яднанняў пачаў працаваць з замежнымі партнёрамі — японцамі па аздараўленні дзяцей на месцы. Мы мелі неблагі санаторый пад Мінскам, але ж змогі апекаваць яго хапіла ўсяго на чатыры гады. Потым нашы спецыялісты аказвалі паслугі дзяржаўным установам у медычным абследаванні дзяцей чарнобыльскай зоны. Аздараўлівалі дзяцей за мяжой. Апроч таго, Саюз правёў шэраг удалых міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцый, напрыклад, яшчэ ў 90-м годзе ў Гомелі па праблемах Чарнобыля, дзе я выступаў з дакладам, пазней — у Мінску па чыстых крыніцах энергіі і энергазберажэнні. І яшчэ па праблемах запаведных тэрыторый. І яшчэ аб станаўленні грамадзянскай супольнасці ў Беларусі ў кантэксце ўстойлівага развіцця... Усяго тут я вам не пералічу. На жаль, былі і няўдачы. Скажам, колькі год біліся, каб укараніць праграму эфектыўнага, плённага, аздараўлення навування і выхавання ў школе пад назвай “Экаполіс, культура, здароўе”, дзе ўлічваюцца багата якія аспекты педагогікі, экалогіі, медыцыны. Пакуль не ўзбіліся на поспех.

Можна лічыць цікавай нашу выдавецкую дзейнасць. Сярод кніг, якія мы выдалі, — зборнік школьных сачыненняў “След чорнага ветру”. Кніга перавыдавалася ў Японіі, Бразіліі і Германіі. Цяпер мы рыхтуем да выдання абноўлены яе варыянт — на трох мовах.

Добрыя словы заўжды чую і пра кнігу “Пісьмы да жывых”, што выйшла ў свет як выбранае штотыднёвіка “Набат”.

— Эпіграфам да гэтай кнігі вы ставіце словы Цяпінскага “Хіба не кара божа — лад, што ўсталяваўся ў нас у доме?” Колькі вякоў мінула, а нічога на Беларусі не мяняецца?

— Сапраўды, нешта навалілася на нас ды так, што прадыху няма, няма той прасветлай гадзіны, каб народ ачомаўся, акрыяў, стаў пачуваць сябе годна і вольна. Канешне, “Пісьмы да жывых” — не толькі пра Чарнобыль...

Бадай, пакажацца неверагодным, але зазначу: часы, калі жыў наш славетны гуманіст і асветнік Васіль Цяпінскі, вельмі падобныя на сённяшнія. Амаль тыя ж нацыянальныя праблемы.

На вачах у Цяпінскага найбольш заможныя яго суайчыннікі пачалі цягнуцца да касцёлаў, апалчваюцца і так ці інакш адслайваюцца ад асноўнай масы народа; народ бытаваў сам па сабе. Увогуле, тут у нас цікавы момант размовы, праўда, палітызаваны і бадай філасофскі, але — якім бокам ні павярні, лёсавызначальны. Што такое народ без свайго нацыянальнага інтэлекту, без эліты, без носьбітаў і абаронцаў патрыятычнай ідэі?.. Ды нешта падобнае, скажам, на гурт, у якім інтарэсы не перавышаюць сямейнага ўзроўню. Там, у сям’і, няйначай, сваё біяполе, свой камфорт і як бы нябачная абалонка. А вось каб сям’я ў сваіх інтарэсах узялася вышэй, патрэбна агульнанацыянальная ідэя, патрэбны яе носьбіты, носьбіты нацыянальнага духу, якія б сумелі данесці свае думкі і парыванні да кожнага. І з іх асяродка — лідэры, самаахвярныя, каларытныя, дасціпныя, шчырыя, паважлівыя, мудрыя, які сам народ. Але... Але і гэта не ўсё. Патрэбен давер народа да свайго інтэлекту, да сваёй эліты. І ці не дзіва нам такога жадаць?!

Калі шчыра, мяне збянтэжыла вытлумачэнне асаблівасцей характару нашага народа, яго спакою, цяпласці, так бы мовіць, абыводнасці, абыякавасці і інертнасці, запаволенасці, замаруджанасці — у адным з публіцыстычных опусаў — “Шестое оледенение” — у майго калегі Анатоля Казловіча. Ён тлумачыць ментальнасць беларуса не чым іншым, як уздзеяннем на яго цела і душу ледавікоў у ледавіковы перыяд, і бачыць у жыхарах, насельніках, сваіх земляках “отморозков”. Падобны пасаж можна было б прыняць за дасціпны жарт і толькі. Аднак у мяне склалася ўражанне, што гэта падаецца ўсур’ёз. Довад, тым не менш, распылаецца ў ледавічны пырскі, калі прыгадаць, што ледавікі ляжалі не толькі на тэрыторыі сучаснай Беларусі, але і Літвы, Латвіі, Эстоніі... То чаму ж там няма няўключных вымаразкаў?

Вернемся да сацыяльна-геапалітычных умоў. У складзе Рэчы Паспалітай беларускае беларусаў была адсунута на другі план, (Працяг на стар. 14—15)

86-ы, адсяленне...

З архіва “Набата”

“Славу́тыя імёны
Бацькаўшчыны”

Па ініцыятыве Беларускага фонду культуры некалькі гадоў назад узнікла ідэя стварэння першага ў нашай краіне навуковага праекта пад назвай “Славу́тыя імёны Бацькаўшчыны”, а таксама часовага навуковага калектыву па яго распрацоўцы. Гэтая ініцыятыва была падтрыманая Дзяржаўным камітэтам па навуцы і тэхналогіях і Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь. Задача была ў тым, каб расказаць пра выдатных сыноў Бацькаўшчыны, якія ў розныя часы праславілі яе, а таксама пра тых, хто заявіў пра сябе за межамі Беларусі і на Радзіме. Паколькі работа гэтая аб’ёмная, вымагае вялікіх затрат, не ў апошнюю чаргу і фінансавых, было вырашана на першым этапе распрацаваць біяграфіі нацыянальных дзеячаў навуцы, культуры, палітыкаў IX—XIX стагоддзяў. Работа па ажыццяўленні задумы пачалася з другога паўгоддзя 1998 года, а ўзначаліў часовы навуковы калектыў вядомы даследчык беларускай даўніны і грамадскі дзеяч, доктар гістарычных навук А. Грыцкевіч. Нядаўна з’явіўся першы выпуск кнігі, што мае гэтую ж назву, як і сам праект — “Славу́тыя імёны Бацькаўшчыны”. Зборнік складаецца з лепшых прац, якія выкананы ў Беларускам фондзе культуры па заказе Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і пры дапамозе Дзяржаўнага камітэта па друку РБ. Укладальнікі кнігі У. Гілеп, А. Грыцкевіч, В. Кушнер, А. Тоўсцік сабралі 33 нарысы, што дазваляюць адчуць (“Славу́тыя імёны Бацькаўшчыны” разлічаны на навукоўцаў, выкладчыкаў навуковых устаноў, школ, студэнтаў, а таксама на аматараў даўніны) наколькі багатая наша зямля на яркія таленты, якія выдатна правялі сябе ў розныя часы і ў розных галінах дзейнасці. А расказалі пра гэтых слаўных сучаснікі А. Грыцкевіч, Г. Галенчанка, У. Свянцукі, Г. Барышаў, А. Жлутка, Г. Кісялёў, А. Мальдзіс, В. Грыцкевіч, В. Гапоненка, У. Мархель, В. Кушнер, Я. Янушкевіч.

Адкрываецца кніга артыкулам пра Еўфрасінію Полацкую. Апошнім часам пра гэтую выдатную дачку нашага народа, пра самую высокаадукаваную жанчыну свайго часу напісана шмат, але А. Грыцкевіч павойна падыходзіць да асэнсавання таго ўкладу, які ўнесла яна дзякуючы сваёй нястомнай, этанакіраванай працы. Гэтаксама ўсебакова паказвае А. Грыцкевіч і Мікалая Радзівіла, што таксама заслугоўвае пільнай увагі нашых сучаснікаў.

Ад нарыса да нарыса праладаецца шлях з сёвай мінуўшчыны ўсё бліжэй да сённяшняга дня. Артыкулы, нарысы змешчаны ў храналагічнай паслядоўнасці. Матэрыялы ж называюцца па імёнах і прозвішчах тых, пра каго расказваецца. Унізе ж пазначаны гады нараджэння і смерці, а ў канцы прыводзіцца выкарыстаная літаратура, а таксама выданні, якія могуць пра кожнага канкрэтнага чалавека расказаць яшчэ больш. Праўда, чытачы далёка не заўсёды змогуць імі пакарыстацца, бо многія з іх сталі даўно бібліяграфічнай рэдкасцю, знаходзяцца толькі ў буйнейшых кнігасховішчах, а многія на польскай і іншых мовах. У такім разе застаецца давяраць аўтарам артыкулаў і нарысаў. А не давяраць ім нельга, бо, як бачна па прозвішчах, гэта аўтарытэтыныя, вопытныя даследчыкі і расказваючы яны пра тых, чыя жыццё і творчасць добра ведаюць. Для прыкладу, атрымліваецца задавальненне, калі знаёмішся з матэрыяламі, пад якімі значыцца прозвішча А. Мальдзіса. Адзін з яго нарысаў прысвечаны падарожніку Канстанціну Ельскаму. Прозвішча гэтае не сказаць каб шмат гаварыла аматарам даўніны, але, прачытаўшы напісанае А. Мальдзісам, несумненна зацікавішся гэтым неардынарным чалавекам: “Біяграфія Ельскага не вельмі багатая на фантастычныя эпізоды, эфектыныя прыгоды. Нягледзячы на тое, што яго шлях пралагаў па экзатычных краінах, ён ні разу не тапіўся, не трапіў у кіпцюры драпежнага зверга, не абрываўся са скал. І ўсё ж жыццё нашага земляка — гэта бесперапынны падвiг, які прыклад штодзённага працавітага служэння навуцы. Падарожнік і ўрач, батанік і зоолаг, географ і геолог, ён пакінуў прыкметны след у развіцці прыродазнаўства...” “Сярод герояў кнігі, уступ да якой напісаў старшыня БФК У. Гілеп, — і А. Валовіч, С. Будны, Р. Сангушка, В. Цяпінскі, Ф. Еўлашоўскі і іншыя.

Міхась ГЕНЬКА

ТАК ЗДАРЫЛАСЯ, што “Чарнобыльскую малітву” Святланы Алексіевіч я прачытала не адразу пасля выхаду кнігі (у Маскве, у 1998) і за трыдзевяць зямель ад тых мясцін, дзе адбылася сумна-памятная катастрофа. Але ўражанне было такое моцнае, што я доўгі час потым заставалася ў полі незвычайнага эмацыянальнага напружання. Можна, таму, што кніга чыталася на вялікай, заакіянскай, адлегласці ад месца рэальных падзей, на другім канцы зямлі? Бывае ж, што людзі, якія знаходзяцца ў эпіцэнтры дзеяння, страчваюць вострыню яго ўспрымання, звыкаючыся з тым, што адбываецца... Так ці інакш, але ў мяне з’явілася ўнутраная патрэба выказаць свае думкі пра кнігу, упісаўшы яе ў кантэкст усёй творчасці пісьменніцы, бо творы яе ў маім успрыманні — гэта звёны аднаго мастацкага

няня цяжкасці для яго, калі падыходзіць час вяртацца ў мірнае жыццё.

У раз’ясненне апафеозу вайны аўтар дадае яшчэ адзін аргумент: вайна спрашчае чалавечую псіхалогію, бо там не трэба надта думаць. У аўтарскіх дзённіках запісах да кнігі мы знаходзім, відаць, не выпадковую спасылку на Дастаеўскага, які пісаў, што ваеннае саслоўе — гэта звычайна людзі, не схільныя глыбока задумвацца. Пісьменніца, такім чынам, збірае ў адзін вузел падобныя меркаванні-сцверджанні — у процівагу распаўсюджанаму ў псіхалогіі людзей успрыманню вайны як непазбежнай і натуральнай з’явы чалавечага жыцця.

У “Цынкавых хлопчыках” можна заўважыць і мастацкі зрух: прастора душы чалавечай пашырлася. Пісьменніца загарыла пра біялагічную прыроду чалавека, у кнізе загучалі біблейскія матывы, якія

нобыльская катастрофа. Як здарылася, што на забруджанай радыяцыяй зямлі па-ранейшаму сеялі, збіралі ўраджай (планы спускаліся “зверху”, як і заўсёды), дэманстравалі сваю рэвалюцыйную салідарнасць пад небяспечным першамайскім сонцам? Газеты пісалі, што паветра над рэактарам чыстае, а дазіметры тым часам зашкалівалі. Бессаромна падманвалі народ, не гаварылі яму праўды, быццам бы дзеля таго, каб перасцерагчы ад панікі. Заходнія галасы глушыліся. Трагедыю здымаць забаранялася. Медыкам прадлісвалася не гаварыць праўду. Начальнікі на месцах чакалі ўказанняў зверху.

Калі на Украіне адразу пачалі біць трывогу, то беларускія вярхі займалі спакойна-выжывальную пазіцыю, нягледзячы на адчайныя перасцярогі акадэмічных вучоных-фізікаў. Менавіта праз іх і прасочва-

“Чарнобыльская малітва” на перакрываванні часу

мінулага, жанрава змацаванага аўтарскім імкненнем знайсці адказ на нікім яшчэ не разгаданую загадку: “Што ж такое чалавек?”

Шлях, абраны аўтарам, — дакапацца да донных пластоў псіхалогіі з дапамогай самога чалавека, накіраваўшы яго позірк углыб ягонай душы, у падсвядомасць, у тайнікі яго “я”. Інакш навошта было пісьменніцы — пасля першых кніг пра вайну — кідацца ў прорву пакунціцкіх перажыванняў чалавека, што вырашыў пайсці з жыцця, у кнізе “Зачараваныя смерцю”? Смерць як завяршэнне жыцця павінна дапамагчы разуменню вышэйшага сэнсу быцця, адказаць на пытанне: “За што чалавек адказны?”, “У чым яго заслуга і віна?”

Для аўтара гэта не толькі абстрактнае пытанне. Паколькі мноства разбітых лёсаў звязана з разбурэннем камуністычных ідэалаў, пытанне паўстае зусім канкрэтнае: “Хто вінаваты ў гэтым правале: ідэя або чалавек?” І адказ, які мы чуюм з вуснаў ахвяр лёсу або іх блізкіх, неадназначны. “Пры чым тут ідэя?” — гавораць адны. Ідэя, лічаць яны, нараджаецца ў душы чалавека, гэта ён рэалізуе яе, і ён сам вінаваты ва ўсіх няўдачах, бо не мяняецца, не ўдасканальваецца “з часоў старога Рыма і старажытнага Ерусаліма”. “Не! — спрачаюцца іншыя, — вінавата ідэя, ідэя-забойца, калі ёй падпарадкоўваецца ўсё жыццё чалавека, усе яго парыванні”. Сам жа аўтар цвёрда перакананы ў адным: “Ніводная ідэя не роўная чалавечаму жыццю, бо яно, жыццё, як і яго пакуты, унікальнае, бо чалавек даражэй за перакананні”.

Думаецца, што гэтая выснова, да якой прыйшла Алексіевіч у “Зачараваныя смерцю”, шмат у чым вызначыла бескампраміснасць яе пазіцыі адносна вайны ў “Цынкавых хлопчыках”. Антываенны пафас першых яе кніг — “У вайны не жаночы твар” і “Апошнія сведкі”, — дзе аўтар шукаў новы паварот ваеннай тэмы, зыходзячы з “вопыту душы чалавечай”, загучаў тут адкрыта, на поўны голас, непрымірыма. І гэта зразумела, бо гаворка ідзе пра зусім іншую вайну, абсалютна не параўнальную з той, Вялікай Айчыннай, што несла ў сабе высокі адухоўлены патрыятычны пачатак. Аднак размова ў кнізе вядзецца яшчэ больш шырока — не толькі пра непатрэбнасць і вычварнасць Афганскай вайны, але і вайны наогул як спосабу высвятлення адносін паміж дзяржавамі і народамі. Развагі пра вайну ставяць пад сумненне канцэпцыю яе ідэалізацыі і адчульнай геарэалізацыі. “Не, з вайны не вяртаюцца героі”, — палемічна спрачаецца адзін з яе ўдзельнікаў. Бо там забіваюць.

У абгрунтаванне свайго непрымання традыцыйнай ваяўнічай свядомасці “дзеючай асобы” прыводзяцца і такія аргументы: вайна змяняе светаўспрыманне чалавека, робіць яго жорсткім, а смерць звычайнай, што ў канчатковым выніку абясцэнчвае жыццё; чалавек, які ваяваў, і пасля вайны яшчэ доўгі час, па інерцыі, знаходзіцца ў каардынатах крывавага ваеннага часу і працягвае страляць, хаця, здавалася б, нававаяўшыся, ён ужо больш “крыві не захоха”, што стварае вялікія псіхалагі-

надаюць падзеям водсвет вечнасці, універсальны, усеабдымны сэнс.

Што ж новага — у мастацкім сэнсе — адкрылася нам у “Чарнобыльскай малітве”? На маю думку, усё набывае Святланай Алексіевіч з вопыту сваіх папярэднікаў і настаўнікаў у дакументальнай прозе — Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Уладзіміра Калесніка, Данііла Граніна, — памножанае на талент аўтара, сутыкнутыя са спецыфікай самога матэрыялу, трагічнага па сваёй прыродзе, высвяцілася тут ярчэй, у найбольш спелай і цэласнай выяве. Адсюль і такое моцнае эмацыянальнае ўражанне ў мяне як чытача.

Сваю мастацкую задачу пісьменніца акрэсліла такім чынам: ісці ад “чалавека да чалавека, ад дакумента — да вобраза”, вобраза чалавека і вобраза часу ў канчатковым выніку. І свой жанр яна вызначыла як “жанр галасоў”. Але прапускаючы праз сябе гэтыя “галасы”, гэтыя гарачыя апавяды-споведзі, сам аўтар бярэ на сябе ролю галоўнага рэжысёра, які стварае ўласны сцэнарыя. Гэта ён дае сваім героям штуршок, імпульс памяці, накіроўваючы іх па тым рэчышчы, што вядзе ў інтымны свет душы, прыадчыняе драматызм той ці іншай падзеі, яе ўспрымання. З мноства выслуханых галасоў адбіраюцца, вылучаюцца найбольш цікавыя, шчырыя, яны кампазіцыйна выстройваюцца па аўтарскай логіцы і па законах унутранага счалення і ўзаемнай падсветкі. Галасы-маналогі зліваюцца ў хор (як у старажытнагрэчаскай трагедыі), але асобны голас у ім не тоне, ён нясе ў сабе свой сюжэт, свой лёс.

І гэтак споведзей, які захоўвае фарбы выжывальнай гаворкі з яе афарызмамі, народнымі выразамі, анекдотамі, горкім гумарам, і аўтарскі кантэкст знаходзяцца ў цесным узаемадзеянні. Прыводзіцца аўтарам выяўляецца не толькі ў скупых рэмарках, тыпу: “плача”, “задумваецца”, “ці то прыслухоўваецца да сябе, ці то спрачаецца з самім сабою” і г. д. У “Інтэрв’ю аўтара з самім сабой” пісьменніца нароўні з іншымі ўдзельнікамі “хору” сама робіцца дзеначай асобай, уступаючы ў дыялог з чытачом і раскрываючы яму сваю мастацкую задуму: “Мяне цікавіла не сама падзея: што здарылася ў тую ноч на станцыі і хто вінаваты, як прымаліся рашэнні, колькі тон пяску і бетону патрабавалася, каб узвесці саркафаг над д’ябальскай дзіркай, а адчуванні, пачуцці людзей, што дачыніліся да невядомага. Да таямніцы. Чарнобыль — таямніца, якую належыць разгадаць. Мабыць, гэта задача на XXI стагоддзе. Выклік яму. Што чалавек там зведаў, адгадаў, адкрыў у самім сабе? У сваіх адносінах да свету? Рэканструкцыя пачуцця, а не падзеі”. І яшчэ адно аўтарскае прызнанне: “Я шукала чалавека моцна ўражанага, які адчуў сябе сам-насам з гэтым. Які задумаўся”.

У выніку кніга атрымалася шокавая, абпальваючая і шматслойная, бо яна пра жыццё і смерць, боль і чалавечыя пакуты, пра любоў і нянавісць — пра вечныя пытанні, якія не даюць спакою чалавеку і на якія няма адказаў.

На паверхневым апавядальным узроўні перш за ўсё вымалёўваецца палітычная рэальнасць на фоне якой разгортваецца чар-

лася праўдзівая інфармацыя да насельніцтва. Памятаю, як тагачасны прэзідэнт Беларускай акадэміі навук Барысевіч Мікалай Аляксандравіч 26 красавіка тэрмінова склікаў усіх дырэктараў акадэмічных інстытутаў, каб расказаць пра тое, што адбылося, і даць самыя неабходныя, элементарныя парады па прафілактыцы (натуральна, з агаворкай “не разводзіць паніку”). Супрацоўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы без затрымкі атрымалі гэтую інфармацыю з вуснаў колішняга яго дырэктара Віктара Антонавіча Каваленкі. Біў трывогу ў вярхах Аляксей Адамовіч.

У кнізе, у споведзях яе герояў дзяржава выглядае як вялікі падманчык. Але аўтар не прымае прасталінейнай антытэзы: злачынная дзяржава — святы народ, бо і ўрад з яго чыноўнікамі, і народ з’яўляюцца ў канчатковым выніку ахвярамі Чарнобыля і заложнікамі савецкай сістэмы, у якой чалавечыя жыццё абясцэнжана, а страх за сябе і блізкіх заглушаецца праслаўным калектывізмам. У гэтым сэнсе паводзіны людзей, заспетых чарнобыльскай катастрофай, часта напамінаюць ваенны час з яго безаглядным уздымам і самаадданасцю: “закрыць амбразуру грудзямі”, хоць гэта была зусім не тая сітуацыя, калі трэба паміраць за Радзіму. Але гераізм і пачуццё абавязку сапраўды штурхалі ўдзельнікаў падзей у самае пекла, на дах рэактара, без спецадзення і без усялякай думкі пра матэрыяльныя выгоды, якія звычайна ў гэтым выпадку абяцала дзяржава і аб якіх яна потым забывалася. “На рэактары, як у акапе на пярэднім краі...” — успамінае адзін з герояў.

Аналогія з вайной праходзіць праз усю кнігу: нязгасная крывавага памяць... Але тое, што адбылося ў Чарнобылі, разуменьне удзельнікаў падзей, страшэнней за вайну, “больш чым вайна”, “над вайнамі вайна”. Аказваецца, што меркі вайны тут не падыходзяць, бо тое, што здарылася, непараўнальна ні з чым, не паддаецца разуменню.

Святлана Алексіевіч не баіцца сказаць аб чалавеку праўду, канцэнтруючы ўвагу на найбольш важных момантах, што закрываюць сутнасць чалавечага быцця.

Перш за ўсё — гэта ўзаемаадносінны чалавек і маці-прыроды, якія змяніў, ускладніў Чарнобыль. З аднаго боку, прырода стала нязвычайна варожай, небяспечнай, адчуванай: усё жывое, раней такое блізкае — дрэвы, кветкі, трава, рэкі і азёры, лугі і нівы, птушкі і зьяры, — перасталі быць сваімі, бо да іх нельга дакрануцца, нават водар кветак прыносіць шкоду. “Ты ведаеш, — прызнаецца маці дачце, — я ненавіджу кветкі і дрэвы”, бо ад усяго гэтага ідзе атрута. Яна сама пужаецца ўзнікшага свайго пачуцця. З другога боку, прырода наблізілася да чалавека, бо яна стала такой жа ахвярай, як і ён сам, і таксама выклікае спачуванне і боль. “Я наблізіўся да жывёл... Да дрэў і птушак... Яны мне цяпер бліжэй, чым раней”, — гаворыць чалавек з мастацкім бачаннем свету, кінааператар.

Такое ўспрыманне рэчаіснасці, як вядома, блізкае дзецям з іх асаблівасцямі светабачання і вобразнасцю мыслення. Трагедыя жывой прыроды, з якой яны знаходзяцца ў незвычайна арганічнай, родна-

Просты і значны

Міколу ЕРМАЛОВІЧУ СПОЎНІЛАСЯ 6 80 гадоў

У Дні пісьменства і друку на Магілёўшчыне, каля Баркулабава...

Гэтыя і іншыя рэчы не маглі не падтрымаць ды натхніць Міколу Іванавіча ў зачэпцы за жыццё, за навукова-творчую дзейнасць. Ды не проста ў зачэпцы, а як некалі гаварылася, “у высока пастаўленых для сябе задачах”. Дык вось вельмі многія бачылі, як гэты каржакаваты, крыху сутулены чалавек з пакоўным партфелем амаль штодня едзе з Маладзечна ў Мінск, сядзіць за кілаю кніг у бібліятэках, вядзе ажыўленыя размовы і дыскусіі са знаёмымі і незнаёмымі, зазірае ў літвыданні і навуковыя ўстановы, а познім вечарам едзе дахаты, дзе яго чакае яшчэ адна праца. Нават і таякая, што з жонкай дзеля падзарабкі клеілі з кардону скрыначкі-шэфлядкі для бібліятэчных картатэк.

Зрэшты, не варта перабольшваць, як сам расказваў, ён мог аступеніцца, стаць кандыдатам, а пасля і доктарам філалагічных навук (быў прымацаваны да аспірантуры), але ўхіліўся ад батона з маслам, не хочучы паступацца: яму даручылі напісаць дысертацыю, прыкладна, на такую тэму: “Вобраз Леніна ў беларускім фальклоры”. Шчыра і ў той жа час хітравата замахаў рукамі: ой, што вы, ды я не спраўлюся з такой складанай тэмай, а да ўсяго мой зрок не дазваляе мне шмат чытаць і пісаць!

Прызнаюся, наконт гэтага асабіста я (зразумела, не зусім тактоўна) ушпільнуў: але ж і вы пісалі пра Леніна, называлі ягонае імя самым дарагім для нас! Мікола Іванавіч перастаў абаяльна, як гэта ён умеў, усміхацца і адказаў амаль так: па-першае, і ён пэўны час не цяпеў сталінаў-брэжневых, нават партыі, а васьм Леніну верыў; па-другое, без 1917-га не было б ніякай Беларусі як такой, таму не варта тут разам з мільнай вадой выплюхаць і дзіця; па-трэцяе вось ён асабіста не асуджае многіх тых, хто пісаў пра Леніна, нават пра партыю, бо многія дбалі не толькі пра сябе, а і пра тое, як **ратаваць** (нават ад сваіх, мясцовых асімілёўшчыкаў) наш скаленны стагоддзямі, змяжаны войнамі, амаль абязмоўлены народ. Таталітарная сістэма не толькі з пісьменнікамі, але і з кожным паводзілася і будзе паводзіцца толькі так: ці з намі ці супраць нас. З намі — можа, і пакінем жыць. Хоць крыху, нават у думцы супраць — цябе тут жа ў лагерны пыл... Ды ўсё ж, беларуская савецкая літаратура, як бы на я цяпер не насковалі шпанюкі ці сівыя графаманы, не толькі адбылася, але стварыла і шэдэўры, зрабіла сваю вяртавальную справу. У прынцыпе, здаецца, з думкай Міколы Іванавіча нельга не пагадзіцца.

Ермаловіч на працягу 1940—90-х гадоў

Нямала асабістых, з вока на вока, сустрэч, размоў з Міколам Іванавічам даюць поўнае права заявіць: ён быў вельмі**просты** чалавек. Зразумела, у паняцці прастасці нямала адценняў: наўны, шчыры, няхітры (значыць, для кагосьці некарыслівы альбо безразважны, лабаваты), але, па-іншаму, і адкрыты, надзейны, грунтоўны. Ермаловіч быў падобна проста, меў у гэтым сваю сілу, хоць і зведаў ад гэтага нямала напасцяў. Ды ўрэшце дабіўся таго, чаго не змаглі і не змогуць дабіцца вужаватыя, замаскаваныя, агледлівыя і нібыта ўдалыя і паспяховыя, якія больш думалі, думаюць не пра справу, а пра сябе.

Просты шлях Міколы Ермаловіча пачаўся з таго, што ён проста, але і ад Бога, бацькоўскай волі напрыканцы красавіка 1921-га нарадзіўся ў прастай сялянскай сям’і ў простых Малых Навасёлках Дзяржынскага раёна. Але тут і пачалося такое!.. Карацей, ягоная маці, Стэфка, бярэ яго, які яшчэ не ўмеў хадзіць, з сабой на поле, дзе трэба жаць жыта. Паклала сына ў ценю за пастаўленымі снапамі, улюбёна захапілася нялёгкай, але радаснай жаночай працаю (успомнім верш-гімн Янкі Купалы пра беларускую жніўку) і не агледзела, што снапы ўпалі і Яго Вялікасць Сонца, якое ўсім дае жыццё, не толькі ацэпліла, але і пачало сляпіць яе дзіця (цяжка нават уявіць, што ў пажылыя гады Ермаловіч меў мінус 26 ці 27 зроку, мог чытаць і пісаць толькі пры луле!). Далей — больш. Для акалечанага дзіцяці і для ўсёй сям’і — зноў гора і гора вялікае: у 1937-ым арыштоўваюць гаспадара, Янку, конюха, здаецца, за “вредительство”, знішчаюць; Мікола неяк ацалеў у школе і нават паступіў у Мінскі педінстытут, скончыў некалькі курсоў, ды вайна; бежанства маладога патрыёта ў Мардовію і настаўніцтва там; пасля вызвалення ўсходніх раёнаў Беларусі імкненне вярнуцца на Бацькаўшчыну; рабунак на адной са станцый, дзе злодзей, не знайшоўшы ў ягоным куфэрку скарбаў, са злосцю параскідалі яго кнігі і рукапісы; вакзальнае марненне ў Маскве, дзе аднойчы бег па вар і, паўсляпы, трапіў паміж буферамі вагонаў, выратавала спагадная маскоўская жанчына; акрыяў, пачаў ледзь-ледзь бачыць свет (у звычайным значэнні гэтага слова ў ружовым святле), трапіў на цягнік — і дамоў, пакуль што на Віцебшчыну, дзе яму, даволі ўжо адукаванаму, даручаюць наладжваць школьную справу; падаваўся ў адну з вёсак і ўдала праішоў... замініраваную дарогу!..

Проста і няпроста, ад жыцця і Бога! Далей настаўнічае, працягвае інстытуцкую вучобу, выкладае (у Маладзечанскім настаўніцкім інстытуце), разам з іншымі рыхтуе педагагічныя кадры, працуе метадыстам і ў 1957 — у 36 гадоў! — пенсіянер з невялікім акладам. Не кожны тэстоў у гэтай сітуацыі, калі ты мусіш сысці са шляху на абочыну. Можна зняверыцца, заціць, загібець альбо вёсці паўмарнае жыццё.

Хто-небудзь, можа, і быў асуджаны на такое, але не Ермаловіч. Некаторыя лічылі яго дахадзям, г. зн. зусім слабым, але на самай справе гэта зусім не так, фізічна ён быў моцны чалавек (асабіста я і ў ягоныя семдзесят не здолеў адуджаць яго руку, бачыў у гасцініцах, як ён падымаўся а палове шостаі, гімнастыкаваў, а затым абліваўся такой халоднай вадой, што пасля быў жах зайсці ў ванную). Па-другое, ён быў моцны духам, учэпісты і настойлівы. Па-трэцяе, быў глыбока ўлюбёны ў сваё, роднае і непахісна верны яму. Пачаў вяртае, меў жонку, якая была яго “вачыма”: чытала яму дробнашрыфтную тэксты, запісвала за ім, перадрукоўвала, гадвала сына і дачку, разам з усімі мужна вытрымлівала ўсе нягоды.

Проста і няпроста, ад жыцця і Бога! Далей настаўнічае, працягвае інстытуцкую вучобу, выкладае (у Маладзечанскім настаўніцкім інстытуце), разам з іншымі рыхтуе педагагічныя кадры, працуе метадыстам і ў 1957 — у 36 гадоў! — пенсіянер з невялікім акладам. Не кожны тэстоў у гэтай сітуацыі, калі ты мусіш сысці са шляху на абочыну. Можна зняверыцца, заціць, загібець альбо вёсці паўмарнае жыццё.

Хто-небудзь, можа, і быў асуджаны на такое, але не Ермаловіч. Некаторыя лічылі яго дахадзям, г. зн. зусім слабым, але на самай справе гэта зусім не так, фізічна ён быў моцны чалавек (асабіста я і ў ягоныя семдзесят не здолеў адуджаць яго руку, бачыў у гасцініцах, як ён падымаўся а палове шостаі, гімнастыкаваў, а затым абліваўся такой халоднай вадой, што пасля быў жах зайсці ў ванную). Па-другое, ён быў моцны духам, учэпісты і настойлівы. Па-трэцяе, быў глыбока ўлюбёны ў сваё, роднае і непахісна верны яму. Пачаў вяртае, меў жонку, якая была яго “вачыма”: чытала яму дробнашрыфтную тэксты, запісвала за ім, перадрукоўвала, гадвала сына і дачку, разам з усімі мужна вытрымлівала ўсе нягоды.

Хто-небудзь, можа, і быў асуджаны на такое, але не Ермаловіч. Некаторыя лічылі яго дахадзям, г. зн. зусім слабым, але на самай справе гэта зусім не так, фізічна ён быў моцны чалавек (асабіста я і ў ягоныя семдзесят не здолеў адуджаць яго руку, бачыў у гасцініцах, як ён падымаўся а палове шостаі, гімнастыкаваў, а затым абліваўся такой халоднай вадой, што пасля быў жах зайсці ў ванную). Па-другое, ён быў моцны духам, учэпісты і настойлівы. Па-трэцяе, быў глыбока ўлюбёны ў сваё, роднае і непахісна верны яму. Пачаў вяртае, меў жонку, якая была яго “вачыма”: чытала яму дробнашрыфтную тэксты, запісвала за ім, перадрукоўвала, гадвала сына і дачку, разам з усімі мужна вытрымлівала ўсе нягоды.

Хто-небудзь, можа, і быў асуджаны на такое, але не Ермаловіч. Некаторыя лічылі яго дахадзям, г. зн. зусім слабым, але на самай справе гэта зусім не так, фізічна ён быў моцны чалавек (асабіста я і ў ягоныя семдзесят не здолеў адуджаць яго руку, бачыў у гасцініцах, як ён падымаўся а палове шостаі, гімнастыкаваў, а затым абліваўся такой халоднай вадой, што пасля быў жах зайсці ў ванную). Па-другое, ён быў моцны духам, учэпісты і настойлівы. Па-трэцяе, быў глыбока ўлюбёны ў сваё, роднае і непахісна верны яму. Пачаў вяртае, меў жонку, якая была яго “вачыма”: чытала яму дробнашрыфтную тэксты, запісвала за ім, перадрукоўвала, гадвала сына і дачку, разам з усімі мужна вытрымлівала ўсе нягоды.

Хто-небудзь, можа, і быў асуджаны на такое, але не Ермаловіч. Некаторыя лічылі яго дахадзям, г. зн. зусім слабым, але на самай справе гэта зусім не так, фізічна ён быў моцны чалавек (асабіста я і ў ягоныя семдзесят не здолеў адуджаць яго руку, бачыў у гасцініцах, як ён падымаўся а палове шостаі, гімнастыкаваў, а затым абліваўся такой халоднай вадой, што пасля быў жах зайсці ў ванную). Па-другое, ён быў моцны духам, учэпісты і настойлівы. Па-трэцяе, быў глыбока ўлюбёны ў сваё, роднае і непахісна верны яму. Пачаў вяртае, меў жонку, якая была яго “вачыма”: чытала яму дробнашрыфтную тэксты, запісвала за ім, перадрукоўвала, гадвала сына і дачку, разам з усімі мужна вытрымлівала ўсе нягоды.

Працяг вясковазнаўчай серыі

Пэўную вядомасць (асабліва сярод краязнаўцаў) набыла серыя нарысаў “Ведаць свой край — Беларусь”. Распачаўшы яе выпуск, выдавецтва “Пейто” (прыватнае, між іншым) паставіла перад сабою наступную задачу: кожная з кніжчак прысвячаецца асобнаму паселішчу. І вось да чытача прыйшла сёмая па ліку “вясковазнаўчая энцыклапедыя”. Праўда, гэтым разам у серыі прадстаўлены фальварак “Карпілаўка”.

Аўтар Уладзімір Содаль дасведчаны багушэвічазнаўца, вопытны літаратурны краязнаўца, расказвае пра Карпілаўку ў судакрананні з жыццём і творчасцю празаіка Ядвігіна Ш. Менавіта ў Карпілаўцы

нааісаны многія яго мастацкія творы, публіцыстычныя артыкулы. Якраз у фальварку пісьменнік сустракаўся з Янкам Купалам (тут вялікі пясняр чытаў болей сталаму па гадах літаратуру сваю камедыю “Паўлінка”), Максімам Багдановічам, Змітраком Бядулем, Зоськай Верас, Аляксандрам Уласавым... З Карпілаўкай звязаны лёсы і дачкі Ядвігіна Ш. — Ванды Лявіцкай, і яго зяця — Язэпа Лёсіка.

Нарыс У. Содаль нагадвае: многія мясціны Беларусі носіць выразнае вызначэнне “літаратурныя сядзібы”. Але толькі некаторыя з іх ушанаваны пільнай увагай літаратуразнаўцаў і краязнаўцаў. Мажліва, прадметам уважлівага, грунтоўнага

надрукаваў даволі шмат рэцэнзій, водгукаў, артыкулаў як пра нашу класіку, так і пра яго сучаснікаў (да слова, я ўдзячны, што ён заўважыў маю другую кнігу прозы і ў “ЛіМе” за 17 верасня 1976 года адгукнуўся на яе рэцэнзію пад прыемнай для мяне назваю “Экзамэн вытрыманні”). Але паступова ён усё больш і больш адыходзіў ад літаратуразнаўства, яго ўсё глыбей заваблівала наша гісторыя. Таму ўсё часцей пачалі друкавацца ягоныя гістарычныя даследаванні — грунтоўныя і часамі спрэчныя, спантанныя і мэтанакіраваныя, але заўсёды шчырыя і што-раз з большым загібленнем. Паступова сваімі публікацыямі, рукапісамі, што пераходзілі з рук у рукі, ва ўмовах жорсткага паліткантролю за ўсімі публікацыямі, падручнікамі, асабліва пра нашу гісторыю, ён пачаў афармляцца ў выказніка беларускай нацыянальнай ідэі і яе гістарычнай канцэпцыі. Зразумела, адных гэта ўсцешыла, абудзіла, акрыліла, а іншых запалохла, даводзіла да шаленства. За ім пачалі сачыць у поўным сэнсе гэтага слова, яго пачалі закрываць і адкрыта цкаваць, з ім праводзілі “собеседования”, яму пагражалі...

Той-сёй з былых, акрыяўшы цяпер, іранізуе: літаратуразнаўства страціла прафесіянала, а гістарыяграфія набыла “аматара”. Не, шануныя. Можна пагадзіцца з вамі, што ў Міколы Іванавіча не заўсёды і не ва ўсім акадэмічны жалезабетонны стыль, можна спрачацца з яго асобнымі думкамі альбо тое-сёе дапаўняць, але нідзе не дзенешся: менавіта ён стварыў “Па слядах аднаго міфа” і “Старажытную Беларусь”, дзе ўвёў ва ўжытак шмат новых гістарычных крыніц ці некаторыя з іх, як тую ж “Іпатьевскую летопись”, прачытаў па-новаму, без замоўчванняў і падтасовак, менавіта ён услед за некаторымі папярэднікамі і сучаснікамі ўзмацніў думку наконт нашай дзяржаўнасці з IX ст., з часоў Рагвалода і Тура, вызначыў ролю сённяшняга Навагрудка ў закладзе падмурку Вялікага Княства Літоўскага і тым самым высакародна абуджаў ад сну, ляноты нашай думкі і душы, да абуджэння гістарычнай памяці, без якой не было і не будзе ні аднаго народа, ні адной дзяржавы. Нават без адноўленых Мірскага замка ці Нясвіжскага палаца...

Так што гэта — не аматарства, гэта — падзвіг...

...Афіцыйных некралогаў пра яго, чалавека, пісьменніка, гісторыка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, здаецца, не было. Ды быў, ёсць і будзе Ён сам!

Генрых ДАЛІДОВІЧ

снай блізкасці, успрымаецца імі неадрыўна ад уласнай. Вось, напрыклад, малюнак Чарнобыля ва ўяўленні дзіцяці: ходзіць па чорным веснавым полі бацяня. Да малюнка падпіс: “Бацяню нічога нічога не скажаў”. А вось кароткі дзіцячы апавед пра расставанне з родным домам: “У доме мы пакінулі свайго хамячка. На два дні яды яму пакінулі. А паехалі назаўсёды...”

Як чалавек паводзіць сябе ў экстрэмальнай сітуацыі, калі вымушаны пакінуць свой родны кут? Чаму на чарнобыльскай зямлі, дзе жыць — значыць марудна паміраць, апынулася шмат старых, што насуперак інстынктывага самазахавання адмовіліся памянць сваё месца жыхарства?

Зразумела, сваю ролю адыграла тут элементарнае неразуменне страшэннай пагрозы, але галоўнае ў гэтай аномальнай сітуацыі, відаць, — пачуццё роднага гнязда, дома, сіла прыцягнення роднай зямлі, якія прымушаюць простых людзей, нягледзячы на забароны і процідзеянне міліцыі, уначы, крадком, ляснымі сцежкамі, пераадольваючы ваенныя заслоны, вяртацца на атручаную стрончыем і цэзіем зямлю. “Няхай яна атручаная, з радзінкай, але гэта мая радзіма”, — упарта тлумачаць яны свае паводзіны і гатовы ісці пешшу 20 км. па хлеб, сядзецца увечары пра лучыне ці газавай лампе. А тыя, хто нарэшце наважыліся рушыць з роднага дома, робяць гэта з непазбытым сумам і горыччу, пакідаючы свае імёны на хатах, бярвеннях, забіраючы з сабою ў мяшчэкі жмені зямлі з родных могілак згодна з народнай традыцыяй. “Памыла хату, печку пабяліла... Трэба пакінуць хлеб на стале і соль, міску і тры лыжачкі. Лыжак столькі, колькі душ у хаце... Усё, каб вярнуцца”.

Ёсць у кнізе, аднак, яшчэ адзін матыў, які ўтрымлівае жыхароў Прычарнобылля на месцы, — пачуццё свабоды, незалежнасці — ад дзяржавы, ад начальства, ад закона: “Улады ніякай. Тут чалавеку ніхто не перашкаджае... Ні начальства, ніхто”. І яшчэ: “Бардак у краіне — і сюды бягуць людзі. Ад людзей бягуць, ад закона”. Людзі адчуваюць адчужненне не толькі ад улады, але і ад сабе падобных, калі тыя страчаюць свой гуманны, чалавечы твар. А між тым “чалавеку патрэбны чалавек”, і зверу ён патрэбны, і “дом не можа без чалавека”. Людзі шукаюць перш за ўсё спраўды чалавечай у чалавеку, а яно ярыць за ўсё раскрываецца ў пачуцці любві.

У кнізе моцнае святло любові асвятляе чорную бездань Чарнобыля. Два маналогі, у пачатку і ў канцы, што абрамяюць людскую апаведы (і той, і другі маюць аднолькавую назву: “Адзінокі чалавечы голас”), ствараюць кантрапункт твора і нясуць у сабе не новую, але абнадежлівую думку: свет выратуецца любоўю. Я назвала б гэтыя выпактаваныя жаночыя спеводзі — на ўзроўні падсвядомасці — высокімі трагічнымі пазмамі пра любоў. Дантаўская любоў, што “рухае Сонца і свяцілы”, вымаляўваецца тут як выхад чалавека за межы свайго ўласнага “я” і паўсвядзеннага існавання, за грань свядомасці, паміж быццём і небыццём.

Цуд любові ўзнікае адначасова з адчуваннем жаху чарнобыльскай рэальнасці, якая ўзнаўляецца з жорсткім рэалізмам дэталю, калі любімы чалавек ператвараецца ў “рэактар”, у радыеактыўны аб’ект з высокай дозай заражэння.

Мы чуюм перапоўнены каханнем галасы жанчын, якія ў сваім вялікім самазбыцці, у нястрымным сваім парыванні — растварыцца ў каханым чалавеку — знаходзяць сэнс жыцця. Разам з тым праз гэтае каханне ім адкрываецца нешта такое, што знаходзіцца ў нейкім новым — па-за свядомасцю — вымярэнні.

Любоў — пакута і шкадаванне, любоў — цяргенне і самаахварнасць, гэтая запаветная мастацкая думка Дастаеўскага ў кнізе Святланы Алексіевіч прачытаецца сёння як альтэрнатыва, супрацьвага той хвалі зла, нянавісці, нецярпімасці, што захліснула свет. Любоў як маральная аснова жыцця толькі і можа зменшыць крытычна назапашаны ў свеце ўзровень зла. Таму і новая кніга пад назвай “Цудоўны алень вечнага палявання”, над якой цяпер працуе пісьменніца, будзе пра любоў. Я чакаю яе з прадчуваннем таго, што ў ёй зноў і яшчэ шырэй прыадчыніцца дзверцы, якія вядуць у патаемныя куточки чалавечай душы, свядомасці і падсвядомасці. Для гэтага ж у канчатковым выніку і існуе сапраўдная літаратура.

Эсфір ГУРЭВІЧ

Кліфленд

"Крыніца кахання"

Яшчэ адзін з аўтараў адгукнуўся на нашу просьбу дасылаць кнігі, якія выйшлі ў глыбінцы, — Уладзімір Шпадарук, а ў выніку рэдакцыя атрымала два яго паэтычныя зборнікі: "Весна на подокошніку", выдадзены ў 1997 годзе ў Рагачове, і "Крыніца натхнення", пазначаны 2000-м, а жыццё яму дала Мазырская ўзбуйненая друкарня. І ў першай, і ў другой кніжцы вершы на беларускай і рускай мовах. Але заўважаецца, як У. Шпадарук паступова ўпэўніваецца, што ўсё ж лепей яму ўдаюцца напісаньня на роднай. Відаць, невыпадкова гэта сказала і на назве другога зборніка, што мае падзаглавак "вершы розных гадоў".

У. Шпадарук паэзіяй захапіўся ў семнаццацігадовым узросце. Але асабліва моцнае яе прыцягненне адчуў апошнім часам. На тое — важкая прычына. Сталася так, што цяжка захварэў, а паратунак знаходзіць не толькі ў леках, а і ў вершах. Падтрымкай становяцца для яго і тыя, хто побач — маці, жонка, а таксама сябры па пяры. Дарэчы, невялікі ўступ да зборніка "Весна на подокошніку" ў свой час напісаў паэт М. Янчанка "Крыніца кахання" рэкамендуе чытачу кіраўнік Рагачоўскага музея "Пісьменнікі-землякі" У. Немізанскі і І. Катляроў. Колькі слоў, прамоўленых І. Катляровым, хацелася б прывесці: "Уладзімір Шпадарук мужны ў сваёй жыццёвай стаяцы... Ён піша сваё жыццё. І гэтым яго вершы выклікаюць павагу. Разумею, што паэзія нельга хлусіць. Яна або ёсць, або яе няма. Вершы Уладзіміра Шпадарука пры ўсёй сваёй няроўнасці імкнуча да яе. А гэта галоўнае. Хай даламоўць яны яму і тым, хто іх прачытае. Сваё слова І. Катляроў назваў "Паэзія мужнасці". Гэта і сапраўды так, бо У. Шпадарук з людзей, якіх нягоды не могуць выбіць з жыцця. Яму не тое, што цяжка — невыносна цяжка, але ён просіць: "Мяне не трэба шкадаваць". Ён, кажучы назвай аднаго з вершаў, жыве "насуперак жыццю":

Насуперак жыццю — яшчэ жыву,
Трымаюся яшчэ на гэтым свеце
І не схіляю долу галаву,
І сэрца не хаваю у кюветце.

Яшчэ зямлёй і небам даражу,
І шчырасці іх веру неабсяжнай.
І аддаю спаўна сябе крыжы,
Які у свет вядзе мяне адважна.

Зямное шчасце даецца яму нялёгка, а калі прыходзіць, дык прыносіць з сабой не толькі і радасць, але і сумненні, аднак у гэтых сумненнях таксама свая прывабнасць, бо ёсць мажлівасць яшчэ раз уважыўшы ўсё, упэўніцца, што і над тваёй галавой свеціць сонца:

Негаласлоўная жанчына
Нашто, скажы, сярод тугі
Мяне ты нейк прываражыла,
Нібыта рэчка берагі.

Нашто паверыла пакутам,
Якія ўзялі ў палон
Маю надзею, мары, плён,
І лёс мой кінулі пад кулі.

Негаласлоўная жанчына
Такою будзь і надалей,
Ты позіркам сваіх вачэй
Мне ўсё даўно сказала шчыра.

А верш "Сустрэча" больш канкрэтны, бо мае прысвячэнне "Маёй жонцы Ніне":

Пра тое, каб сустрэцца, мы не думалі,
Мы нат не марылі аб часе тым
Уніслым і ўдзячным, у якім
Нам давядзецца нейк зліцца душамі.

Аднак якое шчасце ад гэтай сустрэчы: "Каб і хацелі, мы б не размінуліся, Бо лёс даўно ўсё вырашыў за нас... Сустрэліся... І ў той жа райскі час Душа мая ў неба пацягнулася!" Гэта, аднак, не значыць, што У. Шпадарук піша толькі пра ўласна перажытае, ёсць у яго і вершы, у якіх закранаецца чарнобыльская тэма, ёсць радкі пра характэрнае прыроды. Нешта ўдаецца лепш, штосьці горш, але аднаго хочацца пажадаць яму: не развітацца з паэзіяй, вершы у жыццё. Жыць і пісаць!

Міхась ГЕНЬКА

ПАЭЗІЯ

Васіль САХАРЧУК

"І святлом прамяністым"

Граніцы

Калі на Граніцы певень нап'ецца вадзіцы, то на Юр'е вол пад'ецца травыцы. З народнага

Сівыя дворнікі нябёс, нядрэжныя, як вартавыя, змятаюць крупы ледзяныя на кучары рудых бяроз.

Няўмольны надыход вясны, хаця свінцом наліта неба, і ў залацістым веці вербаў блукаюць сонечныя сны.

Каржакаваты чорны клён трымае на плячах аблокі і чуе, як зямныя сокі зноў просяцца ў яго галле.

Праз хмар сіваю каламуць, як праз прыплюшчаныя веі, цікуе сонца: дзень яснее, на лёдзе крупы падтаюць.

На гладзі шэрае сляды прамень туманіца-іскрыцца, каб рыжы певень мог напіцца з калюгі талае вады.

На радасць Юр'еваму дню пастух курыны чысціць пер'е, і пацвярджаючы павер'е, асіпла будзіць цішыню.

Панова

Выплыў з-за хмурынкі і блішчыць лілова

Яўген ХВАЛЕЙ

Сэнс таемны быцця

Агеньчык у хаце матчынай
Здалёку мной убачаны,
Пакуль гарыш,
Пакуль ты ёсць —
Я тут жаданы госць.

Бог усё бачыць,
Бог усё чуе:
Хам тут рыбачыць,
Бяда тут начуе

І веташок, і зорачка на небе,
І кропка жаўранка над полем
Таёмны знак?
Ён бачыўся мне недзе
А дзе?
Не помню

Незабудка мая, незабудка —
Луговая краска-блакіт
Ах, як час пралятае хутка —
На парозе ўжо дзень які?

над высокім борам серпik малады.
Крышталём іскрыцца,
сыплецца панова на дарогу ў полі,
на мае сляды.

Сціхлы бор прымае пад густыя шаты гонкіх і смалістых сосен і ялін.
Снег ляжыць на лапках кам'якамі ваты.
Таямніча ззяе на камлях бурштын.

Сярод бору — хутар.
Белы пяціценак шчырымі вачыма мне душу сагрэў.
На іскрыстым доле гойдаюцца цені з бледна-сініх вокан паміж жоўтых дрэў.

Сінімі слупамі іх святло пад ногі падае-клубіцца ў снежнай мітусні.
Моўчкі крочу светлым лапікам дарогі у абдымкі цёплай хатняй цішыні.

Сеў на вершаліну і блішчыць лілова над высокім борам серпik малады.
Крышталём іскрыцца, сыплецца панова на гасцінны ганак, на твае сляды.

Настрой

1. СЛЯПОЕ СОНЦА

На чорна-белыя карункі галля, засланага туманам, сляпое сонца промні лье, дзе, як разбэрсаныя клункі, плывуць бясконым караванам аблокі ў выстылай імгле.

На фоне рэдкага блакіту, што ў заінелым зрэбным веці, свіціцца, бы вада ў рацэ, яно лёдзь бліснула, нібыта з-за чорных кратаў цеснай клеці, пабеленай у малацэ.

Паўдня сляпілі сцені злыя яго засмужанае вока, а вольна глянула наукол — карункі снежныя, якія зліліся з колерам аблокаў, бы друз, страсло на мяккі дол.

2. АДЛІГА

Неба плача дробнымі дажджамі.
Голле дрэў усыпана слязьмі.
Туманы плывуць над паплавамі,
быццам восенню, сярод зімы.

Не асып жа, як хвілі, пляёсткі,
Дай яшчэ падзівіцца, любіць,
Так, як любіць абранніцу лёсу,
Тую, што ніяк не забыць

Возера, поўнае самоты,
Нібы мая душа.
Нават крык чаек —
Гэта толькі возера ўсхліп,
І белья лебедзі на хвалях —
Як адбіткі жалю яго

Развітанне перанёлкі з жытам

Ты крычыш надвячоркам у жыце:
— Жаць па-ра!
Жаць па-ра!
І не знаеш, дзе заўтра сама будзеш жыць
Бо камбайны з жыта прагоняць цябе,
Як зганяюць сабаку з двара.
Ты не менш, ты крычыш:
— Жаць па-ра!
Жаць па-ра!
ў гэтых гуках тваіх —
Сэнс таемны быцця:
Жыта,
Жніва,
Жыццё

Літара "Ж" —
Камбайн калосе стрыжэ

Позняе каханне

Цветы последние милее
Роскошных первоцветов полей...
А. С. Пушкин

Размаітыя гладыёлусы
ловяць сваімі ракавінкамі-радарамі
апошнія промні лета
Вячэрняе сонца
гладзіць па галоўцы,
нібы дзеўчанё,
квет фіялетавы флэксаў,
а потым міла заглядае ў сінія вочы

Волава нябёс у рэчцы тоне,
пакідаючы няўлоўны след.
Агальі зямлі пустое ўлонне
бессаромны вецер-снегаед.

Бы жабрак, перабірае лісце
паміж шэрых абымшэлых ліп.
З похваў хмар зрэдэ
промень сонца блісне
і аддзеліць неба ад зямлі.

Абрыкос ля пірамідкі ёлкі
сушыць голле ў зманлівай цішы.
Нудна, зыбка, золка, зябка, волка
на дварэ, у доме, на душы.

3. ПАДМАРОЗІЛА
Падмарозіла. Пухам інею
апусцілася на сады
ноч засланай празрыста-сіняю
і засыпала ўсе сляды.

Ранак сонечна прачынаецца
і з усмешкай вітае дзень.
Срэбра шэрані абсыпаецца
і з белай яблыні за каршніе.

Сівізна нябёс з лёгкім шорахам
светла падае на далонь.
Цішыня вакол. Ззяе зорамі
пасярэбраная абалонь.

4. ПРАДВЕСНЕ

Па-веснямю сонца заглядае ў дом.
Радзёнюч аблокі між чорнага голля.
За кожным будынкам,
за кожным камлём
бачыць свой скоп снежавая няволя.

Люстэркавы зайчык
мільгнуў на сцяне,
свавольна прабег па падлозе
вяснянаю весткаю: хутка канец
зімовай аблозе.

5. НАЧНЫ СПАКОЙ

Ціха ў свеце. Ціха ў доме.
Неба, быццам шкло.
У акно бруіцца ў стоме
зорнае святло.

6. САМ-НАСАМ

На золку дня: я і цішыня.

Як было, так і будзе

Парудзелі бярозы і вольхі,
а вербы пупышкі раскрылі,
жыватворныя сокі зямлі
напалі лясы і сады,
з перапоўненых рэк
разам з водарам прэлі і цвілі
свежы вецер нясе
вольны шум снежавое вады.
Як было, так і будзе:
зноў вясна светлакрылая прыйдзе,
дзень зазые над намі
ў прасветленай новай красе,
бо за Вербнай Нядзелай
нязменна прыходзіць Вялікдзень
і святлом прамяністым
вялікую вестку нясе.

закаханых астраў і хрызантэмаў,
затым бярэ ціхутка за руку
ў чаканні аранжавую настурцыю,
і, нібы з сябе,
зганяе смутак з жоўтай вяргіні.
Сонца
садзіцца ўсё ніжэй і ніжэй,
ажно на калені дрыготкай
лімоннай мелісы,
адтуль зусім ужо блізка
да таямнічай шольсіі —
да вуснаў спакусных яе

Жнівеньскія знічкі

У палёце горкім
Жнівеньскія знічкі
Лёс ваш, як і мой, —
Скрушына падаць ніцма.

Падаць зверху ўніз —
Жудасная доля,
І згараць бяследна
Над стаптаным полем,

Гунамі стаптаным,
Коньмі здратаваным,
Полем маіх продкаў,
Мной неўратаваным

Чыркаюць па небе
Зорачкі нясмела
Пасам то чырвоным,
А то пасам белым,

Як пасля той сечы —
Грунвальдскія воі
Лягуць тут навекі
Пад бярозы, хвоі

Першы снег,
Як першае каханне,
Азарыў маю душу і знік
Чарнатроп спаткання,
Снегавей расстання —
Чарнавік жыцця
І смерці белавік

Адысей і Сірэны

Сірэны — паўптушкі-паўжанчыны, якія заманьвалі сваімі чароўнымі спевамі мараходаў на смертаносныя скалы. Толькі Адысей змог беспакарана паслухаць іх спевы, бо загадаў сваім сябрам заляпіць вушы воскам, а яго самога прывязаць да мачты.

Старажытнагрэчаскі міф Нават сіняя травеньскай ноччу, калі яго вулкі затапляе мора веснавога водару, а цёмная лістаота бэзу і язьміну са светлай пенай кведзені і самаму беднаму ўяўленню нагадвае хвалі...

Не, ніхто і ніколі не параўноўваў горад Б* з Венецыяй! А між тым хіба дзесьці яшчэ на свеце ёсць такія галасістыя дзяўчаты, хіба дзесьці так працінае цёплае вечаровае паветра чыстая, як месяцовы прамень, песня? А зухаватыя хлопцы горада Б* — хіба не падобныя яны да венецыянскіх гандальераў, калі плывуць іх постаці ў святочных вышыванках ля прысадаў дома, дзе жыве асабліва прыгожая паненка, і лунае над імі вечная песня вясны і каханья, якая не змянілася ад часоў Саламонавых?

Так, горад Б* спяваў не менш (а цалкам, магчыма, і не горш) за тую Венецыю...

Таму нікога не здзівіла, калі Апякунства народнай цвярозасці горада Б* аб'явіла аб стварэнні хору. Акрамя дабратворнага ўплыву песеннага мастацтва на тутэйшыя норавы, хор мусіў стаць крыніцай дабрачыннага збору сродкаў на падтрыманне тых жа нораваў на адпаведнай годаму гораду Б* вышыні.

Друзья сіэна летняга тэатра, на якой з прычыны працякання даху і правальвання пад нагамі дошак ужо гадз з тры не было ніякіх тэатральных імпрэз, з глыбокай павагаю сустрэла пятнаццаць жаўронкаў горада Б*, самаадданных прыхільніц мастацтва і, вядома ж, народнай цвярозасці.

А самаадданае служэнне мастацтву (і тым больш цвярозасці) не можа не сустрэць водгуку ў шчырым недасведчаным сэрцы...

Тэлеграфнага служачага восьмага разраду Лютыся ніхто не назваў бы дасведчаным хоць у чымсьці, гэтак жа, як горад Б* не называюць Венецыяй. Нават Лютысяў бацька, тэлеграфіст са стажам, калі глядзеў на свайго пасідка, які лена перацягваў з кута ў кут стосы паперы, а прыпухлыя, нібыта вечна заспаняны вочы скіроўваў пры гэтым плённы працоўным працэсе да столі, — нават гэты вытрыманы, паважаны чалавек з прырасцю грукаў худым кулаком па стале: — Пакараў жа Гасподзь мяне, грэшнага, такім ёлупнем...

Не выяўляў Лютыся цікавасці ні да чаго карыснага, адно да калдуноў са смятанай. Скончыў ён чатыры класы рамеснай вучэльні і быў уладкаваны бацькам на ніжэйшую пасаду гарадскоў тэлеграфна-паштоваў службы...

У летні тэатр гарадскога парку Лютысь трапіў таму, што пачаўся дождж, а ў кішэні была прыхаваная цыгарэтка, і сустракацца ні з кім не хацелася. Бо ўсе сустрачныя заўсёды нечага ад небаракі Лютыся хацелі — каб ён ветліва павітаўся, зашпіліў каўнер, распавёў, дзе быў учора апоўдні ці заўчора вечарам, і чаму ў яго такі адсутны выгляд... Не, лепш пасядзець у ціхім спакойным месцы...

Але на гэты раз месца не было ціхім... У сырым памяшканні, адбіваючыся ад збучвельных сцен размытым рэхам, грывнулі галасы хору Апякунства народнай цвярозасці...

Лютысь хацеў быў збегчы, але чамусьці не змог. Яны ўсе былі тут, на сцэне — і чарнявая паненка Анэля, і бялая кірпашенка Юзька, і рудая кучаравая Анця... Яны спявалі для яго, адзінага слухача, недарокі Лютыся, і як спявалі! Райскія птушкі, аблюкі з мігдалавага крэму, залатыя купалы і кедр ліванскі на прасторах Лютысевай душы!

Лютысь ніколі не быў у тэатрах, але ведаў, што пасля прадстаўлення трэба пляскаць у ладкі... Уздэльніцы хору, зарукавалыя, сціпла пакланіліся... Іхняя кіраўнічка, маладая жонка настаўніка літаратуры мужчынскай гімназіі, стро-

га запатрабавала шшыні, узмахнула рукамі, і пад дзіравую столь ускрыліла новая песня...

Так Лютысь пачаў наведваць усе рэпетыцыі новага хору. Вядома, ён і раней чуў розныя спевы. І ад маці, і ад мясцовых дзяўчат... У параўнанні са спевамі хору гэта было што дамацкаяная поспілка ў краткі перад крамным дыванком з чароўнымі пастушкамі ў гірляндах з ружаў... Хто прадугледзіць, як і калі прыгажосць пастукаецца ў ягоную душу? Харьскі пелі дзівосныя песні пра залатыя хмаркі і суровыя скалы, пра няшчасныя сіротак і літасцівых пані, нарэшце, пра каханне, такое нябёснае і дасканалое, што Лютысь не разумеў і паловы слоў.

Харыскі хутка прывыклі да адданага паклонніка, які не стамляўся пасля кожнай песні біць у ладкі і так шчыра перажываў за кожную іхнюю ноту. Яго пасылалі купіць лядзенчыкаў ці піражкоў з капустай, прасілі прынесці бутэлекчу сельтэрскай вады дзеля чысціні

ж танцы? — абураўся несвядомы люд. Але са сцэны пятнаццаць галасоў натхнена зацягнулі раманс...

Так, пры поглядзе ў гэты момант на публіку гарадскога клуба самы мройнік пагалзіўся б, што горад Б* мала падобны да Венецыі. 3-за куліс чырванатвары чытальнік з набрыяліненымі вусамі адчайна размахваў кнігай апавяданняў Чэхава — на знак кіраўнічцы хору заканчваць выступ.

Вось і растала цуда... Развеенае чараўніцтва... Хіба хопіць у кагосьці сілы захаваць свой чараўны востраў, калі любячыя бліжня даходліва патлумачылі, што той востраў — толькі купінка пасярод свойскага балота? Яны ж такія клапатлівыя і разумныя, нашы бліжня... Яны заўсёды абергаюць нас ад непатрэбных, няхай і прыгожых, летуценняў.

На наступны дзень мусіла адбыцца чарговая рэпетыцыя. Сем самых стойкіх да жыццёвых няудач паненак, якія сёння толькі і прыйшлі ў пасты летні тэатр, сумна зацягнулі пра залатую хмарку пад

раздражнёна адклала на ампірны столік газету. Нават у горадзе Н* стварылі Таварыства абароны жанчын! А тут — суцэльны патрыярхат, цямноце.

Мадам Касіо карысталася павагай усяго горада Б*. Калі насустрэч імкліва рухалася ейная танклівая высокая постаць у чорнай сукенцы з пышным карункавым каўняром і манжэтамі, увенчаная купалам сапраўднага парыжскага капелюша, нават самы смелы служачы сельскагаспадарчага банка — а пра служачых гэтага банка гаварылі, што з любога сарочку здымуць, — намагаўся збочыць, зрабіцца непрыкметным, як павуцінка бабінага лета. Абы толькі не наставіла мадам Касіо на цябе свой страшны ларнет, абы не сустрэцца позіркам з яе светлымі, як ільдзінкі, вачамі... Ну а зусім гора, калі скіруе на цябе мадам свой доўгі чорны парасон, калі прагучыць металёвае:

— Пра вашыя манеры, малады чалавек, я буду размаўляць з вашым "папа".

Таму ліст па зборанні сродкаў на стварэнне ў горадзе Б* Таварыства абароны жанчын падпісалі і сам губернатар, і паліцмайстар, і нават дырэктар сельскагаспадарчага банка Шкудровіч. Там, дзе металёвы голас і ларнет былі менш дзейсныя, у бясспройгрышную бойку ўступалі серабрысты галасок і сарамліва-прамяністыя пагляды маладзенькай мадэмуазель Нінэль, выкладчыцы музыкі і спеваў пансіёна мадам Касіо. Мадэмуазель Нінэль, або ў сапраўднасці засяянкавая шляхцічка Ніна Гаршкова, мініяюрная сільфіда ў німбе штучных локанаў, пазірала на сумніўца справы абароны жанчын з такім натуральным жахам, з такім немым дакорам увасобленай жаночасці, што самае каменнае сэрца мусіла здрыгануцца, а рука — пацягнуцца падпісваць ліст.

Ніхто не ўстаяў перад дваінным націскам актывістак прагрэсу. Ніхто... Акрамя Базыля Магарыша, уладальніка невялікага, але праціваючага конезавода. Ах, якія коні былі ў Магарыша! Сытыя, гладкія, шыракаспінныя, нібыта створаныя вазіць рыцараў у поўным узбрасні. Праўда, набывалі іх для куды больш празічных патрэб. Але коні прыносілі даход немалы. І не дзіва — Магарыш, палкоўнік-кавалергард у адстаўцы, свету не бацьў за сваімі грывастымі ўлюбёнкамі. Ні вясёлыя сябрукі, аматары халасяцкіх уцех, ні прыўкрасныя паненкі горада Б* з пасагамі рознай велічыні не маглі звесці Магарыша з ягонага суролага мужчынскага шляху. Часам ён і сам нагадваў неаб'езджанага рысак — чорныя валасы грывай, бакенбарды і вусы неймавернай велічыні, ноздры раздзімаюцца, ногі ў кавалерскіх ботах нецярпліва пераступаюць, а на твары адно напісана — казы, чалавеча, якая патрэба, ды збаў мяне ад сваёй прысутнасці.

Але Магарыш, як уладальнік буйнога (у межах горада Б*) капіталу, не мог быць прамінуць у працэсе збору сродкаў на новае таварыства.

Як пунсавелі шчокі ў мадам Касіо, калі яна шпаркім крокам, у суправаджэнні заруманай мадэмуазель Нінэль, выходзіла з дубовых варот Магарышава дома! Напэўна, каб патрапіць у гэце імгненне якісь небарака пад прыцэл лінзаў ейнага ларнета, спапяліўся б, як волас над свечкай.

Гэта была параза. Мадам Касіо збіралася друкаваць падпісны ліст за стварэнне Таварыства абароны жанчын у губернскай газеце, разам з усімі сабранымі подпісамі... І сярод іх не будзе подпісу палкоўніка ў адстаўцы Магарыша! Палкоўнік славіўся не толькі дзікім норавам, але і тым, што мог шчодрой рукой адваліць грошай на карысную дабрачынную справу. Напрыклад, на палеанталогічны музей ці атлетычны гурток. Хадзілі чуткі пра незвычайна акалічнасці ранняй адстаўкі палкоўніка. Нібыта быў ён запоздраны ў сімпатыях да дзівакоў, што не надта любілі магутную імперыю, якая літасціва ўзяла пад сваё крыло тутэйшы край... Ды яшчэ меў палкоўнік дрэнны звычай згадваць былыя шляхціцкія вольнасці гэтага краю і сваіх ваяўнічых продкаў, што змагаліся пад іншым, забытым цяпер, штандарам... І ці то Магарыш адмовіўся аддаць загад у некага страляць, ці то сам пацэліў не ў таго...

"А з-за жанчыны, пэўна, гісторыя была, таму й не любіць жанчын", — адмахваўся скептык. Але і яны пачыналі кланяцца ды таемна зайздросцілі, калі Магарыш пралятаў па вуліцы горада Б* на сваім улюбёным чорным жарабку.

Але за пятнаццаць гадоў існавання пансіёна ніхто не наважыўся спрачацца з ягонай дырэктаркай.

Горад Б* з цікавасцю чакаў зыходу двубою.

Ніякія спробы расчуліць сэрца конезаводчыка не ўдаліся. Ён не баяўся гарадскіх улад, не заляцаўся да кабет, не напіваўся, што выключала наяўнасць сардэчных сябрукоў, і не меў сваячак з цвёрдым характарам.

(Працяг на стар. 12)

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

СТАРАСВЕЦКІЯ МІФЫ ГОРАДА Б*

голосу. Ніхто са знаёмых не пазнаў бы тут Лютыся — вечна санлівы абыякавы твар гарэў такім энтузіязмам, які прыходзіць толькі да непаўналетняга юнака, які ўпершыню патрапіў на рэпетыцыю жаночага хору.

Дзіўна, але хаця Лютысь абагаўляў сваіх спявачак, кожная з іх паасобку як бы не цікавіла яго. Ні чарнявая Анэля, ні бялая Юзька, ні нават рудая кучаравая Анця... А напэўна ж, кагосьці з іх ён сустракаў, і нават не раз, і па-за сцэнай летняга тэатра. Але яго абыякавы пагляд заўсёды кіраваўся міма, у тую кропку, дзе ззяюць залатыя купалы і спяваюць райскія птушкі... Дзе лунае звонкагалосы херувім з пятнаццацю прыўкраснымі галовамі...

Вясна з усіх пор года мінае найхутчэй. Здаецца, толькі-толькі закружыла галовы, разгадала сэрцы ў рытме першых дажджоў, а ўжо абсыпалася кведень, і птушкі, прыгнечаныя сямейнымі клопатамі, сушышылі пошчак. Апякунства народнай цвярозасці ладзіла першую вечарыну па дабрачынным зборы сродкаў на... Гісторыя не захавала звестак, на што менавіта, але ж мы з вамі не сумняваемся, што гэта была вартая, плённая ў справе падтрымання народнай маральнасці мэта.

"Цвіком" вечарыны мусіла стацца выступленне хору.

Ах, які яны хваліліся, як прасавалі бялуткія каўнерыкі і манжэты, а на спадніцы нечакана выяўлялася пляма, якую зараз жа спрабавалі вывесці з дапамогай солі і праса, а ў гэты час з кудзерак выпадалі дзве папілёткі, а татка заўважаў, што папілёткі скручаны з сённяшніх непрачытаных "Губернскіх ведамасцяў", і ў даявіжэнне брыдкалая котка (ці малодшая сястрычка) скідала са стабурка парфуму... А ў горле невыносна казытала, і сціскала, і пякло...

Лютысь сядзеў у чацвёртым радзе амаль дыхтоўнага гарадскога клуба, у мундзіры тэлеграфнага службоўца, зашпіленым пад самае горла, і паблагліва пазіраў на стракатую публіку. А публіка сапраўды была стракатай — акрамя актывістаў руху за гігіену, санітарыю і, вядома, народную цвярозасць, былі запрошаныя прадстаўнікі таго самага народа — рабочыя з мануфактуры і бровара. Лютысю страшэнна не падабалася, што замест таго, каб стаіць дыханне ў чаканні цуду, многія перашэптваліся, перасмейваліся і нават рагаталі.

Але чаму яны не змоўклі, калі заспяваў хор?

— Бляюць, нібы козы някормленыя... — сярэдзіта абазваўся нейкі грубіян за Лютысевай спіной.

Лютысь якраз вывучыўся, акрамя пляскання ў ладкі, гучна крычаць "Брава!" і "Біс!" Але ўсё-ткі не так гучна, каб заглушыць усе незадаволеныя галасы, смех і свістанне. А хор між тым намагаўся з усіх сіл. І панна Анэля, і панна Юзька, і рудая Анця, вытанчана склаўшы белыя ручкі перад сабой, падобна мармуровым анёлкам на каталіцкіх могілках горада Б*, старанна выводзілі рулады пра залатую хмарку і пра бедную сірацінку...

— Ну колькі можна нудзіць? Яшчэ па праграме чытальнік і піяніст. А калі

суровыя ўзмахі рук кіраўнічкі. Плач старазапаветнага прарока Іерэміі па зруйнаваным Ерусаліме і стогн наведніка Бурыгавай карчомкі па паўночным перакуленым на падлогу куфлі піва — нішто ў параўнанні з той нябёснай тугой, з тым тужлівым шкадаваннем, якімі трымшлі абражаныя грубай рэальнасцю галасы парадзелага хору Апякунства народнай цвярозасці. Вось апошні гук растаў пад дзіравым дахам. А магчыма, праз тую дзірку, на шыраванне якіх сквапная гарадская рада не выдзяляе сродкі, узняўся той гук высокавысока, аж да нябёснага прастола, дзе спяваюць райскія птушкі на аблоках з мігдалавага крэму...

І ці то з тых аблокаў, ці то з цёмнага кута сырога памяшкання летняга тэатра грывнула:

— Брава! Біс!

Верны Лютысь стаяў і зацята біў у ладкі, нязграбна прыціскаючы да сябе локцем вялікі букет хрызантэмаў.

І няхай дзесьці ў вялікіх бліскучых залах прымадонны з непамярнымі бюстамі атрымліваюць ружы кошыкамі.

Хіба гэта прыгожа — кветкі ў кошыку?

І хор аднавіў свае рэпетыцыі. І наважваўся на новыя і новыя выступленні... І сціплы тэлеграфны службовец восьмага разраду заўсёды сядзеў у чацвёртым радзе справа, і крычаў свае "брава" і "біс", і шчыра перажываў за кожную нотку... І бегаў па асабістых просьбах па лядзенчыкі, а да Калядаў і Вялікадня абавязкова атрымліваў цэлы стос сурвэтчак, выштытых незабудкамі ці галубочкамі. Так што Лютысь ва маці, гучнагалосая мажная кабет, разглядаючы прэзенты, расчулена вышпирала слязы і думала: "Вылюднеў... Хутка жнішча..."

Лютысь не зважаў, калі змяняліся харыскі, ці калі чарговы знаўца падчас іх выступаві хапаўся за галаву. Ну і няхай хапаецца, калі гэта ў яго слабое месца!

Бо херувімы пяюць на грэшнай зямлі толькі для абранцаў. І нават у горадзе Б*.

Ахілесова пята

Герой Ахілес меў непаражальнае цела, за выключэннем пяты. Сын цара Троі Парыс, які не вызначаўся ваеннымі талентамі, забіў героя, пацэліўшы яму стралой у гэтае адзінае непаражальнае месца.

Старажытнагрэчаскі міф Калі сумленнаму абывацелю горада Б* не хапала ўласных праблем, ён пачынаў вырашаць праблемы грамадскія.

Праўда, сорамна прызнацца, гэтых ішчаслівых людзей у горадзе Б* жыло няшмат. Большасць абывацеляў корпілася ў сваіх штодзённых асабістых справах, нараджаліся, жаніліся, сварыліся, паміралі і ведаць не ведалі пра новыя павевы ў цывільзаваным свеце. Так-сяк дзейнічалі Апякунства народнай цвярозасці і Гурток аматараў драматычнага мастацтва, і то дзякуючы хору і танцавальным вечарынам. Несвядомы люд насяляў горад Б*!

Мадам Касіо, утрымальніца пансіёна на высакародных паненак горада Б*,

Літаратурна-музычная вечарына

У Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка ёсць музычна-педагагічны факультэт (або, як кажуць у народзе, "музпед"), дзе рыхтуюць выкладчыкаў музыкі для навучальных устаноў самага рознага тыпу — агульнаадукацыйных школ, школ мастацтваў, музычных вучэльняў. Неўзабаве факультэт адзначыць трыццацігоддзе з часу свайго заснавання.

Ёсць на факультэце літаратурна-музычная гасцёўня, у якой час ад часу ладзяцца сустрэчы з людзьмі мастацтва, якія маюць прафесійнае дачыненне да музыкі. Так, адной з першых была сустрэча са славутым беларускім харавым дырыжорам Міхасём Паўлавічам Дрынеўскім — народным артыстам Беларусі, мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору імя Г. Цітовіча.

А зусім нядаўна на факультэце адбылася сустрэча з рэдактарам аддзела музыкі часопіса "Мастацтва", журналісткай і паэтэсай Таццянай Мушынскай. Вечарына атрымалася вельмі цёплай і сардэчнай. І таму, што на яе прыйшла кампазітар Алена Атрашкевіч разам з юнай спявачкай Вікай Падвербнай, адной з найбольш здольных сваіх вучаніц. (Дарэчы, у канцы мінулага года на III міжнародным адкрытым конкурсе выканаўцаў дзіцячай песні, які адбыўся ў Санкт-Пецярбурзе, Віка была адзначана прызам Саюза кампазітараў горада і дыпламам Міністэрства адукацыі Расіі).

У той дзень адбылася прэм'ера песні "Ціхі сон". Яе напісала кампазітар Алена Атрашкевіч на словы Т. Мушынскай. Спявала, вядома, Віка...

Вечарына атрымалася цёплай яшчэ і таму, што ў выкананні студэнтаў музычна-педагагічнага факультэта прагучала шмат музычных нумароў на словы паэтэсы — харавыя творы "Цыкорыя" і "Завіруха" з цыкла "Пейзажныя замалёўкі" (кампазітар А. Атрашкевіч), песні "Кліч нас з таёй зіма" і "Шарык", напісаныя маладым маладзечанскім кампазітарам Віктарам Кажухарам, раманс "Малітва" з вакальнага цыкла "Сповідзь жанчыны" (кампазітар Марына Марозава).

Шмат сваіх вершаў, прысвечаных вясне, каханню, жанчыне, чытала сама паэтэса. Чыталі яе вершы і студэнты. Харавыя і сольныя нумары будучыя педагогі падрыхтавалі пад кіраўніцтвам выкладчыка Тамары Сярновай. Вяла вечарыну кандыдат мастацтвазнаўства Валянціна Чарняк.

Н. К.

Чароўная

калыханка мастачкі

Шматгранным талентам надзяліла прырода сучасную беларускую мастачку Ірыну Кузняцову. Яна малюе карціны, стварае аб'ёмныя вітражы, прасторавыя кампазіцыі са шкла і літыя свяцільні, піша вершы і казкі... "І чараўніцтва сувязна ніць" — так назвала яна сваю першую кніжку вершаў у 1993 годзе (на рускай мове)... Пра ўсё гэта можна было даведацца, трапіўшы на адкрыццё канцэптуальнай выставы Ірыны Кузняцовай "Калыханка для сонца" ў Нацыянальнай бібліятэцы ў мінулым месяцы.

Трапіна час выбрала мастачка для свайго "чароўнага дзейства" (а як іначай назваць таямнічае запальванне свечак і чытанне вершаў перад кожнай з выстаўленых карцін?). Калі зіма пераходзіць у вясну, а паветра насычана прадчуваннем сустрэчы з бліскавай сонечнай гасціняй... Пятнаццаць квадратных палотнаў уяўляюць сабой нібыта пятнаццаць імгненняў доўгага сонечнага сну. Усе надпісы да палотнаў, на якіх звяччайна змяшчаюцца назвы, складаюцца ў адзін верш "Калыханка для сонца":

Спіць куст, спіць загарадзь, спіць лес,
І дрэвы спяць, спіць горад...

Надрукаваныя на аранжавых лапіках — як сонечныя зайчкі-блікі! — збіраюцца яны ў адзін вялікі аранжавы аркуш з тэкстам верша, які адкрывае ўсю экспазіцыю сэрцы. Спружыны і "пукатыя ніці" акрылавых фарбаў ствараюць хвалюючую дынаміку кожнага твора мастачкі.

На выставе дадаткова экспануюцца і трыпціх "Туман над возерам Вурода", дзе мастачка выявы і тэксты сустракаюцца разам проста на палатне (у аснове вобразна — таксама ўласны верш).

Паездкі па святых месцах, вельмі важныя для творчага пошуку мастачкі ў апошнія гады, зрабілі яе асабліва чуйнай да праблемы: хто мы ў свеце? "Мова мастацтва — гэта адзіны код, адзіная вібрацыя, адлюстраваная мной у розных жанрах", — сцвярджае Ірына Кузняцова.

Людміла СІЛЬНОВА

Беларускі кіназнаўца Святлана Саўчык — заўсёдняца Берлінскага кінафестывалю, "наш чалавек" на гэтым фэсце. Штогод яна наведвае Берлін, адкуль прывозіць вельмі каштоўную інфармацыю пра міжнародныя кінапрэм'еры.

Сённяшні Берлінскі фестываль быў багаты на цікавыя фільмы, рэтраспектывы і... сенсацыі. Напрыклад, у Берлінале-2001 брала ўдзел новая стужка беларускага рэжысёра-дакументаліста Ю. Хашчавцакага "Багі сярпа і молата" (нагадаю, што тры гады таму рэжысёр прывозіў у Берлін яшчэ адзін свой знакаміты відэафільм). Новая карціна дэманстравалася ў кінатэатры некалькі дзён і прыйшлася даспадобы нямецкай публіцы.

Пра новы фільм Ю. Хашчавцакага, а таксама пра ўсё, што адбылася на Берлінскім кінафестывалі, расказвае С. Саўчык.

Інтымны фестываль

— Фільм Ю. Хашчавцакага ўдзельнічаў у праграме эксперыментальнага кіно "Форум". Відэастужка ішла ў кінатэатры тры дні. Я прысутнічала на двух праглядах і бачыла, што фільм вельмі спадабаўся многім гледачам (стужку адразу запрасілі на многія фестывалі). Калі прыехаў рэжысёр, адбылася працяглая дыскусія з ім, бо ў сваім новым фільме Хашчавцакі разважае наконт дачыненняў сённяшніх уладаў з праваславаў. (Здымкі карціны фінансавалі французская кампанія "АРТЭ" і польскае тэлебачанне.) І Расія, і Беларусь сёння перажываюць рэлігійны рэнесанс у сваіх краінах: людзі зноў пачалі наведваць царкву, звяртаючыся перадусім да праваслаўнай веры. Як гэта магчыма, каб народ так хуценька адмовіўся ад ідэалогіі бальшавікоў і стаў зноў веруючым? Гэта пытанне даследуе Ю. Хашчавцакі ў сваім жывым, цікавым кінасэ, дзе выкарыстоўвае надзвычайныя архіўныя відэаматэрыялы. За 52 хвіліны на экране праходзіць гісторыя рускага народа ад Хрышчэння Русі да нашых дзён, якая суправаджаецца закадравым, іранічным каментарыем беларускага рэжысёра. Ён упэўнены, што кінахроніка — гэта машына часу, дзе можна разгледзець шмат якія дэталі, убачыць шмат нечаканых рэчаў.

— Святлана, я ведаю, што сёлетні фестываль быў, так бы мовіць, развіталым для легендарнага дырэктара Берлінале Моруца Дэ Хадэльна, які знаходзіўся на гэтай пасадзе дваццаць два гады. З якой прычыны адбылося гэтае нечаканае адхіленне, што казалі пра гэта ў Берліне?

— Ведаецца, размовы пра неабходнасць змяніць фестывальную каманду ішлі вельмі даўно. Фэст меў патрэбу ў змене фестывальнай палітыкі, і вось з якой прычыны. Берлінале заўсёды лічыўся кінафэстам палітычнага накірунку, які ладкаваў своеасаблівы мост паміж краінамі Заходняй і Усходняй Еўропы, Азіі. Доўгі час на ім атрымлівалі ўзнагароды перадусім фільмы, якія сцвярджалі ідэі дэмакратыі. Але ўсё гэта мела сэнс, пакуль існавала Берлінская сцяна. З яе разбурэннем знікла і патрэба ў палітычных фільмах. У Еўропе ўсё істотна змянілася, людзі пачалі жыць зусім па-іншаму. Думаю, усё гэта падштурхнула арганізатараў фестывалю шукаць новую мадэль Берлінале. Уяўляю, як цяжка было знайсці замену такому паважанаму чалавеку, як Моруц Дэ Хадэльн, бо шыкоўнае аблічча сённяшняга Берлінале — гэта перадусім яго заслуга. Сёлета новы дырэктар не быў прадстаўлены, але вядома, што ён з іншага горада. Хутчэй за ўсё гэты чалавек прывязе сваю каманду, а гэта значыць, што змены закрануць увесь Берлінскі фестываль.

Акрамя прычыны, звязанай з аб'ектыўнай неабходнасцю звыльнення Дэ Хадэльна, была яшчэ адна: дырэктара абвінавачвалі ў тым, што фестываль вельмі залежыць ад Галівуда. Маўляў, мінулым разам Моруц "перабраў" з ім. Дырэктар абараняўся, казаў, што сёння ўся сусветная кінаіндустрыя трымаецца на Галівудзе і, каб фестываль быў камерцыйна паспяховым, неабходны ўдзел у ім амерыканскіх "кіназорак". Я таксама не згодна з абвінавачваннямі, бо лічу, што дырэктар Берлінскага фестывалю якраз знайшоў "залатую сярэдзіну" паміж кіно і камерцыйнай.

Трэба прызнаць, што дырэктар "адпомсціў" за тое, што быў вымушаны сысці. Нечакана скандальны фільм "Інтымнасць" быў узнагароджаны Гран-пры, каб яшчэ раз прагучала імя дырэктара кінафэсту, на якім было прынята такое надзвычай радыкальнае рашэнне адносна галоўнага прызга. І гэта яшчэ не ўсё. Звычайна, усе вялікія рэтраспектывы, якія праходзяць у рамках Берлінале, рыхтуюцца загадзя, таму што фільмы збіраюцца па ўсім свеце, па ўсіх сінематэках. На наступны год Дэ Хадэльн запланаваў рэтраспектыву фільмаў вядомага нямецкага рэжысёра Лені Рыфеншталь з нагоды яе 100-годдзя (яна дагэтуль жыве!). Гэта страшэнны скандал, бо такім чынам ён зрабіў мядзведжыю паслугу новаму дырэктару: рэтраспектыва, якую ўжо пачалі рыхтаваць, можа сапсаваць яму рэпутацыю. Імя Лені Рыфеншталь хаця і належыць гісторыі нямецкага кінематографа (менавіта яна зняла дзве знакамітыя карціны гітлераўскай Германіі "Трыумф волі" ды "Алімпію"), але дагэтуль лічыцца за лепшае пра яго не згадваць. Дэ Хадэльн вырашыў па-іншаму, а што вырашыць новы дырэктар — будзем бачыць у наступным годзе.

— Памятаю тры гады таму, калі мы з вамі размаўлялі пра Берлінскі кінафестываль, вы падкрэслілі, што стужка-лідэр мусіла вызначыцца адразу. Ці было сёлета так?

— На жаль, у гэтым годзе такога відочнага лідэра не было. Конкурсная праграма фільмаў уяўляла, так бы мовіць, роўнае, павольнае цячэнне, якое не вызначала перадад стужку-пераможцу. Не было асабліва сенсацыйных іменаў, якія б прыцягвалі ўвагу. Пакуль не вызначыліся намінацыі на прэмію "Оскар", што звычайна адбываецца падчас Берлінале. Тады ў поле зору трапілі "Трафік" С. Садэрберга, і "Шакалад" Л. Холстрама, і "Малена" Д. Тарнатарэ. Напрыклад, адзін з фаварытаў "оскараўскай" гонкі — "Трафік" цалкам мог бы прэтэндаваць на "Залатога мядзведзя" як вялікае сацыяльнае кінапалатно аб праблемах наркаманіі. Але было зразумела, што першапачаткова рэжысёр задумваў не кіно, а грамадзянскую акцыю, зрабіўшы стаўку на масавага гледача. Таму некалі "сінефільны" Садэрберг прайграў на Берлінале. Затое камерцыйны поспех ягонаму "сацэралізму галівудскай мадэлі" забяспечыў нядаўнішні "Оскар" за рэжысуру.

Новы фільм Л. Холстрама "Шакалад", у якой сыгралі Жульет Бінош, Джоні Дэй і Джудзі Дэнч, адкрываў глядачу свет правінцыйнага французскага гарадка, у якім адзінока жанчына з дзіцём трымае кандытарскую. Шакалад, які ў кінастужцы з'яўляецца метафарай шчырага кахання, упрыгожвае жыццё счарсцвелых пуританаў. Геранія цярдліва прывучае гараджан атрымліваць радасць ад жыцця, наглядзячы на абвінавачванні з боку царквы ў яе стасунках з д'яблам. Але менавіта ў гаспадыні кандытарскай прыкладна знаходзяцца разуменне і суцяшэнне. Фільм "Малена" італьянскага рэжысёра Д. Тарнатарэ вельмі чакалі на фестывалі. На жаль, гэты фільм з выбітнай аператарскай работай, з непараўнанай Монікай Бяллучы ў ролі прыгажуні Малены, не выклікаў асаблівага ўрушэння. Рэжысёр зрабіў класічнае італьянскае кіно, адкрываюшы новую Сафі Ларэн. Гэты фільм распавя-

дае пра пшчотнае захапленне трынаццацігадовага падлетка мясцовай красуняй Маленай, якая знаходзіць у ім сапраўднага вадзахтара. Жанр стужкі можна вызначыць як рэтра-меладраму, дзеянне фільма адбываецца падчас другой сусветнай вайны. Адзначу, што фільм Тарнатарэ аздаблены цудоўнай музыкой Э. Марыкона.

Сёлета на фестывалі было шмат замілаваных, сімпатычных фільмаў без надрываў, істэрык. Было такое адчуванне, што кіно зрабілася больш добрым, чалавечым. І самы ярсквы прыклад такога гуманістычнага кіно — гэта фільм "Італьянскі для пачаткоўцаў" дацкай рэжысёркі Л. Шэрфінг, прадстаўніцы слаўтай "Догмы". Ён распаўвадае пра адзіночкі жыхароў Капенгагена, якія сустракаюцца на курсах вывучэння італьянскай мовы. Здаецца, даволі сціплы, нават "мыльны" сюжэт, але знаёмая сітуацыя, клішэ паказаны настолькі свежа, з нейкім унутраным святлом, добрым гумарам, што набліжаюць фільм да лепшых італьянскіх камедыяў часоў неарэалізму. Фільм Л. Шэрфінг — першы выпадак калі фільм такога кшталту стаў касавым, меў вялізны камерцыйны поспех, атрымаў шмат прызгоў. У Берліне "Італьянскі для пачаткоўцаў" быў уганараваны адным з галоўных прызгоў фестывалю "Срэбраным мядзведзем", а таксама прызамі журы кінакрытыкаў і экуменічнага журы.

...Англійская стужка "Пяро маркіза дэ Сада" з Кэйт Уінслет і амерыканскі блокбастар "Ганібал" з Энтані Хопкінсам, хаця і былі ўключаны ў афіцыйную праграму Берлінале, прайшлі па-за конкурсам. Менавіта гэтыя дзве стужкі выклікалі асабліва ажыятаж у Берліне. На прэм'еру "Ганібала", які з'яўляецца працягам знакамітага "Маўчанья ягнят", было проста немагчыма трапіць, публіка проста звяр'яцела, калі на фестываль прыехаў выканаўца ролі Ганібала Лектара галівудскі акцёр Э. Хопкінс. З тым жа захапленнем гледачы сустракалі і акцёраў Д. Раша (маркіз дэ Сад) і К. Уінслет (Мадлен).

Лёс мастака Леаніда Лапчынскага

З Леанідам Лапчынскім, мастаком-жывапісцам, мы пазнаёміліся яшчэ ў 1951 годзе, калі разам паступалі, а потым вучыліся ў Мінскім мастацкім вучылішчы. У нашай групе займаліся разам два пакаленні — гэта людзі, якія мелі за плячыма франты Вялікай Айчыннай вайны, якім было, як мне, па 24 гады. Маім аднакурснікам другога пакалення было па 14 год. Шчыра кажучы, такая розніца ў гадах выклікала праблемы і задзірыстае спаборніцтва. Але аб'ядноўвала нас любоў да мастацтва. Асабліва я пасябраваў з высокім худым "бландзінам" Леанідам Лапчынскім, з якім было вельмі лёгка размаўляць пра мастацтва, дзяліцца сваімі ўражанямі, поспехамі і няўдачамі. Мне падабалася ў гэтым хлапчуку выхаванасць, сціпласць, адукаванасць, не па гадах духоўная сталасць і, зразумела, яго адмысловы талент.

Прайшлі гады, мы скончылі мастацкае вучылішча і мастацкі факультэт, аддзяленне жывапісу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

Адным чыстым мастацтвам, мастацкай творчасцю зарабіць на жыццё немагчыма. Таму Леанід Лапчынскі пачынае выкладаць у Мінскім мастацкім вучылішчы. А я займаўся мастацтвазнаўствам пры Акадэміі навук.

Сустракаліся час ад часу на абароне студэнцкіх дыпломных прац у вучыльні. Ён у якасці кіраўніка дыпломных прац, я як мастацтвазнаўца. З твораў адзін аднаго мы знаёміліся на выставах. Працы Лапчынскага мяне заўсёды ўражвалі, бо яны былі не падобныя да іншых. Мастак увесь час быў у дарозе ў пошуку новых шляхоў у мастацтве, у складаных пластычна-каларыстычных вырашэннях рэалістычнага накірунку. Калі параўнаць рэалістычнае мастацтва мінулых гадоў, і нават стагоддзяў, дык зусім не цяжка адзначыць, што хоць і змянілася форма твораў, але яго змест быў заўсёды накіраваны да чалавека, да яго думак і пачуццяў.

Так было і ў Лапчынскага. Калі параўнаць яго пейзажы, напісаныя ў 60—70-ыя гады, з тымі працамі, якія стварыў жывапісец у апошнія гады жыцця, дык адразу кідаецца ў вочы тая акалічнасць, што пошукі жывапісца ў асноўным былі накіраваны ў бок пластыка-каларыстычных адкрыццяў. Партрэтны "Партрэт рабочага", "Раніца або абодва", "Жаночы партрэт", "Зваршчык", "Дзяўчынка", напісаныя ім у гэты перыяд, былі досыць складаныя на колеры. Тое ж самае можна адзначыць і ў пейзажах ("У Раёўцы" або серыі пейзажаў Міншчыны). Мастак наўмысна не шукаў у прыродзе прыгожыя мясціны. Звычайны немудрагелісты матыў, карыстаючыся сваімі мастацкімі сродкамі, ён мог давесці да высокага гучання сапраўднага жывапісца твора ("Вясновы дзень", "Гарадскі матыў", "Кар'ер"). Захапляўся мастак і архітэктурнымі пейзажамі ("Стары горад", "Вуліца Старавіцкая", "Мірскі замак", "Вечар", "Чырвоны дом", "Замак Трокі"). Нібы з глыбіні стагоддзяў імкнуўся мастак выявіць тую прыгажосць, якой захапляліся жыхары Мінска ў мінулыя, хоць ад гэтых помнікаў у большасці засталіся адны руіны.

Рознабаковы талент жывапісца не пакідаў па-за ўвагай самыя розныя матывы. Тут і лірычныя пейзажы ("Ля возера", "Вёска", "Сляды вайны"). У апошнія гады жыцця Лапчынскі стварае серыю палотнаў прысвечаную Мінску, Мінскай вобласці. Было напісана шмат эцюдаў. "Прывакзальная плошча" стаў асновай для манументальнага па-

латна. Лапчынскі рыхтуецца да сваёй персанальнай выставы. Гэта апошняя карціна, над якой працаваў Леанід Лапчынскі. Памёр Леанід Васільевіч у верасні 1994 года.

Але памяць пра мастака засталася не толькі ў яго творчай спадчыне, якая засталася пасля ягонай смерці, але і ў памяці яго вучняў, якім ён аддаваў усю шчырасць і дабрыню свайго таленту. Яго былыя выхаванцы сталі ўжо прызнанымі майстрамі жывапісу. Яны з пачуццём вялікага смутку ўспамінаюць свае сустрэчы з Майстрам. Але няўмольны лёс жорстка абышоўся з мастаком. Памёр Лапчынскі ў самым росквіце сваіх творчых сіл. Такі ж лёс напаткаў і яго творчую спадчыну, якая некаторы час знаходзілася ў прыватным доме на Вішнёвым завулку, дзе была каркасназасыпанная прыбудова, у якой і была размешчана мастацкая майстэрня Леаніда Лапчынскага. Ды толькі захоўвалася яна там нядоўга. Знайшліся "прыхільнікі" мастацтва, якія абрабавалі майстэрню жывапісца. І толькі невялікую частку ўдалося выратаваць сябрам Леаніда Васільевіча і яго ўдава Лідзія Віталіеўна, якія і арганізавалі ўжо пасмяротную выставу мастака ў мінскім Палацы мастацтваў. Гледачы былі здзіўлены тым, што ўбачылі на гэтай выставе. Яны ўбачылі там сапраўднага, неўтаймаванага мастака, які заўсёды шукаў новыя шляхі ў галіне рэалістычнага мастацтва і надоўга апырэдзіў свой час. Але каталог выставы Лідзіі Віталіеўны выдаць так і не ўдалося, не было грошай на яго выданне.

Прайшло ўжо больш за сем гадоў, як удава мастака абівае парогі розных устаноў, каб адшукаць сродкі на выданне каталога альбо манюграфіі пра выдатнага мастака Леаніда Васільевіча-Лапчынскага, дзе ля ягонай памяці і для нашчадкаў яго творчасці — вучняў, урэшце, для гісторыі нашага мастацтва. Ды толькі ўсё марна. Але надзея, як кажуць, памірае апошняй. І Лідзія Віталіеўна працягвае свае намаганні. Пажадаем ёй поспехаў і плёну ў гэтай справе.

Л. ДРОБАЎ,
мастацтвазнаўца

Што тычыцца французскага кіно, то яно было дастаткова прадстаўлена ў гэтай праграме, але выглядала вельмі традыцыйным (і "Фелікс і Лола" П. Леконта, і "Смяротнае пераўтварэнне" Ж.Ж. Бьянкса). Асабіста мне спадабаўся французскі фільм "Тойстая дзяўчынка" Катрын Брэя. Імя гэтай рэжысёркі сёння вельмі папулярнае на Захадзе, таму што адзін з яе папярэдніх фільмаў "Раманс" быў пракатаны ў сарака краінах свету. Гэта ашаламляльны поспех для сучаснага французскага кіно. "Раманс" паспяхова прадаваўся на ўсіх кінарынках і даў падставу гаварыць, што сёння ў Францыі існуе прынцыпова новы рух — кіно, якое здымаюць жанчыны. У сваёй новай карціне К. Брэя працягвае даследаваць тэму жаночай сексуальнасці.

Дыпломная работа рэжысёра Ф. Цытаса "Мой салодкі дом" — адзіны нямецкі фільм, які быў паказаны ў конкурсе. Ф. Цытас, які паходжанні грэх, прадстаўляе новую генерацыю рэжысёраў вельмі "мультикультурных" ва ўсіх сэнсах. Малады рэжысёр паспрабаваў стварыць вобраз новага Берліна, які сёння з'яўляецца своеасаблівым Вавілонам у цэнтры Еўропы. Ф. Цытас імкнецца паказаць гэта на прыкладзе звычайнага кафэ, дзе збіраюцца людзі розных нацыянальнасцяў, уключаючы рускіх (цікава, што аднаго з іх іграе знакаміты рэжысёр Б. Худайназараў). Фільм, як калейдаскоп, складаецца з маленькіх аскепкі жыццёвых гісторыяў, што ствараюць люстэрка сённяшняга часу. Дарэчы, дзякуючы Берлінскаму фестывалю, нямецкае кіно пераважае сапраўды бум. Калі раней, пяць гадоў таму, я наогул не хадзіла на дэманстрацыю нямецкага фільмаў, то сёння літаральна разрываўся паміж кінапраграмамі, імкнучыся перадусім убачыць новае нямецкае кіно. Напрыклад, я мусіла не пралушчыць паказ фільма Т. Ціквера "Прынцэса і воін", што лічыцца адным з лепшых нямецкіх фільмаў мінулага года. Сёння нямецкія рэжысёры маюць магчымасці для плённай працы, бо яны жывуць у краіне, дзе адчуваюць сябе свабоднымі. А глабалізацыя Еўропы дазваляе ім дастаткова лёгка знаходзіць грошы за кошт усялякіх фондаў, кінатэатраў і г.д. Тыя фільмы, якія я убачыла на Берлінале, вядуць пра тое, што сучаснае нямецкае кіно, у якім з'явілася шмат новых іменаў, робіцца на добрым еўрапейскім узроўні.

Усе чакалі паказу азіяцкіх карцін. Яшчэ з большым нецярпеннем — калі стала зразумела, што яўнага фільма-лідэра няма. Кітайскі фільм "Пекінскі веласіпед" Ван Сяошуа быў паказаны ў апошні дзень фестывалю. Ведаецца, калі прайшло ўжо два тыдні, падчас якіх ты паглядзеў мноства фільмаў, з памяццю сціраюцца ўражанні ад папярэдніх карцін. Стомлены, ты перастаеш чакаць нечага асаблівага. І тут нечакана такое глыбокае ўзрушэнне — "Пекінскі веласіпед"! Вядома, усе адразу ўспомнілі італьянскі фільм "Выкрадальнікі веласіпедаў" В. Дэ Сікі, бо гэта было такое ж прадзівае, далікатнае кіно з цудоўнымі акцёрамі. Веласіпед — вядомы сімвал Кітая. Рэжысёр паспрабаваў зразумець новае пакаленне кітайцаў. Ці лёгка быць сёння маладым: кахаць, змагацца за жыццё? Я думаю, што на фоне астатніх конкурсных фільмаў стужка "Пекінскі веласіпед" варта было ўзнагародзіць "Залатым мядзведзем". Фільм Ван Сяошуа атрымаў толькі "Срэбранга"...

— ...а Гран-пры фестывалю дастаўся скандальнаму фільму французскага рэжысёра П. Шэро "Інтымнасць".

— Ведаецца, калі я глядзела гэты фільм, мяне не пакідала адчуванне, што менавіта поспех французскага жаночага кіно падштурхнуў П. Шэро зрабіць такую даволі жорсткую карціну. Гэта з аднаго боку. З другога — еўрапейскае кіно, у прыватнасці, французскае, перастае быць арыгінальным. Пасля Фасбіндара ды Таркоўскага ніхто не зрабіў нічога новага. П. Шэро ў сваёй стужцы аб'яднаў два фільмы, якія ў мінулыя ўстаўлі французскае кіно. Сюжэт "Інтымнасці" пабудаваны на аснове "Раманса" К. Брэя ды "Парнаграфічнай сувязі" Ф. Фантэйна. Я не убачыла нічога новага ў гэтым фільме. Напрыклад, стужка "Парнаграфічная сувязь" я лічу куды больш "парнаграфічнай" за "Інтымнасць", таму што яе рэжысёр вымушае глядача перадусім фантазіраваць, дадумваць пэўныя сцэны. А П. Шэро першапачаткова быў захоплены ідэяй спусташэння чалавечай душы: ён зняў грубую і вельмі сумную гісторыю пра мужчыну, што пакутуе ад непаразумеання ды адзіноты, марнуючы час у жывёльным савакупленні з незнаёмкай. Гісторыя асобнага чалавека трансфармуецца ў гісторыю пра ўсіх людзей, што развучыліся кахаць. Рэжысёр кажа, што мусіў сумленна распавесці пра ўсіх нас, якімі мы цяпер зрабіліся.

Для мяне фільм "Італьянскі для пачаткоўцаў" ці "Пекінскі веласіпед" — гэта цудоўны шлях наперад для кінематографа, бо яны абуджаюць у душах людзей добрыя пачуцці, падабаюцца гледачу. Якое будучае можа быць у "Інтымнасці"? У нейкай ступені П. Шэро паставіў кропку, нічога іншага паказаць ужо немагчыма. Хаця меркаванні наконце гэтага фільма былі розныя. Некаторым ён вельмі спадабаўся. Стужка "Інтымнасць", была ўганаравана прызам "Блакiтны анёл", як лепшы еўрапейскі фільм. А актрыса Кэры Фокс атрымала "Залатога мядзведзя" за лепшае выкананне жаночай ролі.

— Многія расійскія журналісты скардзіліся на тое, што ніводнай расійскай карціны сёлета не трапіла ў конкурс Берлінскага фестывалю, нягледзячы на тое, што

летась у Расіі было знята звыш пяцідзесяці новых фільмаў, шмат прэм'ер адбылося ў гэтым годзе.

— Мяне таксама гэта здзівіла. (Адборшчыкі фестывалю чамусьці праігнаравалі і "Пяшчотны ўзрост" С. Салаўёва, і "Атруту" К. Шахназарава, і "Пакуль яна памірае" А. Янкоўскага) усе тыя фільмы, якія Расія планавала ўбачыць на Берлінскім фестывалі. — В.Б. Праўда, у "Панараме" ўдзельнічала карціна К. Муратавай "Другародныя людзі", якая вельмі ўпрыгожыла б конкурс Берлінале. Кажуць, што рэжысёр не паспела тэхнічна падрыхтаваць фільм да конкурсу. Але з другога боку папярэдні фільм Муратавай "Тры гісторыі" не вельмі спадабаўся ў Берліне. Наогул у мяне склалася такое ўражанне, што Берлін крыху стаіцца ад усходне-еўрапейскага кіно, якое выглядае вельмі марудным, сумным з нашай адвечнай неўладкаванасцю. На гэты раз К. Муратава зрабіла даволі аптымістычны фільм. "Другародныя людзі" — абсурдысцкая гісторыя, дзе галоўную жаночую ролю выконвае не Р. Літвінава, а зорка "Маскі-шоу" Н. Бузько. Адбылося нараджэнне вельмі добрай актрысы, якая надала фільму пра жудасныя людскія ўчыны буфанадную лёгкасць. Рэжысёр пераадолеў змрочную маргінальнасць папярэдніх фільмаў і паказала сябе дасціпнай, лёгкай, у нечым падобнай на Вудзі Алена.

Новы фільм А. Сакурава "Цялец" я паглядзела на "Кінарынку". У Германіі вельмі любяць гэтага піцэрскага рэжысёра. Аднак сёлета фільм Сакурава не ўзялі ў конкурс. Мне падалося, што новая карціна Сакурава крыху слабейшая за "Малох". Рэжысёр паказаў нам адзін дзень напалоў паралізаванага Хворага, у абліччы якога згадваецца Ленін (яго ролю выконвае Л. Мазгавы, які іграў Гітлера ў "Малоху"). Хворы выглядае на экране вельмі злосным, дробязным, згаістычным чалавекам. Другім жа пасля Леніна героем фільма з'яўляецца яго атмасфера. У кадры пануе змрочная і перадсвіталая адначасова смуга, у якой раствараюцца колеры ды абрысы. Змрок розуму, змрок духу... Жыццё Леніна, асабліва яго апошнія дні ў Горках, па-ранейшаму забаронена тэма. Думаю, Сакураў таксама не меў якіх-небудзь дакументальных звестак пра апошнія дні Леніна, гэты факталагічны недахоп адчуваецца ў фільме. Сакураў абыгрывае толькі два вядомыя нам здымкі, дзе Ленін з Крупскай. Рэжысёр не імкнецца "дакументальна" паказаць, пра што думаў, разважаў у той момант пралетарскі правадыр. Сакураў не планавалі зрабіць гістарычную карціну.

— Наколькі мне вядома, сёлетні Берлінскі кінафестываль быў багаты на цікавыя рэтраспектывы. Прынамсі, на адной з плошчаў горада пад жывы аркестр быў паказаны славы фільм Ф. Ланга "Метропаліс"...

— Фігура Фрыца Ланга — легендарная ў нямецкім кіно, усе самыя знакамітыя фільмы кінаэкспрэсінізму пачатку ХХ стагоддзя былі зроблены ў Германіі, Фрыцам Лангам. У берлінскай рэтраспектыве былі сабраны ўсе ягоныя стужкі, праграма была настолькі насычанай, што фільмы дэманстраваліся зранку да вечара. Спецыяльна для паказу "Метропаліс" была напісана новая музыка. Потым мяне даводзілася чытаць у нямецкай прэсе, што на фоне стужак Ф. Ланга многія сучасныя фільмы выглядаюць вельмі бляклымі. На думку некаторых кінакрытыкаў, Гран-пры фестывалю трэба было аддаваць менавіта Ф. Лангу, таму што яго кіно — сапраўднае мастацтва.

"Метропаліс" і сёння здзіўляе, узрушае. Думаеш, як здолелі наогул зняць такі твор? Відарысы будучага таталітарнага грамадства не здаюцца наіўнымі — яны выклікаюць мноства паралеляў з гісторыяй ХХ стагоддзя, а ідэя каставасці грамадства зноў стае злабаздэннай. Думаецца, што феноменальнае майстэрства Ф. Ланга, вастрыня ракурсав, візуальнага фантазія, дасканаласць спецэфектаў і гульня светлацені ў "Метропалісе" могуць быць невываральнай крыніцай натхнення для новых рэжысёраў.

Была таксама падрыхтавана невялікая праграма, прысвечаная вядомаму рэжысёру Стэнлі Кубрыку. Нямногія помняць, што адзін з яго самых славытых фільмаў называецца "Касмічная адысея: 2001". У Берліне ж на гэта звярнулі ўвагу. На фестывалі быў прадстаўлены двухгадзінны дакументальны фільм пра С. Кубрыка, у якім закадравы маналог чытаў галівудскі акцёр Т. Круз. Стужка "Касмічная адысея: 2001" была адноўлена, у яе зноў былі ўключаны кавалкі, выразаныя рэжысёрам у 1969 годзе. У выніку карціна доўжылася амаль тры гадзіны. Фільм дэманстравалася ў стэрэагучанні на вялікім экране Берлінскага палаца і пакінуў незвычайныя ўражанні. У той момант я сапраўды ўсвядоміла выбітнасць рэжысёра, нягледзячы на тое, што фільм у нейкай ступені выглядаў архаічным.

На жаль, Берлінскі фестываль паказаў, як мала зараз геніяльных рэжысёраў, узроўню Ф. Ланга. У майстроў, што тварылі на пачатку эпохі кіно, не было аніякіх камп'ютэраў, а толькі папера, аловак ды нерухома просценькая камера. Але якое вялікае кіно яны рабілі, нічога навіейшага за іх знаходкі яшчэ не прыдумалі. Камп'ютэры аблегчылі працу рэжысёра, але не зрабілі кіно больш мастацкім...

Гутарыла

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымках: кадры з кінафільмаў "Італьянскі для пачаткоўцаў", "Інтымнасць".

Казкі? **Калі ласка...**

Кнігу казак Анатоля Экава "Чатыры зярнякі" дзіцячая бібліятэка № 3 г. Мінска мае толькі ў адзіным экзэмпляры. Тым не менш, яе тут прачыталі многія. А вучні 4 "В" класа СШ № 186 вырашылі нават падзяліцца сваімі ўражаннямі аб прачытаным і запрасілі на сустрэчу аўтара.

Напачатку Алена Азарова, Алёша Курленя і Рыта Салынская пераказалі змест казак, якія ім найбольш спадабаліся, а потым кожны з вучняў захацеў даведацца з вуснаў пісьменніка, як стваралася кніга. А Экаў падрабязна распавёў не толькі пра гэта, але і адказаў на многія іншыя пытанні юных чытачоў, прачытаў свае новыя творы для дзяцей.

Асабліва ўразіла гасця арганізаваная да сустрэчы з ім выстаўка малюнкаў, якімі школьнікі праілюстравалі казкі з кнігі "Чатыры зярнякі".

Сяргей КРЫВІЧОЎ

"Роднае слова", N 3

Пад рубрыкай "Дайсці да Беларусі" змешчаны роздум галоўнага рэдактара "РС" М. Шавыркiна "Рэфарма навучальных праграм ці сістэма навучання?", аўтар якога прыходзіць да высновы: "...Мы можам не мяняць у аснове сістэму навучання і выхавання, не ўспрымаць новаўвядзенняў. Мы можам не рабіць нічога. Вядома, ад гэтага мы не знікнем. Прырода паспрые таму. Будзем прадаўжацца ў дзеях, унуках, а яны ў сваіх унуках. Але развіццё адбудзецца не на тым узроўні, як прадвызначана Прыродай. І зноў будучы слёзы і пакутлівыя перажыванні, рэвалюцыі і войны. І радасць, якая ўспыхвае сонейкам у душы зямляніна пры адчуванні велічнасці стваральнага жыцця, будзе ахутавацца цемрай непаразумення". У гэтым жа раздзеле "Школа і нацыянальнае Адраджэнне" прапануецца і артыкул В. Ляшчынскай "Месца і роля стылістыкі ў працэсе навучання беларускай мове". Жыццё і творчасць А. Зарыцкага разглядае А. Гурская ("Шчодрасць пазтавай асяніны"). Тут жа пад агульным загаловам "Яшчэ, душа, у бязмежжа зазірні..." друкуецца некаторыя вершы А. Зарыцкага. Штрыкі да партрэта П. Місько напісаў В. Каратай ("Па дарозе да Храма"). Споўнілася 60 гадоў літаратуразнаўцу Л. Гарэлік. "РС" віншуе яе з юбілеем і дае мажлівасць пазнаёміцца з артыкулам Л. Гарэлік "Я ў горадзе — гаротны, як ізгой...", у якім разглядаюцца ўрбаністычныя матывы ў сучаснай паэзіі. Публікуюцца таксама артыкулы "Станаўленне трыялета ў беларускай літаратуры" Т. Федарцовай, "Дыдаксія" Сільвестра Косава — папулярная кніга XVII стагоддзя" І. Войніча, "Творчыя пошукі Язэпа Семязона пры ўзнаўленні пазмы Міколы Гусоўскага "Песня пра зубра" І. Лапцёна, "Новыя аспекты вывучэння творчасці Францішка Багушэвіча" І. Запрудскага, "Літаратура беларускага барока" Л. Баршчэўскага, "Музычны феномен Галіны Гарэлавай" Р. Аладавай, "Пра "Бандароўну" Г. Гарэлавай", "Малюнок сучасных беларускіх пісьменнікаў: канцэптэуалізм ці institus?" Часопіс віншуе з 70-годдзем Г. Кісялёва (артыкул А. Мальдзіса "Талент, памножаны на штодзённую працу") і друкуе яго артыкул "Францішак Багушэвіч і паўстанне 1863 года". Яшчэ адзін юбіляр — крытык і літаратуразнаўца А. Пяткевіч, якому таксама споўнілася 70 гадоў. М. Пажарыцкі выступае з артыкулам "Слова пра настаўніка" (А. Пяткевіч і Гродна), а сам А. Пяткевіч успамінае добрым словам тых, хто паспрыяў яго станаўленню ("Аглядаючыся на настаўнікаў..."). Жыццё Ф. Багушэвіча ў Канатопе — тэма артыкула Г. Загародняга "На гасціннай зямлі Украіны". Пад рубрыкай "І песню родную люблю я..." прадстаўляецца спявачка В. Карэлікава, якая працуе ў ансамблі "Бяседа", а таксама песні з яе рэпертуару. У "Літаратурным ветразі" — вершы Г. Вязіцкай.

Назва адной з кніг Аркадзю Нафрановіча — "Мядзельскі мерыдьян" — шмат у чым прадвызначае накірунак яго творчых інтарэсаў. Аркадзь Іосіфавіч, хоць і жыве ў вёсцы Камаі Пастаўскага раёна, ніколі не забывае сваіх родных мясцін, вёску Юшкавічы, што на Мядзельшчыне, у якой нарадзіўся. Такое прыцягненне ў яго назаўсёды, таму і нараджаюцца з-пад пера працуюць радкі пра характасто менавіта гэтага кутка Бабькаўшчыны. Але роднай Мядзельшчыне песня ў верхах А. Нафрановіча,

таму яна, калі можна так сказаць, просіцца ў песні, а іх Аркадзем Іосіфавічам таксама напісана шмат. Надзіва жыццяраласных, нягледзячы на тое, што аўтарам шмат перажыта: у галы Вялікай Айчыннай вайны ён малалетнім хлопчуком разам з бацькамі быў вывезены ў Нямеччыну, зведаў, што такое фашысцкі падвал. З 65-годдзем, шануюны Аркадзь Іосіфавіч! Няхай і надалей Вам хараша жывецца, а паэтычнае пяро моцна трымаецца ў вашых руках!

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

Свет цемрашальства і знілой маралі, Напоўнены падманам, здзірствам, злом. І часта ім жыццё укарачалі Сякерай, шыбеніцай і агнём.

Іх узвышала вернасць ідэалам, На новай ніве рупіліся сьвяца, І будучыні зерне прарастала, Каб золатам калосся заввінець.

Кірыла Шураўскі

Бунтоўная душа — шукаў свой ідэал, Штось боскае сьвяцілася ў абліччы, І час узвёў яго на славы п'едэстал, Ягоны подзвіг годна узвялічыў.

Стагоддзі адплылі, ды з даўніны сёвай Да нас ягоны голас далятае, Не рвуцца ніці памяці сьвятой, Крыніца мудрасці не высыхае.

Мікола Тусоўскі

Там, пад цёплым небам Рыма, Паўставала перад ім У сьвятле бяроз радзіма — Ад чаго і творчы ўздым.

Праца ў радасць, асалоду — Ён пясняр парою той Велічы свайго народа І красы зямлі сваёй.

Родны край з душой апеты — Вось якія скарбы ў нас! Гэта быў узлёт паэта І ягоны зорны час.

Слаўным прадкам ганаруся. Спраўды ён — маё пяро. І Вобразам стаў Беларусі Зубр з падачы пясняра.

Сімяон Полацкі

Быў ён, як цяпер вядома, з тых, Хто не біў сьвятым паклонам лішніх. Ды ўсё ж ходу спраў яго зямных Памагаў, напэўна, Усывышні.

Не адну знаў мову, а ключы Ад дзювоў роднасных — бярог у сэрцы. Перавагу ім аддаючы, Сьвядаў іх як паэт да смерці.

Хай маскоўскі цар і адараў, Толькі ў царстве вершаў быў шчаслівы, Дзе нашата вышэй ён за цара, Дзе яго засеяныя нівы.

Ён масквіч — наканаваў так лёс, Палачанін — існасцю сваёю. Поўны самых смелых думак, кроз, Штурмаваў жыццё, як грэкі Трою.

Верхняя друкарня ў Крамлі — Пастараўся для яго цар Фёдар. Фарбы пах мідэй за кветак водар, Лепшыя надзеі ажылі.

Нёс свой крыж цярдліва, без ныцця Самабытны, нештаймоўны творца. Хоць загасла полям жыцця, Ды гарэць, не гаснуць яго зорцы.

СТАРАСВЕЦКІЯ МІФЫ ГОРАДА Б*

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)
Заснавальніцы Таварыства аховы жанчын сабраліся ў класным пакоі пансіёна высакародных паненак. Між кавай і мігдалавым печывам пагаварылі пра дзіцячыя яслі для немаўлятак працоўных кабет, між гарачым шакаладам і безэ пасварыліся наконт рэпертуару дабрачыннага хору. Калі прынеслі садавіну, усплыла непрыемнай пляйма на вясёлкавы настрой прысутных праблема — ненавісник жанчын Магарыш. Па горадзе Б* лётала ўжо некалькі ягоных з'едлівых выказванняў наконт "бабскай самалвейнасці".
— Мужчына — істота прымітыўная, — цвёрда сказала мадам Касію. — Варта толькі добра падумаць і знайсці яго слабое месца. Згадайма, што наша таварыства клапаціцца не толькі аб жанчынах, але і аб дзетках. Калі гэтая асоба раўнадушная да становішча кабет, ці гэтак жа паставіцца да слёз нявіннага дзіцяці?
Нявіннае дзіця, якое належала ўключыць у чарговую дэлегацыю, знайшлося — гадавалы малеча настаўніка прыродазнаўчых навук. Хлопчык быў слаўны, шчакасты. Ягоная маці падбалася мадам Касію куды менш — мітусліва, дзівакаватая кабета, якая ў нанятую мадам Касію пралётку прыцягнула яшчэ й гэткую ж мітусліваю пудзеліху з мяшчанскай мянушкай Жужу.
Магарыш хаваўся ў сваім летнім доміку побач з канюшняй, у прадмесці горада Б*, там, дзе ўвесну разлівалася мора яблыневай квецені. Мадам Касію, быццам чорны карабель, праплыла на засыпанай жоўтым пяском сцезы, рассяякачы духмяныя бела-ружовыя хвалі. У фарватэры за мадам, нібы за фламанскім караблём, палахліва рухаліся мадэмузэль Нінэль, выкладчыкава жонка са сваім нашчадкам, прыбраным у карункавы каптурок неймавернай велічыні, і пудзеліха Жужу. Ля дзвярэй у логавішча жанчынаненавісніка караван прыпыніўся. Прыслужнік, былы панскі дзяншыч, нязвошта не хацеў упуськаць у дом спешчанага сабачку, маўляў, у пана жывуць здаровыя ганчакі. А ўладальніца пудзеліхі нязвошта не хацела пакідаць сваю ненаглядную Жужу адну на чужым двары, сярод падазронага асяроддзя. Мадэмузэль Нінэль ахвяравала сабой і засталася сцерагчы знервананую жывёлінку. Мадам Касію для баявітага настрою ўспомніла апошні выпуск сваіх пансіянерак, зацігнула разбэрсаныя пачуцці ў сталёвы гарэст грамадзянскага доўгу і рушыла ў наступ.
— Не дзея фанабэрыі і славы, а дзея дзяцінства! Яно глядзіць вам у вочы, яно патрабуе вашай дабрадатнасці! Вы адмаўляеце ў ласцы бязвінным дзеткам, якіх Хрыстос загадаў шанавальнайперш, бо ім належыць Царства Божае! — мадам тычкала пальцам, абцягнутым чорнай пальчаткай, у бязвіннае дзіця, якое занята спрабавала сцягнуць з сябе карункавы каптурок.

Але бессаромны конезаводчык толькі іранічна хмыкаў ды паўтараў:
— Мадам, мая спецыяльнасць — коні. Я не разбіраюся ў жаночых клубках... Хіба што з нашымкам на другі склад.
Ад падобных удараў касы аб камень высякаліся іскры. Няшчасная выкладчыкава жонка туліла да сябе немаўля, нібыта хаваючыся за яго ад маланак, якімі шпурляліся багі-алімпійцы. І тут на двары адчайна завішчэў сабака, і адразу ягоны віск падхапіў магутны сабачы хор.
— Стой, сабачка, стой! — лямантавала дзесьці мадэмузэль Нінэль.
— О, мая небарака Жужу! Я іду да цябе! — усклікнула пудзеліхына гаспадыня, з мілабожным "О, мадам!..." сунула сваё дзіцятка ў рукі дырэктарцы пансіёна і выскачыла за дзверы.
У пакоі запанавала цішыня. Крыкі і сабачы брэх расталі ў далечыні. Мадам трымала дзіця перад сабой, нібыта амфару з рэдкім віном. Няёмка прызнацца, але твар мадам Касію чамусьці не выказваў замілавання. Магарыш таксама паглядаў на мілае дзіцятка, якое паспела сцягнуць набакір свой накрухмалены каптурок і агаліць круглую дахоўку, прыўкрашаную адзіным завітым чубком, з нейкім складаным пачуццём.
— У-а-а-а-а-у!
Дырэктарка ледзь не ўпусціла дзіця. Палкоўнік у адстаўцы спрытна падтрымаў крыклівага гасця на яе руках. А немаўля гарлага так адчайна, з такой крыўдай на гэты недасканалы свет!
— Супакойце яго, мадам, — раздражнёна буркатнуў Магарыш. — Вы ж самі казалі, што баўіцца з такімі недараслямі — ваш грамадзянскі доўг.
— Я — дырэктар пансіёна для дзявіц, — цвёрда прамовіла мадам, робячы націск на апошнім слове. — Я не маю досведу ў выхаванні немаўлятка.
— Эк гарлапаніць, — з прыкрасцю сказаў Магарыш і паклікаў дзяншычыка. Але той, відаць, таксама збег па сабачых справах, якія нагадвалі пра сябе аддаленым брэхам і жаночым віскам.
Мадам нязграбна гушкала падкідыша.
— А-та-та... Гэта ён вас баіцца. Дзепі адчуваюць нядобрых людзей.
— Перастаньце яго трэсці, ён і змоўкне, — адрэзаў Магарыш і наставіў на немаўля два пальцы казою: — У-цю-цю-цю!
Малеча збрыкнуў нагою і патрапіў забаўніку ў тоўсты нос. Магарыш ледзь стрымаў лаянку.
— Давайце яго мне. Ён жа мужчынскага полу. Я хутчэй з ім паразумеюся. А то, далібог, вушы закладае. Хлопец, любіш коней? Хочаш на коніку пакатацца?
Дзіця адчайна супраціўлялася. Капляюш дырэктаркі, упрыгожаны страусавамі перамі, з'ехаў набакір і нарэшце зусім зваліўся ў суправаджэнні звонкага дажджу шплек. Мадам Касію расчырванелася, яе валасы, заўсёды сцягнутыя

ў строгі вузел, рассыпаліся залацістымі локанамі. А вочы, не абароненыя ларнетам, былі такія разгубленыя... І светлыя... Так што ніхто не пазнаў бы з першага погляду мадам Касію. Ды і суровага палкоўніка Магарыша, які скакаў па пакоі, трымаючы на плячах тоўсенькага капрызую, у той час як мадам бегла за гэтай жывапіснай групай, падтрымліваючы малаго кавалерыста.
— А вось мы на коніку... На коніку... Першы раз бачу кабету, якая не можа даць рады дзіцяці! У вас што, ніколі не было ўласных дзяцей? — соп Магарыш.
— Можна падумаць, у вас цэлая куча спадчыннікаў! — агрызалася мадам. — Вы ўвогуле здзіцелі са сваімі коньмі! Цішэй, не ўпусціце малаго! Я, прынамсі, стараюся нешта даць хоць чужым дзецям. А вы?..
— А мне часам здаецца, што коні больш вартыя шкадобы і разумення, чымсьці людзі. Ай, нешта за каўнер пацякло...
Калі вярнулася шалапутная маці з ускалмачанай пудзеліхай на руках, пакінуты ёю малы бескалоптна спаў на Магарышавай канапе, а паабал яго сядзела пан Магарыш у турэцкім халаце і мадам Касію без капелюша, хаця з падабраным зноў у вузел валасамі.
— Прабачце, прабачце, але на Жужу напала зграя злыхных грубых дварнякоў!
Мадэмузэль Нінэль таксама прапішчэла ў сваё апраўданне:
— Я нічога, нічога не змагла зрабіць! Іх адагналі толькі вадою!
Мадам Касію годна ўздзела капялюш, акуртанна закалола яго шпількамі.
— Думаю, наш візіт скончаны.
Мадэмузэль Нінэль са здзіўленнем глядзела на ружовыя плямы на шчаках мадам і гадала, ці ўдалося ейнай ваяўнічай кіраўніцы дамагчыся патрэбнага. Пан Магарыш сур'эзна пазіраў на маўклівую дырэктарку.
— Да сустрэчы, мадам.
Толькі шчаслівая палавіна выкладчыка прыродазнаўчых навук была цалкам у палоне сваіх праблем і нічога не заўважала, спрабуючы адначасова супакойць і развалаваную пудзеліху, і абуджаюча ад салодкага сну і невымоўна гэтым пакрыўджанага сынулю.
Калі жыхар горада Б* не мог даць рады сваім клопатам, ён абгаворваў клопаты сваіх суседзяў. І такіх выпадкаў у горадзе Б* чамусьці было амаль столькі ж, колькі жыхароў. Таму канец халасцяцкага жыцця конезаводчыка Базыля Магарыша абгаворваў увесь горад.
Адно шкадавалі небараку — узяць за жонку такую мегеру! Другія дзівіліся — якім шляхам пракралася ў кавалерыскаю душу падступнае пачуццё? На гэтае пытанне маглі б, напэўна, адказаць непаўналетнія наведнікі ясляў для дзяцей працоўных кабет горада Б*, але, на жаль, яны яшчэ не ўмелі размаўляць.

НА СВОЙ ПЕРШЫ ЎРОК рускай мовы і літаратуры я ішоў у дзесяты клас, як на кару і пагібель. Быў упэўнены ў поўным правале. Што я скажу вучням пасля такой доўгай адсутнасці ў параўнаўча вольным свеце? Я ж увесь гэты час не бачыў ні кніг, ні газет, ні новых часопісаў. А ў літаратуру прыйшлі новыя таленты, пісьменнікі, імёнаў якіх я нават не чуў. Праз пару дзён мяне вытуралі, як ашуканца, недасведчанага прафесара, і выставілі з педагогічнай работы назаўсёды. Не ўяўляў, куды падамся, за што зашчамлю рукі, што мяне чакае на волі.

Прызначэнне я атрымаў у Міністэрстве асветы і райана, а першы начлег — у адзіным пакоі дырэктарскай кватэры на доўгай і пакатай скрыні. У кватэры, апрача гаспадароў, было трое дзетак. Сысунок Ваня скуголіў усю ноч, машынка суняць яго не магла. Я не заснуў ні на волас: у галаве круцілася адно — правал і безнадзейнасць. Прызнацца не

расказваць цікавейшыя дэталі з жыцця любімага паэта.

На ўвесь клас была адна зацёртая хрэстаматыя і падручнік, замест сшыткаў вучні пісалі на нейкіх канторскіх бланках і нават на старых газетах, чарніла рабілі з парцыяной фарбы. Настаўнікам давалі па некалькі сшыткаў на канспекты і планы.

Я расказваў рэдкія факты з жыцця Блока, чытаў вершы і раздзелы з паэм. Не заўважаў, як зазвінеў званок, а вучні не варушацца, не ляскаюць вечкамі парты. Калі я змоўк, зграбна апрануты бялявы юнак з апошняй парты запытаў: “А вы нас не пакінеце?” — “Пажывём, пабачым”, — адказаў я.

Я пайшоў у настаўніцкую — невялікую хату з адным класам. Амаль усе настаўнікі былі мясцовыя, або з недалёкіх вёсак. Матэматык і фізік прыяздзілі на пачарнелых веласіпедах за дзесяці кіламетраў. У настаўніцкай я больш маўчаў — баяўся, каб не распыт-

другі раздзельчык артыкула Блока “Искусство и революция”. Падняўся запамненны з першай сустрэчы зграбны бялявы юнак і пачаў выразна чытаць. Раптам спыніўся на трэцім абзацы, пачырванеў, закашляўся: “Прабачце, далей не магу, нешта ў горле застряла”. Я папрасіў яго суседа: “Прадоўжыце, Галоўчыц”. І ён пачаў чытаць: “Учение Христа, установившего равенство людей, выродилось в христианское учение, которое потухло религиозный огонь”. Пакуль чытаў Галоўчыц, клас прытоена маўчаў.

Пасля звонка мяне праводзіў да настаўніцкай старата класа Яша Белкін. Я пацікавіўся, што здарылася з Шуміцкім. “Нічога. Ён сын мясцовага святара і сам веруючы. Таму не адважыўся нешта чытаць пра Хрыста”. Я здзіўлены, што ў гэтым недагарэлым пасёлку няма царквы, а ёсць поп. Белкін расказаў, што ён ездзіць па вёсках, хрысціць дзяцей, правіць шлюбы, адпявае нябожчыкаў, у вялікія святы ба-

з’еўшы. Пасля педсавета ніхто з настаўнікаў са мною не загаварыў, нібыта я нешта зрабіў недаравальнае.

У свой катух я ішоў прыгнечаны і ўстрыжаны думкаю, што там, дзе трэба, будуць ведаць пра маю дзікую прапанову. І цяпер ужо можна ўсяго чакаць. На паўдарозе мяне дагнаў выкладчык беларускай мовы Павел Жук, малады, статны і прыгожы хлопец, нядаўні партызан і ўлюбены ў літаратуру. Я здагадаўся, што ён піша вершы. Параўняўшыся, і ён некалькі папракнуў мяне за недарэчную прапанову.

— Я ж закон не парушыў, — апраўдваўся я, — мы павінны прапанаваць выдатніка, а начальства вырашыць, даваць ці не даваць медаль.

— Вы заблыталі, хто яго бацька, — напамніў Павел Мікалаевіч.

— Яго ж бацька не злодзея, не бандыт, не вораг. Тым больш, што сам Іосіф Вісарыянавіч сказаў: “Сын за бацьку не адказвае”. Ён і сам вучыўся на папаў, а Ленін быў з дваран.

— Лёгка казаць, ды цяжка так рабіць, — адвітваючыся, сказаў Павел і звярнуў у свой вільясты завулак.

Пакуль гаварыў з добрым чалавекам, на душы было лягчэй, а на адзіноце апаноўвалі самыя страшныя думкі, хоць пасля ўсяго перапакутанага нічога страшней не было. Але ж цяпер недзе ў Калашнікаве жылі жонка і дачка, я марыў, што вясною яны пераедуць да мяне. Што ж цяпер будзе, як выганяць з часовам пашпартамі і без “грамадзянскіх правоў”? Куды тады падацца, дзе прыхінуць галаву, што чакае сям’ю, навошта завязаў ім свет? Суцешала, што я выраўняўся: амаль усё ўспомніў, удасканаліўся па мове і літаратуры. Радавала, што мне даручалі рабіць даклады на метадычных канферэнцыях і нават інструктыўныя даклады напярэдадні гадавіны з дня смерці Леніна. Тут я не паленаўся: вывучыў вершы Маякоўскага, Палетаева, Дзям’яна Беднага, Веры Інбер. Асабліва трывожыла, што на апошняй парце сядзеў маёр раённага аддзела КДБ Ушакоў. Я ведаў, што ён асабліва цікавіцца мною. Ведаў я і свайго “стукача”: ён, п’яны, у сталовую згубіў данос на мяне, а яго мне аддала афішьянтка.

Здзівіла і суцешыла мяне, што пасля даклада Ушакоў падышоў і пахваліў маё выступленне. Гэтай дробяззю я наіўна цешыў сябе пасля памятнага педсавета.

Мне дазволілі адбіць сабе катушок у “жактаўскім” доме ў цэнтры пасёлка, сярод мноства зямлянак з удовамі і дробнымі дзецьмі бацькоў, сасланых “за супрацоўніцтва”, за тое, што зараблялі пры неміах на хлеб на бровары, на чыгунцы, на смалакурні. Праз вуліцу, трохі наўкасы ад маёй кватэры, быў прасторны, дагледжаны дом айца Івана Шуміцкага. За домам — вялікі ўраллівы сад і ўзорны гарод, палісад красаўся самыя прыгожымі віргініямі, півоніямі, мальвамі, настурцыямі. Святар быў нястомным працаўніком. Памагалі яму абодва сыны — мой вучань Валодзя і меншы Коля — заціяты футбаліст і завдатар у сваім шостым класе. З Валодзем нам часта даводзілася разам ісці дамоў. Ён больш распываў, чым гаварыў, і толькі пасля таго трывожнага педсавета падзякаваў мне і прызнаўся, што ўвесь час марыў быць доктарам, ратаваць людзей, дапамагаць пакутнікам. “Што ж, цяпер мая мара засталася мараю. Тату свайго не вінавачу: ён робіць тое, у што верыць, і служыць сумленным людзям у радасці і ў бядзе. Ён людзям і мне на многае адкрыў вочы. А вам вялікі дзякуй за падтрымку. Не злююся на ваенрука і Хромаву, што перакрылі мне дарогу ў медыцыну. Такая ў іх служба і несумленнае “сумленне”. Каб не яны, нехта б другі сказаў тое ж самае. Хай ім Бог даруе”.

Я пацікавіўся, адкуль ён ведае, хто і што гаварыў на тым педсавеце. “Нам усё вядома, пра што гавораць у настаўніцкай і нават дома. Настаўніцкія ж дзеці вучацца з намі. Наогул, у мястэчку нічога схаваць нельга — раскажуць, ды яшчэ прыхлусяць”. Я маўчаў. На развітанне пакаў яму руку на плячо і суцешыў, што з талентам і яго працавітасцю ён свайго даб’ецца.

Дзякаваў Богу, навучальны год скончыўся. Напісаў і я характарыстыкі на сваіх вучняў, усе справядзачы, і пачаўся доўгі настаўніцкі адпачынак. Але ў райана не было грошай, і настаўнікі не атрымалі ні зарплатаў, ні адпущакных. Жылі на пазычках і спадзяваннях, а мясцовыя настаўнікі — на сваіх гаспадарках, часам нечым частавалі і нас. У іх былі дробныя гароды, бульбяныя соткі ў полі, садкі, кароўкі і парсюкі.

(Працяг на стар. 14—15)

Сяргей ГРАХОЎСКИ

СУСТРЭЧА З АРХІМАНДРЫТАМ

БЫЛЬ

хапіла адвагі. Тры дні дырэктар шукаў мне прытулак у амаль спапаленым у вайну пасёлку, каб хутчэй пазбавіцца ад не надта пажаданага кватаранта. Нарэшце знайшоў у самай доўгай і пясчанай вуліцы прахадны, без цяпла і святла катушок. І школы фактычна не было — згарэла ў першыя ж дні вайны. Класы туліліся ў некалькіх цудам ацалелых безгаспадарчых хатах. Немцы іх апаражнілі, а спаліць не ўправіліся. У апусцелых хатах тулілася па два-тры класы. У колішнім папоўскім доме жыў дырэктар, а за сцяною гулі тры старэйшыя класы.

На ўрок тэхнічна званіла пасярод вуліцы, каб чутно было і ў далніх класах. Як прысуд, празвінеў для мяне першы званок.

Вясёлыя маладыя настаўніцы ды два кульгавыя нядаўнія франтавікі і ваенрук у шчыгульным кішэлі з мноствам ордэнскіх планак, з журналіам і сшыткамі разыходзіліся па класах, тулячыся ад імжы і пранізлівага ветру. Мой навучальны год пачаўся аж у кастрычніку, калі мяне ўзялі на работу замест настаўніка Шулякоўскага, які па нейкай прычыне самавольна пакінуў школу і некуды з’ехаў.

Я сказаў не надта вельміму завучу, што пайду знаёміцца са сваімі вучнямі. З адным журналіам, бо ні падручнікаў, ні канспектаў у мяне не было. Завуч мне паказаў, куды ісці, і я павольна, як асуджаны, паплёўся ў дзесяты клас. Ён быў у тым жа папоўска-дырэктарскім доме. На першых дзвярах напісана “10 кл.” Я ўвайшоў, нібыта боўтнуўся ў пельку. Сабраўся з духам, вельмі павітаўся, дазволіў садзіцца, агледзеўся. У маленькім пакоі стаяла шэсць парты. За імі сядзела перацёра рослых з прыкметнымі вусікамі пераросткаў і сямёра гладкіх, дагледжаных, гатовых ла выдання дзяўчат. Дзіва што! Усю вайну не вучыліся, павырасталі і многае забыліся, а трэба было хутчэй выпускаць з дзесяцігодка і хутчэй рыхтаваць настаўнікаў, урачоў, аграномаў. Толькі таму і мяне з усімі плямамі прынілі на работу, каб заткнуць дырку ў некалі вядомай Парэцкай школе.

Каб не маўчаць, я па журнале выклікаў усе дванаццаць прозвішчаў, і кожнага вучня і вучаніцу запамніў у твар. Пашкавіўся, на чым яны спыніліся з маім папярэднікам. “На біяграфіі Блока”, — адказала з першае парты ружовашчокая Вера Заблонька. Я адрозна акрыў. Я ж у інстытуце пісаў і абараніў дыпломную работу па творчасці Блока, да драбніц ведаў яго біяграфію і помніў мноства вершаў. Я іх часта чытаў сам сабе і сябрам на няшчасці там, дзе доўга пакутаваў. Любоў да творчасці Блока разбудзіў наш інстытукі выкладчык акадэмік Замоцін, а ён некалі працаваў разам з бацькам паэта ў Варшаўскім універсітэце і ведаў асабіста аўтара “Скіфаў”, “Дванаццаці” і незабыўнай лірыкі.

Я ўхапіўся, як тапелец за чарацінку, за Блока, акрыў духам і натхнёна пачаў

валі, хто я, што я, адкуль узяўся, хоць здагадаўся, што загадчык райана Цыбулька, напэўна, расказаў дырэктару маю не зусім гладкую біяграфію. Таму, відаць, мае новыя калегі не надта распыталі мяне.

За дзесяць галоў у рускім асяроддзі я авалодаў беззаганным, амаль маскоўскім вымаўленнем. Амаль усе настаўнікі гаварылі па-беларуску, а я прыкідваўся чыстакроўным рускім, бо і прыехаў з Расіі. Аднойчы не ўтрымаўся: узяў са стала “Звязду” і пачаў моўкі чытаць. Сустрэў некалькі знаёмых пісьменніцкіх прозвішчаў і парадаваўся, што хоць яны некалькі ураўнаваліся ад “чорных воранаў” і фашыскага пекла. Выкладчык беларускай мовы пацікавіўся, ці разумею прачытанае. “Мовы блізкія, сэнс зразумелы”, — выкручваюся я, хоць потым зразумеў, што гэта была дарэмнае гульня.

Дырэктар дастаў з шафы некалькі падручнікаў, пакінутых маім папярэднікам, а граматыкі не было. Мне ж трэба выкладаць і мову. Граматыкай я не надта захапляўся і многае забыў за гады адсутнасці. А трэба было тлумачыць правілы, правяраць дыктанты. Што рабіць? Але пашанцавала: была ў мяне “фортачка” і я застаўся ў настаўніцкай адзін. Убачыў на этажэрцы сярод сшыткаў і падручнікаў настаўніцаў маладых класаў граматыку для чацвёртага класа і сшытак з планами ўрокаў настаўніцы таго ж класа. Я не ўяўляў, як цяпер пішуцца планы. І тут ухапіўся за тую самую саломінку, перапісаў сабе схему плана: “Арганізацыйны момант, праверка хатняга задання, апытанне вучняў, тлумачэнне новага матэрыялу, замацаванне, заданне на дом”. Планы пакаў на месца, а падручнік адважыўся прыхапіць з сабою.

У мой халодны і цёмны катушок гаспадыня дала каганец і папярэдзіла, што настаўніцкі паёк — два літры газы на месяц — я павінен аддаваць ёй.

Як крык аб ратунку, паслаў тэлеграмы і лісты ў Калінінскую вобласць жонцы, стрыечнаму брату — у Мінск, другу па лагеры — у Маскву, каб тэрмінова набылі і прыслалі мне неабходныя падручнікі. Пры афармленні на работу спагальлі Цыбулька выдаў мне трохі грошай, гэтак званыя “пад’ёмныя”, і я на першых парах некалькі мог існаваць. У выхадны дзень праскочыў у Слуцк і там набыў з рук на рынку такія-сякія падручнікі. Жонка прыслала граматыку і падручнік, брат — арфаграфічны слоўнік, а маскоўскі друг Коля — каштоўнейшую “Історию русской литературы” Д. М. Овсяннико-Куликовского. Я забыўся пра сон і спакой і стаў патаемным “завочнікам-другагоднікам”. Многае ажывала ў памяці, засвойвалася адразу.

У дзесятым класе я затрымаўся на выратавальным Блоку. Неяк на ўроку спытаў, хто выразна чытае. Некалькі галасоў назвала Вова Шуміцкага. Я папрасіў яго па хрэстаматыі прачытаць

цюшку прыслужае Вова. Я стараўся і паўсловам не абразіць яго пачушчяў, павярнуць яго да атэізму.

Па ўсіх прадметах Шуміцкі вучыўся на “выдатна”. Абклаўся падручнікамі і я і не шкадаваў сілы і часу рыхтавацца да ўрокаў. Завуч часам наведваў мае ўрокі, я стараўся ўкладвацца ў схему плана, а для завуча гэта было галоўнае, і ён пачаў мяне час ад часу пахваляваць.

Вайна выбіла ў Беларусь амаль усіх спецыялістаў. Таму загадалі арыентаваць вучняў паступаць у інстытуты, тэхнікумы, на педагогічныя і фельчарскія курсы. Конкурсаў амаль не было. Класныя кіраўнікі мусілі раіць вучням, куды лепш паступаць. Большасць імкнулася туды, дзе хутчэй можна атрымаць хоць якую спецыяльнасць, каб узбіцца на сваю хлеб. Вова Шуміцкі марыў пра медыцынскі інстытут, хацеў стаць доктарам.

Мой першы навучальны год закончыўся, усе дзесяцікласнікі здалі экзамены, Шуміцкі па ўсіх прадметах атрымаў “пяціёркі”, марыў пра залаты медаль і медыстатут.

Пасля экзаменаў сабраўся педагогічны савет. Пра свой выпускны клас давалася дакладваць мне. Відаць, па наіўнасці, прэтэндэнтам на залаты медаль назваў круглага выдатніка Уладзіміра Шуміцкага. Сказаў, што ён марыць быць медыкам і з яго здольнасцямі з яго выйдзе добры доктар. Усталявалася доўгая напружаная цішыня. Узяў галаву і ўтаропіўся ў мяне здзіўленым поглядам дырэктар, заўсёды лагодны Іван Цімафеевіч. Пасля доўгай паўзы спытаў: “А вы падумалі, каго прапануеце на медаль? Хочаце нашу школу асарамаціць на ўсю рэспубліку, каб нас працадзілі праз густую марлю, абвінавацілі ў ідэйнай класавай слепаце? Думаць трэба, а вам асабліва”. — У голасе дырэктара пачулася пагроза і напамін пра маю падмочаную біяграфію.

— Але ж ён усе экзамены здаў на “выдатна”, лаводзіны — узорныя, дапамагаў слабейшым, яго веды шырокія за праграмы. Па ўсіх гэтых паказчыках вучань мае права прэтэндаваць на медаль, — даводзіў я.

— Гэта вы гаворыце сур’ёзна? Гэта ж трэба дадумацца — сына папа сватаць на медаль, — аж прыўзняўся малады, з мноствам ордэнскіх планак на кішэлі ваенрук Міхась Адамавіч. — Так, так, так! — шматзначна прататакаў ён. — Я зніжаю Шуміцкаму адзнаку па сваім прадмеце, а ён у наш час важнейшы за вашы “сцішкі”. Адумайцеся, шанюны, і больш не заікайцеся нідзе. Думаю, што і Павел Мікалаевіч знізіць яму бал па беларускай мове, бо ён жа увесь час гаворыць толькі па-руску, а хутка і на стараславянскай загаворыць.

— Зніжаю на чацвёрку і я, — азвалася зіркатай і вастраносая “хіміца” Марыя Сідараўна.

Я да канца педсавета маўчаў, як мыла

Юбілей даследчыка Віцебшчыны

У Нацыянальным навукова-асветным Цэнтры імя Ф. Скарыны прайшоў "круглы стол", прысвечаны 150-й гадавіне з дня нараджэння Аляксея Парфёнавіча Сапунова (1851—1924). Аляксей Сапуноў усё сваё свядамае жыццё даследаваў амаль выключна Віцебшчыну і практычна ніколі не звяртаўся да іншых праблем. Адзіным выключэннем можна лічыць яго грунтоўную працу "Рака Заходняя Дзвіна". Яго постаць і багатая творчая спадчына яшчэ і сёння з'яўляюцца своеасаблівай візітнай карткай Віцебшчыны. Яму першаму сярод усіх беларускіх гісторыкаў далі персанальную пенсію (у 1924 г.), аднак з-за смерці атрымаць яе ён так і не паспеў.

У гэтым "круглым stole" прымалі ўдзел старшыня Археаграфічнай камісіі, доктар гістарычных навук, прафесар Р. Платонаў, а таксама загадчык аддзела Скарынаўскага Цэнтра, доктар філасофскіх навук У. Конан, супрацоўнікі Акадэміі навук А. Кіштымаў, Беларускага навукова-даследчага інстытута дакументазнаўства і архіўнай справы, кандыдат гістарычных навук М. Шумейка, кандыдат гістарычных навук, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта па архівах і справаходстве Беларусі У. Адамушка, працаўнікі Беларускіх архіваў, Нацыянальнай бібліятэкі. Вёў пасяджэнне "круглага стала" намеснік дырэктара ННАЦ імя Ф. Скарыны, кандыдат гістарычных навук В. Скалабан.

У Беларусі некалькі гадоў таму выйшаў нарыс краязнаўца А. Падліпскага "Летапісец Віцебшчыны". Напісана кніга (на ўзроўні кандыдацкай дысертацыі) Людмілы Хмяльніцкай "Гісторык з Віцебска (жыццяпіс А. Сапунова)". Існуе невялікая вулчка Сапунова ў Віцебску.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстава кніг Аляксея Сапунова, выпушчаны канверт з маркай. У чэрвені ў Віцебску адбудуцца архіўныя чытанні, прысвечаныя 150-годдзю летапісца.

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ, супрацоўнік Скарынаўскага Цэнтра

"Зямля з блакітнымі вачыма"

У навукова-метадычным цэнтры вучэбнай кнігі і сродкаў навучання Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя дапаможніка для педагогаў дашкольных устаноў "Зямля з блакітнымі вачыма", які ў цудоўным афармленні выйшаў у выдавецтве "Беларусь". На прэзентацыю прыехалі педагогі і метадысты з многіх дашкольных устаноў нашай краіны. Перад імі выступілі аўтары кнігі Рэзалія Александровіч і Таццяна Нескаромная, якія расказалі пра сваю працу над дапаможнікам, падзяліліся планами на будучае. На прэзентацыі прысутнічалі прадстаўнікі выдавецтва "Беларусь". Ад іх можна было даведацца пра тое, як афармлялася кніга і наогул як ішла праца з аўтарамі. Сваімі думкамі пра кнігу і яе значэнне ў выхаванні беларускіх дзяцей гаварыў рэцэнзент выдання Ігар Чарняўскі. Шмат цёлых слоў у адрас аўтараў кнігі і выдаўцоў было сказана і іншымі выступоўцамі, але ўсе сшыслыся на адным — "Зямля з блакітнымі вачыма" павінна стаць настольнай кнігай усіх, хто зацікаўлены, каб нашы дзеці з самага ранняга ўзросту маглі пазнаёміцца з краінай Беларусь, у якой і дзеля якой яны жывуць і будуць жыць.

Н. К.

СУСТРЭЧА З АРХІМАНДРЫТАМ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

Нарэшце ў канцы жніўня з намі разлічыліся. Я аддаў усе свае даўгі, трохі акрыяў, а на душы было неспакойна — чакаў пачатку новага навучальнага года: утрымаюся ці турнуць. Не, пакуль што трымалі, даравалі і "медаліста" з брачком. Асабліва акрыяў духам, калі Вярохуны Савет зняў з мяне судзімасць, калі атрымаў сапраўдны пашпарт, вайсковы і прафсаюзнае білеты. За работу ўзяўся з большым імпульсам.

Радавала, што мае выпускнікі лёгка паступаюць у педвучылішчы, фельчарскія школы, каб хутчэй пачаць самастойнае жыццё і злезці з бацькоўскай шыі. Радавала, што тры мае хлопцы паступілі ў толькі што адкрыты Віцебскі медычны інстытут. Доўга нічога нічога не ведаў, куды з'ехаў Валодзя Шуміцкі: блізкіх сяброў у яго не было — камсамольцы не адважваліся дружыць з папоўскім сынам. Уціхамірыўся і я. Адвучыў яшчэ год, прыехалі да мяне жонка з дачкою, далі нам двухпакаёвую хатку і жонцы пасаду матэматыка ў рускай сямігодцы. Здавалася, лепшага нічога і не трэба, каб толькі тут даседзець да старасці: суседзі і знаёмыя паважалі нас і, чым маглі, дапамагалі.

Я ўпэўнена і з задавальненнем ішоў на ўрок, ладзіў школьную самадзейнасць — спектаклі, літаратурныя вечары і віктарыны.

Сустрэкаючыся з айцом Іванам Шуміцкім, мы ветліва віталіся, перамаўляліся некалькімі будзённымі сказамі. Ад яго даведаўся, што яго Вова паступіў у Жыровіцкую духоўную семінарыю, правучыўся паўгода, захварэў, а цяпер вучыцца ў Ленінградскай духоўнай акадэміі. Вельмі задаволены вывучэннем моў, філасофіі і спецыяльных прадметаў. Я прасіў перадаць яму прывітанне, а айцец Іван падзякаваў, што я адзіны падтрымаў яго сына. Я пажартаваў: "А сам ледзь не апынуўся на вуліцы".

Я адвучыў яшчэ адзін год і адчуў грунт пад нагамі. Завёў такую-сякую гаспадарку, трохі апрадуліся, каб быць хоць збольшага падобнымі на настаўнікаў, разжыліся на кароўку. Я тры тыдні касіў сена на куп'істым балочце аж у суседнім раёне, а дома шчыравалі з жонкаю на невялікім гародзе.

Але ў наш час, асабліва чалавеку, пазначанаму кайнавай пячаткаю, нельга надоўга загадваць, нават зранку нельга спадзявацца на спакойны і шчаслівы вечар ці ноч. Я ўсё ж спадзяваўся на лепшае, бо за сабою не чуў аніякай віны. Але, але... У пачатку 1949 года пошпакам пачалі даходзіць трывожныя чуткі: у гарадах другім наваратам забіраюць раней ні за што пакаранных. Зніквалі і мае знаёмыя. Душу апанаваў непераходны страх, пачаліся бяссонныя

ночы, гул машыны, тупат і галасы за вокнамі кідалі ў халодны пот, сэрца збівалася з рытму, здавалася, кроў закіпае ў скронях. Усё часцей у сельсавеце і ў школе з'яўляліся раённыя чэкісты ў цывільным, выклікалі вядомых мне "стукачоў". Работа пачала валіцца з рук, скончыліся мае натхнёныя ўрокі. Я часам збіваўся з ладу, забываўся самае элементарнае, рабіўся маўклівы ў настаўніцкай і пры сустрэчах з суседзямі, адчуваў, што спагядліва часам глядзяць на мяне вучні. Больш за ўсё баяўся звар'яцець. Хацелася паехаць у раён і прасіць начальніка ў блакітнай фуражцы, каб хутчэй забралі, бо найбольшы жах — чакаць непазбежнага. З'явіўся новы тэрмін: "паўторнікі" — паўторна ні за што забраныя. Відаць, берыеўская хеўра не чакала, што выжыве і вернецца з лагераў нямала жывых пакутнікаў і пачнуць пісаць хадайніцтвы аб рэабілітацыі, аднаўленні ў партыі, у вайсковых званнях і вучоных ступенях. Вось і выраслі пазбавіцца ад надакучлівых хадатаяў: пасадзіць усіх, даць нагрукку следчаму апарату, калі знойдзецца зачэпка — адправіць назад, каб "не вякалі", а не знойдзецца нічога — саслаць навечна ў Сібір і Казахстан. Так і зрабілі: за некалькі месяцаў падчысцілі ўсіх і пайшлі эшалоны на Усход.

Прыйшла і мая чарга ў страшны для мяне дзень — 19 мая, напярэдадні першага экзамена ў дзесятым класе. Вучні чакалі мяне на кансультацыю, ды так і не дачакаліся: я ўпершыню не прыйшоў у прызначаны час. Я не ішоў, а мяне вялі мой знаёмы маёр Ушакоў і капітан з вобласці Шаўцоў. Праводзілі мяне жонка і чатырохгадовая дачка, цесць нёс маю арыштантаўскую торбу. Суседзі з двароў, з вяснічак, з вокан пазіралі на гэтую "працэсію". Што яны думалі, цяжка сказаць. Потым казалі мне, што прыдумак было шмат і самых неверагодных — шпіён, трацкіст, нацдэм. Большасць вядела, што часцей бяруць невінаватых, і я ж нікому і зрэнку не запарушыў.

Палутарка чакала мяне каля сельсавета, а вучні — праз вуліцу ў сваім класе. Як толькі мяне прывялі, усе вучні з майго і іншых класаў высыпалі на вуліцу. Спыняліся людзі, выходзілі са сталаўкі і магазіна. Глядзелі спагядліва і маўкліва, некаторыя вучанцы плакалі. Калі я развітаўся са сваімі і перакуліўся праз борт у машыну, многія махалі рукамі і шапкамі, а я паспеў сказаць: "Я яшчэ вярнуся". Машына затарахцела па бруку, і ўсё знікла за шлейфам пылу. Маёр Ушакоў сеў побач са мною, загаворваў зубы і суняшаў усю дарогу.

Так нішто і дагэтуль не ведае і не скажа, за што пасля лагернай "дзесяцігодкі" давалася мне яшчэ адмантуліць

"сямігодку" па волі нейкай маскоўскай "тройкі", якая не чула і не бачыла мяне, хіба толькі на арыштантаўскай картцы ў анфас і ў профіль з пяцізначным нумарам на грудзях. Так "паўторнік" завочна стаў вечным ссыльным у край вечнай мерзлаты. Давалася прайсці дзесяты перасыльных турмаў, "сталыпінска-сталінскіх" закратаваных вагонаў ад Слуцка да Новасібірска, а далей — сотні кіламетраў у кузавах грузавікоў пад пільным вокам аўтамата да прытулку "навечна" ў доўгім таежным сяле, дзе свяцілі газніцы, а грэлі бляшаныя печкі.

Але гэта ўжо — другая старонняя гісторыя і не пра яе гаворка. Там я за сем гадоў стаў сталяром, цесляром, тынкоўшчыкам, печніком, конюхам, лесарубам і аратым. Усё жыве ў памяці, як жалівы і неверагодны сон, і вяртаецца ў трывожную памяць ледзь не кожную ноч.

Як толькі мы, дзякаваць Богу, "асірацелі" 5-га сакавіка 1953 года, знялі наморднік і з мяне, і ўсцешыла кожнага пакутніка новае ўсцешнае слова "рэабілітаваны". Ніхто не папрасіў прабачэння, не паклапаціўся пра далейшы лёс. Тышнулі нейкую дробную "кампенсацию", і распаўзліся недабіткі, куды каторы, шукаць сабе прыстанішча. Мяне адразу пацягнула на Радзіму. Мяне нічога не страшыла, бо нікому нічога благага не зрабіў, мог кожнаму глядзець у вочы, а "стукачыкі" туляліся і пазіралі ў дол.

Я вярнуўся, і праз нейкі час пацягнула ў Парэчча, каб спраўдзіць слова, сказанае з кузава нявольніцкага грузавіка: "Я яшчэ вярнуся". Вось праз восем гадоў і завітаў у адбудаваны на месцы зямлянак пасёлак, з дзвюма новымі школамі, клубам і пашыранным броварам. Хацелася сустрэць маёра Ушакова, але, казалі, яго і след прастыў.

Затое сустрэкаў даўніх знаёмых, татаў і мамаў — маіх вучняў. Адны сталі настаўнікамі, другія аграномамі, трое маіх першых выпускнікоў — урачамі. Усе запрашалі лагасяваць у іхніх новых хатах. Я распытваў пра кожнага. Амаль усе мяне з лёгкай зайздросцю і здзіўленнем расказвалі пра Вову Шуміцкага. Ён стаў прафесарам багаслоўя Ленінградскай духоўнай акадэміі, мае высокі сан. Прыязджаў на ўласным "ЗіМе" і з уласным шафёрам. Адзёнен на ім аж шапацела. Ахвотна сустрэкаўся з былымі настаўнікамі і аднакласнікамі. Пра сябе расказваў мала, болей распытваў былых сяброў.

Я парадваўся за яго і падумаў, якім бы выдатным доктарам ён мог быць у якой-небудзь раённай бальніцы. Выходзіць, я дарэмна стараўся, сватаючы яго на медаль.

У Парэчча я заязджаў яшчэ разы два — шукаў заглушаную густым бэзам цеш-

"Не шукайце за Чарнобылем Бога"

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 12)

і ў 1697 годзе скасавана нават афіцыйнае функцыянаванне мовы. Нацыянальная эліта паступова перараджалася. А ў складзе царскай Расіі — тая ж нядоля. Не дапускалася ўжыванне беларускай мовы, як і наогул функцыянаванне нацыянальных інстытутаў, адраджэнне інтэлекту. Пацяпленне палітычнага клімату для беларусаў пачалося на пачатку дваццатага стагоддзя, калі была легалізавана мова і сталі выходзіць газеты "Наша Доля", "Наша Ніва", асобныя кніжкі...

Адкрытае выпраменьванне беларускасці ў друку, пэўныя зрухі ў асвеце, арганізацыя інфармацыйнага поля дазволілі неўзабаве хутка і жыва ўзняцца да грамадскага ўзроўню ды і кансалідавацца нацыянальнай інтэлігенцыі, настаўнікам, урачам, вайскоўцам. Яны пацягнулі за сабой на ўзровень грамады і інтарэсы тутэйшых. Як доказ таму — слукці збройны чын.

Усебеларускі з'езд, які адбыўся ў снежні 1917 года, як і Рада БНР, абраная ім, пакінула выразны след у палітычнай прасторы, і, менавіта дзякуючы нацыянальнаму абуджэнню беларусаў, у студзені 1919 года большавікамі была дэкларавана дзяржаўнасць для тутэйшага людю, створана БССР. Інтэлігенцыя на той час штучна не проціпастаўлялася

народу і не адслайвалася ад яго, як цяпер.

Але неўзабаве — новая згуба і трагедыя — амаль дачыста высклілі і замардавалі нацыянальную інтэлігенцыю. Народ запалохалі кулямі і голадам, турмамі, ссылкамі... Нарэшце, паступова дайшло да ліквідавання нацыянальных інстытутаў, — да пралетарызацыі, інтэрнацыяналізацыі, манкуртызацыі ўсяго складу насельніцтва БССР у складзе СССР. Гэта быў глабальны эксперымент над народам, яго мараллю, душой, псіхікай, калі галоўнай умовай раз і назаўсёды ставілася ўпакорыцца ўладам і славіць партыю. Дазвалялася жыць вытворчым, а яшчэ сямейным жыццём.

Хутчэй за ўсё адсюль і пайшло "абыдленне" як сацыяльная хвароба ў тагачасным грамадстве. Партыі патрэбна была цяглавая сіла. Адсюль, напэўна, і заўважаны А. Казловічам "отморозки". Між тым сёння на сацыяльным фоне "вымаражаных" мы маем усе прыкметы грамадзянскай інфармацыйнай вайны, зацятай, шматпакутнай і часам смешнай.

Чарнобыльская катастрофа, ды нястачы, ды распач, адчай, як і ўжыванне гарэлкі і наш сусветны рэкорд пры яе ўжыванні — каля 10 літраў у пераліку на спірт у год на душу (не выключаючы немаўлят), дзявочае курэнне — усё гэта не магло не адбіцца на

псіхіцы людзей. Наш народ, на вялікі жаль, апынуўся ў стане хворай супольнасці. А тут адбярэце яшчэ патрыятычную ідэю, адрэжце інтэлект, нацыянальную эліту... Уявіце сабе, які прэсны і ніякаваты кактэйль застаецца! Утворыцца тое, што мы сёння і маем, — дэфармаваныя "зялёным зміем" сямейныя адносіны і інтарэсы, страх высунуцца са сваёй зачэрхлай абалонкі, туга па "спакойным" мінулым... Постчарнобыльская імпатэнцыя і дзве трэці разводаў.

— Вы часта бываеце ў чарнобыльскай зоне, на Гомельшчыне. Вашы апошнія ўражанні...

— Цяпер я бываю там не так часта, як раней, калі вывучаў нявывучанае. Няма магчымасці, ды і сродкаў тых вобмаль, каб памагаць тамтэйшаму людю. А без гэтага таксама нельга. Нядаўна ўпершыню за 15 гадоў у зону былі запрошаны міністры розных галін гаспадаркі. Часцей наварачваюцца туды і дзяржаўныя служачыя іншых рангаў. Гэта на іх сумленні ляжыць тое, што ў зоне з радыяцыйнай ад 15 да 40 кюры на квадратны кіламетр усё яшчэ жывуць людзі разам з дзецьмі — усяго 140 тысяч чалавек. Ці гуманна гэта? І ці адпавядае сумленню і розуму тое, што з сельскагаспадарчага

Сціплы чын музыканта...

Шмат цікавых, а часам невядомых ці зусім забытых звестак з гісторыі беларускай культуры захоўваюць таямнічыя паліцы архіўных сховішчаў. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва — гэта памяць нашай культуры. Кажуць, шчаслівы той чалавек, якому ёсць што ўспомніць з дзяцінства... Гэтак жа і народ. Безумоўна, многае мы яшчэ прыгадаем, узнімем у памяці, занатуюем для нашчадкаў. Шматлікія рукапісы, лісты, дзённікі, запісныя кніжкі, фотаздымкі, дакументы творчых арганізацый не толькі даюць яскравае ўяўленне пра культурнае жыццё краю, знаёмяць сучаснікаў з важнейшымі гістарычнымі падзеямі, але і ўводзяць у атмосферу жыцця творчых асоб.

Цікава пазнаёміцца з асабістым архівам Сяргея Сяргеевіча Аксакава, з дня нараджэння якога споўнілася 110 гадоў. Праўнук вядомага рускага пісьменніка-класіка С. Ц. Аксакава, кампазітар Сяргей Аксакаў нарадзіўся 7 студзеня 1891 г. у Самары. Сярэдняю адукацыю атрымаў у адной з прыватных гімназій Масквы, а вышэйшую — у Аляксандраўскім ліцэі ў Пецярбургу. У гады першай імперыялістычнай вайны Сяргей Аксакаў працаваў упаўнаважаным таварыства Чырвонага Крыжа ў Полацку, Рызе, Пскове, Самары і, нарэшце, у Харбіне. Тут жа ў 1918 годзе ён атабарыўся і пачаў педагогічную дзейнасць як выкладчык Харбінскай вышэйшай музычнай школы імя А. Глазунова.

Пра найбольш цікавыя моманты свайго жыцця С. Аксакаў пакінуў успаміны, якія і прапануюцца ўвазе чытача ў перакладзе з рускай мовы.

“Я, зразумела, не памятаю свайго прадзеда — знакамітага рускага пісьменніка-класіка С. Ц. Аксакава: ён памёр у 1859 годзе, за 32 гады да майго нараджэння. Аднак яго светлы вобраз, не толькі як выдатнага пісьменніка, але і як чалавека, вядомага сваёй непадкупнай сумленнасцю, добрыні і любоўю да людзей, палымнага барацьбіта за справядлівасць, простага і дэмакратычнага ў асабістым жыцці — гэты вобраз заўсёды жыве ў нашай сям’і і служыць пучыводнай зоркай для ўсіх яго нашчадкаў. Памятаю, калі мне яшчэ было 5-6 гадоў, мая старэйшая няня вельмі часта гаварыла мне: “Ты, Сярожачка, будзь заўсёды такі ж, як твой прадзед, — а ён за ўсё сваё жыццё не сказаў ніводнага слова няпраўды!” Гэтыя словы простага чалавека на ўсё жыццё запалі ў маю душу. Мае свядомыя ўспаміны пачынаюцца толькі з 1901 года. У гэты час мая сям’я жыла ў Маскве, я ву-

ся, бо ён прывёз з сабою вазу, якую ён, Аляксандр Алехін, заваяваў у Гаазе на Міжнародным шахматным турніры ў якасці 2-га прыза. Між іншым, ён жудасна не любіў, калі яго называлі Алехін і заўсёды гаварыў — “я — Алехін, а не Алехін”.

Ужо значна пазней, гадоў праз 25, мне ізноў пашчасціла сустрэцца з ім. Гэта было ўжо ў 1933 годзе ў Шанхаі, дзе я працаваў тады прафесарам Шанхайскай кансерваторыі і куды Алехін заехаў у час свайго чарговага шахматнага турніра. Сустрэча была самая радасная. Алехін даваў у Шанхаі сеанс адначасовай гульні супраць 60-ці дошак і, зразумела, выйграў усе партыі, акрамя дзвюх нічыіх. І вось, памятаю, як пасля сеанса я зайшоў да яго ў гасцініцу. Алехін сядзеў у сябе ў нумары адзін і піў вялікімі чаркамі каньяк. “Што з табою?” — спытаў я. “Туга!” — сумна адказаў Алехін і зноў выпіў. “Дадому хачу, — з адчаем прашаптаў ён, — у Расію!” І слёзы закапалі з яго вачэй. На другі дзень Алехін паехаў, і больш я яго ніколі не бачыў...

Маё ж асабістае жыццё склалася такім чынам, што пачынаючы з 16-га года жыў у Кітаі, спачатку ў Харбіне, дзе працаваў у Харбінскай гарадской вышэйшай музычнай школе, а потым у Шанхаі, дзе каля 20-ці гадоў з’яўляўся прафесарам Шанхайскай дзяржаўнай кансерваторыі па класе фартэпіяна. Гэта была першая кансерваторыя ў Кітаі, заснаваная ў 1927 годзе. І зараз я з радасцю і з задавальненнем успамінаю сваіх шматлікіх таленавітых кітайскіх вучняў, з якіх вельмі многія займаюць цяпер кіруючае становішча ў музычным мастацтве Новага Кітая. Да гэтага перыяду майго жыцця ў Кітаі, пачынаючы з 1925 года, адносіцца, галоўным чынам, і мая кампазітарская дзейнасць: за гэтыя гады мною было напісана вялікае мноства твораў для сімфанічнага аркестра, для раяля, камернага трыо, шмат рамансаў ды іншае. Аднак усе гэтыя творы, нягледзячы на неаднародныя прапановы, я не аддаваў замежным выдавецтвам. Я іх захоўваў для сваёй Радзімы. І гэты час настаў. У 1954 годзе я, разам са сваёй сям’ёй, ізноў стаў жыць у сябе на радзіме,

завяршыў сваю працу ў Кітаі”.

Так, кампазітар марыў вярнуцца. І яму пашчасціла двойчы. Ён не толькі сам вярнуўся дадому, але ж і змог падарыць, нарэшце, людзям свае творы. Вярнуўшыся ў Савецкі Саюз, Сяргей Аксакаў нейкі час працаваў кіраўніком тэатрычнага і фартэпіяна класаў музычнай школы г. Тара Омскай вобласці. А ў 1955 г. пераехаў у Мінск, дзе працягваў педагогічную працу ў Сярэдняй спецыяльнай музычнай школе пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Быў прыняты ў Саюз кампазітараў БССР.

Тацяна
ЛАПКОЎСКАЯ

АД РЭДАКЦЫІ. Пераехаўшы на Беларусь, С. Аксакаў актыўна далучыўся да нацыянальнай культуры, пісаў вакальныя цыклы і песні на вершы Я. Коласа, К. Кірзенкі, П. Прыходзькі, А. Ставера, І. Панкевіча, сімфанічныя, інструментальныя творы паводле сюжэтаў з паэзіі Я. Коласа, У. Дубоўкі, беларускага фальклору. Памёр кампазітар у 1968 годзе.

На здымках: сядзіба Аксакавых у былой Самарскай губерні; аксакаўскія мясіны (наваколле сяла Стравава); кампазітар Сяргей АКСАКАЎ (злева) і паэт Анатоль АСТРЭЙКА, 60-я гады.

Мікола ШАБОВІЧ

Прысвячэнні

Эдуард Акцінц

З гітарай ты,
напэўна, нарадзіўся,
З батлейкаю —
душою парадніўся.
Бярэ за сэрца музыка твая:
І “Крывія”, і “Як яна і я”.

Алесь Бадак

Хоць не дабраў мо
трошкі росту, —
Дружыць з табою
кожны рад:
Не надрукуеш у “Бярозцы”,
Дык возьмеш песню
ў хіт-парад.

Леанід Талубовіч

Сярод паэтаў быў
ты ледзь не першы.
Чаму ж тады паставіў
крыж на вершых?
Чытаць плач —
у Мінску і ў глушы:
“Пішы хоць прозу!
Зацёмкі пішы!”

Ніц Тілевіч

Хоць і “няўсцёрп
нам крыж пакут”,
Аднак заўжды
Тілевіч — тут.
І скрушна быць
яму сам-насам
З радком,
Радзімаю і часам.

ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
“Літаратура і мастацтва”

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ’ЁЎ,
Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ —
намеснік галоўнага
рэдактара,
Алесь ГАЎРОН —
адказны сакратар,
Мікола ГІЛЬ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАПН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП —
першы намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
284-8461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7985
літаратурнага
жыцця — 284-8462
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-8204
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 284-8153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 284-8462
навін — 284-8462
мастацкага
афармлення — 284-8204
фота-
карэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба
спасылацца на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
тыднёвіка “ЛіМ”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2865
Нумар падпісаны ў друку
26.4.2001 г. у 17.30
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ 2357

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД “ЛІМа”

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

АБ’ЯЎЛЯЕ КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ ПАСАД
ПРАФЕСАРСКА-ВЫКЛАДЧЫЦКАГА СКЛАДУ

(для тых, хто мае мінскую прапіску):

кафедра
гісторыі музыкі
дацэнт — 0,5;
старшы выкладчык — 1;

кафедра фартэпіяна
выкладчык — 1;
кафедра баяна, акардэона
дацэнт — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас:
220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.
Даведкі па тэлефонах: 227-49-42, 226-06-70.